
časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

L. Liptáková, Neuzuálne pomenovania osôb ■ L. Bartko,
O jazyku spevníka *Cithara sanctorum* z roku 1636 a jeho
ďalších vydání v 17. storočí

DISKUSIE A ROZHĽADY

F. Sabol, O fiktívnej neurčitosti naznačovacích slov

SPRÁVY A RECENZIE

Šiesta konferencia o slangu a argote. P. Odaloš ■ Bibliografia
slangu. P. Odaloš ■ PLESKALOVÁ, J.: Tvoření nejstarších čes-
kých osobních jmen. P. Žigo ■ SIČÁKOVÁ, E.: Hydronymia
slovenskej časti povodia Slanej. P. Žigo

KRONIKA

Nestor slovenskej jazykovedy. Profesor Eugen Jóna devät'-
desiatročný. M. Majtán ■ Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky
1988 – 1998. L. Dvonč ■ Pri osemdesiatke Gejzu Horáka. J. Do-
ruľa ■ Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1988 – 1998. L. Dvonč
■ Ad multos felicissimosque annos, Štefan Vragaš! A. Feren-
číková ■ Súpis jazykovedných prác prof. Štefana Vragaša za
roky 1957 – 1998. L. Dvonč ■ Životné jubileum profesora Jána
Sabola. D. Slančová

ROZLIČNOSTI

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

SLOVENSKÁ REČ

časopis
pre výskum
slovenského jazyka
orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra
Slovenskej akadémie
vied

HLAVNÝ REDAKTOR

Ivor Ripka

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Silvia Duchková

REDAKČNÁ RADA

Ján Bosák, Klára Buzássyová, Juraj Dolník, Silvia Duchková, Ladislav Dvonč, Ján Findra, Eugen Jóna, Rudolf Krajčovič, Ema Krošláková, Milan Majtán, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Matej Považaj, Ivor Ripka, František Ruščák, Miloslava Sokolová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

OBSAH

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

E. Liptáková, Neuzuálne pomenovania osôb

.....

3

L. Bartko, O jazyku spevníka *Cithara sanctorum* z roku 1636 a jeho ďalších vydání v 17. storočí

.....

13

DISKUSIE A ROZHĽADY

F. Sabol, O fiktívnej neurčitosti naznačovacích slov

.....

24

SPRÁVY A RECENZIE

Šiesta konferencia o slangu a argote. P. Odaloš

.....

27

Bibliografía slangu. P. Odaloš

.....

30

PLESKALOVÁ, J.: Tvoření nejstarších českých osobních jmen. P. Žigo

.....

.....	Súpis jazykovedných prác prof. Štefana Vragaša za roky 1957
34	– 1998. L. D v o n ě
SICĀKOVÁ, L.:
Hydronymia
slovenskej časti	54
povodia Slanej.	Životné jubileum profesora Jána Sabola. D. S l a n ě o v á
P. Ž i g o
.....	59
35	
	ROZLIČNOSTI
KRONIKA	<i>Euro</i> – <i>eur.</i> J. J a c k o
Nestor slovenskej
jazykovedy.
Profesor Eugen	62
Jóna devät-	
desiatročný. M.	
M a j t á n	
.....	
38	
Súpis prác prof. Euge-	
na Jónu za roky	
1988 – 1998. L.	
D v o n ě	
.....	
40.....	
Pri osemdesiatke Gej-	
zu Horáka. J.	
D o r u ľ a	
.....	
41	
Súpis prác Gejzu	
Horáka za roky	
1988 – 1998. L.	
D v o n ě	
.....	
43	
Ad multos felicissi-	
mosque annos,	
Štefan Vragaš! A.	
F e r e n ě í k o v	
á	
.....	
51	

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 64 – 1999
ČÍSLO 1

Ľudmila Liptáková

NEUZUÁLNE POMENOVANIA OSÔB

LIPTÁKOVÁ, L.: Noncustomary Denominations of Persons. *Slovenská reč*, 64, 1999, No. 1, pp. 3 – 12. (Bratislava)

The papers deals with occasional denominations of persons occurring in speech. They are registered within the four semantic groups: denominations of persons with regard to their activities, with regard to the subject of activity, according to the domicile and according to some characteristic features. It was found out that the occasionalisms in concrete speech either replace customary periphrastic expressions, or they are created as witty textual nominations, or they function as word-formative synonyms of denominations of persons in language.

Pri skúmaní okazionalizmov v rôznych druhoch hovorených prejavov (porov. Liptáková, 1998) sme zistili, že najčastejším pomenovacím rámcom zachytených neuzuálnych výrazov (1300 slov) je onomaziologická kategória substancie (66 %). S nominačnými procesmi v jazyku korešponduje tvorenie najväčšieho počtu substantívnych okazionalizmov v pojmovej triede názvov osôb a názvov vecí. V príspevku sa budeme venovať neuzuálnym¹ názvom osôb.

Sémantická klasifikácia zozbieraných okazionalných názvov osôb ukázala prítomnosť tých základných sémantických príznakov, podľa ktorých sa diferencujú i systémové názvy osôb (porov. Horecký – Buzássyová – Bosák, *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*, 1989, s. 51 – 53; ďalej DSZ), t. j. činnosť, predmet činnosti, príslušnosť a majiteľstvo. Okazionalne utvorené názvy osôb teda analyzujeme v rámci nasledujúcich sémantických skupín: názvy osôb podľa činnosti (činiteľské mená), názvy osôb podľa predmetu činnosti (konateľské mená), názvy osôb podľa príslušnosti a názvy osôb podľa typickej vlastnosti, pričom sa stretávame i s prechodnými typmi.

¹ Neuzuálnosť považujeme za definičný znak okazionalizmov, pretože ich chápeme ako nové slová reči, ktoré vznikajú príležitostne v jedinečných rečových kontextoch, a teda nie sú súčasťou spoločenského či kolektívneho úzu. Nepopierame, že niektoré okazionalizmy (normatívne, plniace nadindividuálne pomenovacie potreby) do úzu prejsť môžu, potom však svoju okazionalnosť strácajú.

1. V sufixálne derivovaných okazionalných činiteľských menách je produktívna prípona *-č*, ktorou sa tvoria názvy osôb vykonávajúcich konkrétnu činnosť vyjadrenú slovotvorným základom (porov. Ondrus – Horecký – Furdík, 1980, s. 95). Vidíme tu súvislosť s takými komunikačnými motívmi vzniku okazionalizmov, ako sú snaha o konkretizáciu, ale aj o úspornosť vyjadrenia, keď sa uzuálne viacslovné pomenovanie mení na okazionalný derivát: ten, kto (niečo) rozdáva – (D)² *rozdávač*; ten, kto (niekoho) budí – *budič*;³ ten, kto (niečo) roztápa – *roztápač*; ten, kto tleska – *tleskač*; ten, kto žrebuje – *žrebovač*; ten, kto vyrušuje – *vyrušovač*; ten, kto vzdychá – *vzdychač*; ten, kto kladie (otázky) – *kladiač*; ten, kto „štiká“ (listky) – *štikač*; ten, kto tipuje – *tipovač*; ten, kto vymýšľa – *vymýšľač*.

Zaraďujeme sem i názvy ženských osôb, ktoré považujeme za prechýlené podoby potenciálne jestvujúcich mužských pomenovaní: (D) *štipačka* – tá, ktorá (niekoho) štipie, (D) *opekačka* – tá, ktorá (niečo) opeká, (D) *pichačka* – tá, ktorá (niekoho) pichá, *opaľovačka* – tá, ktorá sa opaľuje, *nalievačka* – tá, ktorá (niečo) nalieva, *vybavovačka* – tá, ktorá (niečo) vybavuje, *pečiatkovačka* – tá, ktorá pečiatkuje, *skúšačka* – tá, ktorá (niekoho) skúša.

Konkretizačná funkcia prípony *-č* v tomto type pomenovaní sa zvýrazňuje v konfrontácii s uzuálnymi slovotvornými synonymami⁴ (ich lexikálny význam vykladáme podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka, 1997; ďalej KSSJ): (D) *čítač*⁵ (kto teraz číta) – *čítateľ* (kto pravidelne číta); (D) *pestovač* (dedko, ktorý pestuje plodiny v záhrade) – *pestovateľ* (kto pestuje plodiny všeobecne).

Konkrétnosť detského myslenia sa pravdepodobne premieta i v slovotvornej štruktúre deťmi utvorených činiteľských mien. Deti uprednostňujú sufix *-č* pred inými sufixmi uzuálnych derivátov (*maľovač* – maliar, *plavač* – plavec, *poľovač* – poľovník) alebo si volia priehľadnejšiu slovotvornú štruktúru (*hovorič* – [televízny] hlásateľ, *kupovač* – zákazník).

Z viacerých zdrojov sme zaznamenali príležitostné použitie deverbatív *pozerač*, *počúvač* namiesto uzuálnych výrazov *divák* a *poslucháč*. S humorným zámerom bol utvorený okazionalizmus *prizerač* vo význame „divák“: *Milí televízni prizeráč*.

² Detské novotvary budeme označovať grafémou D v zátvorke pred slovom. Neoznačené okazionalizmy sú tvorené dospelými hovoriacimi.

³ Lexéma *budič* s totožným významom sa uvádza v Slovníku slovenského jazyka I (s. 139) ako zriedkavý výraz a takisto ako technický termín. V našom prípade však nejde o slovotvornú reprodukciu, ale o nové utvorenie, potvrdzujúce systémový charakter derivátu.

⁴ Slovotvornú synonymiu chápeme ako špeciálny prípad lexikálnej synonymie. Za slovotvorné synonymá považujeme významovo podobné slová so spoločným koreňom (základom slova) a rozdielnymi afixmi alebo rozdielnymi časťami zložených slov, ktoré sa môžu v synonymických vzťahoch navzájom zastupovať (Ohnheiser, 1979; Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989, s. 323; Fleischer – Barz, 1992).

⁵ V Slovníku slovenského jazyka I (s. 214) je zachytený výraz *čítač* vo význame „kto číta, predčítava umelecké dielo“.

z e r a č i. Konkrétne činnosť motivovala i názvy osôb *ukladač* (s významom „šatniar“), *posunkovač* (kto používa posunkovú reč) a defrazeologický derivát⁶ *palcodržač* (kto niekomu drží palce).

Zachytené okazionálne činiteľské deverbátiva so sufixom *-č* sa v danom kontexte vyznačujú slovotvornou priezračnosťou a zhodou slovotvorného a lexikálneho významu⁷. Naším materiálom tu potvrdzujeme konštatáciu K. Buzássyovej (1976, s. 132), že kým neologické deverbátiva na *-č* sú názvami nástrojov, zariadení, strojov a názvami zamestnaní, okazionálne deverbátiva na *-č* sú činiteľskými názvami od slovíes označujúcich činnosť, ktorú nemožno chápať ako zamestnanie.

Príponou *-tel'* sa od slovesných motivantov tvorí podstatne menej činiteľských mien ako príponou *-č*. Ide o okazionálne deriváty predovšetkým dospelých hovoriacich, ktoré takisto ako odvodeniny na *-č* pomenúvajú osoby vykonávajúce konkrétnu činnosť ako aktuálne prebiehajúci dej: *buditeľ'* – ten, kto niekoho budí zo spánku; *pýriteľ'* – ten, kto spôsobí, že sa niekto zapýri („...nehovor mi také veci, lebo sa pýrim... vidíš, som ja ale *pýriteľ'*.“); *počúvateľ'* – ten, kto niečo počúva (poslucháč); *pozerateľ'* – ten, kto sa na niečo pozerá (vo význame „divák“ i „čitateľ“); (D) *prizerateľ'* – ten, kto sa prizerá.

Okazionálne názvy osôb podľa činnosti sa tvoria aj podľa v jazyku zriedkavejšieho (porov. Ondrus – Horecký – Furdík, s. 97; DSZ, s. 54) modelu *verbum + -ár*⁸: (D) *jazdiar* – ten, kto jazdí (na koni); *reklamárka* – tá, ktorá niečo reklamuje; *prednášarka* – tá, ktorá prednáša; *krachár* – ten, kto „krachol“ (neuspel na skúškach); *súťažiar* – ten, kto súťaží (tu je možná i substantívna motivácia); *vodnokopár* – derivát so zloženým onomaziologickým príznamom⁹ – ten, kto kopaním hľadá vodu (studniar).

Vtipnými rečovými produktmi sú odvodeniny na *-ák/-iak*: (D) *leták* (kto lieta, letec), *amnesták* (kto bol amnestovaný), *kašliak* (kto kašle), *vraviak* (hovorca), *kloňák* (produkt klonovania).

⁶ J. Furdík (1994) hovorí o osobitnom type defrazeologickej derivácie.

⁷ Opierame sa tu o výklad J. Dolníka (1990, s. 74), podľa ktorého „slovotvorný a lexikálny význam sú zhodné vtedy, keď sa zhoduje štruktúra parafrázy slovotvorného významu so štruktúrou výkladu lexikálneho významu“.

⁸ Naproti tomu model *substantívum + -ár* patrí pri tvorení názvov osôb k najproduktívnejším (DSZ, s. 55 – 56).

⁹ Onomaziologickú štruktúru motivovaného pomenovania tvorí podľa M. Dokulila (1962, s. 29 – 32) onomaziologická báza, ktorou sa pomenovaný jav zaraďuje do určitej pojmovej triedy, a onomaziologický príznak, ktorým sa pomenovaný jav v rámci danej triedy ďalej určuje (napr. *krachár*: onomaziologická báza je substancia, osoba vyjadrená sufixom *-ár*, onomaziologický príznak je dej vyjadrený slovesom *krachnúť*). Kým onomaziologická báza je vždy jednoduchá, onomaziologický príznak môže byť zložený. V deriváte *vodnokopár* sú obe časti zloženého onomaziologického príznaku – určujúci onomaziologický motív (voda) a určovaný onomaziologický spoj (kopat') – vyjadrené explicitne. Pri desubstantíve *súťažiar* je explicitne vyjadrený iba onomaziologický motív (súťaž) a onomaziologický spoj (zúčastňuje sa) sa vyrozumieva z kontextu.

Pomerne časté sú deriváty s prevzatými sufixmi, ktoré sa pripájajú k domácim alebo prevzatým slovtvorným základom¹⁰:

- „Neverte *čvirikantom*...“ (= ktorí „čvirikajú“ [majú] iný názor).
- „No a ostatní boli iba *prizeranti*“ (= prizerali sa).
- „Ja som v kuchyni iba *rezátor*“ (= krájam suroviny).
- „Doma pri varení mám funkciu *umývatora*“ (= umývam riad).
- „Priprav lístky, ide *štikatér*“ (= sprievodca vo vlaku).
- „Ja nie som taký *holdér* športu ako ty“ (= neholdujem športu tak ako ty).
- „Na telefóne máme ďalšiu *tipérku*“ (= tipujúcu).
- „Do našej relácie zatelefonoval ďalší *žehliarista*“ (= poslucháč, ktorý si chce telefonicky niečo u niekoho „vyžehliť“).¹¹

Expresívne pôsobia najmä hybridné spojenia prevzatého sufixu s domácim základom, najmä ak ním je hovorové alebo metaforické sloveso¹²: *čvirikant*, *štikátor*, *štikatér*, *rezátor*, *umývator*, *prizerant*.

V príležitostných slovách *havarovadlo* (chlapček, ktorý pri hre s autičkami „havaroval“), *zbožňovadlo* (dieťa, ktoré je zbožňované), *steklidlo* (kto niekoho štekli) vzniká „expresívne napätie“ (Němec, 1972) medzi osobným lexikálnym a neosobným slovtvorným významom.

V sémantickej skupine okazionálnych činiteľských mien nie sú výnimkou ani zložené názvy, ktorých význam možno presne dešifrovať iba v kontextových súvislostiach: *atrakcioplavec* – účastník vodnej atrakcie, *bábkoupratovač* – upratovač bábok v bábkovom divadle, *lavičkolezci*, *laňolezci* – účastníci zábavnej súťaže, *štikmajster* – sprievodca vo vlaku, (D) *stromolezec* – kto lezie na strom.

V skúmanom okazionálnom tvorení činiteľských mien je teda výrazne najproduktívnejšie sufixálne derivovanie príponou -č, v menšej miere sa vyskytujú deriváty s príponou -teľ, -ár, -ák/-iak a s prevzatými sufixmi -ant, -átor, -ér, -ista. Z ďalších slovtvorných spôsobov sa ako produktívny spôsob pri tvorení okazionalizmov javí kompozícia.

Zistili sme, že utvorené okazionálne názvy osôb podľa činnosti sú buď premiérovými textovými nomináciami (porov. Buzássyová, 1993, s. 30), ktorým v úze zodpovedá iba opisné vyjadrenie (*tlieskač*, *vzdychač*, *vybavovačka*, *pýriteľ*, *krachár*, *čvirikant*, *holdér*, *kašliak*, *palcodržač*, *bábkoupratovač*...), alebo konkurujú uzuálnym lexikálnym, najmä slovtvorným synonymám (*tipovač* – tipujúci, *kupovač* –

¹⁰ Silné zastúpenie hybridných derivátov v rodinných rozhovoroch v nemčine zisťuje M. Schröderová (1992).

¹¹ Kým lexikálny význam výrazu *žehliarista* poukazuje na východiskovú činnosť, slovtvorná štruktúra nie je deverbatívna. Pravdepodobne tu ide o významové odlišenie od pomenovania *žehliar* (pracovník v žehliarni) alebo o zdvojenie slovtvornej prípony.

¹² O spojení systémovo navzájom inkompatibilných slovtvorných zložiek ako o zdroji expresivity slovtvorného útvaru hovorí J. Furdík (1987, s. 27; porov. i Vinogradova, 1984).

kupujúci, *pestovač* – pestovateľ, *sánkovač* – sánkar, *počúvateľ* – poslucháč, *súťažiar* – súťažiaci...).

Niekedy nezávisle od seba vznikajú i viaceré okazionálne pomenovania identického denotátu: jazdec – *jazdiar*, *džazdec*; ten, kto niekoho budí – *budič*, *buditeľ*; ten, kto kladie otázky – *kladiač*, *kládca*; divák – *pozerač*, *pozerateľ*, *prizeráč*; poslucháč – *počúvač*, *počúvateľ*; ten, kto sa prizerá – *prizerateľ*, *prizerant*; ten, kto tipuje – *tipovač*, *tipér*; sprievodca vo vlaku – *štikač*, *štikátor*, *štikatér*, *štikmajster*.

2. Konateľské mená pomenúvajú osobu vzhľadom na predmet, ktorým sa zaoberá, pomocou ktorého vykonáva činnosť (Martincová, 1983, s. 39). Je pre ne príznačná rozličná sémantická modifikácia onomaziologického vzťahu medzi určovanou bázou a určujúcim príznakom (op. cit.). Podľa charakteristiky onomaziologického spoja rozdelujeme zachytené okazionálne konateľské mená do nasledujúcich sémantických skupín (opierame sa o sémantickú klasifikáciu konateľských mien O. Martincovej, op. cit.).

2.1. Názvy osôb podľa predmetu, pomocou ktorého alebo s ktorým vykonávajú pracovnú činnosť. – Ide o pomenovania konkrétnych zamestnaní, ktoré sú v rečovom akte úspornejšie ako uzuálne dvojslovné alebo opisné vyjadrenie: (D) *autobusiar* – vodič autobusu, (D) *kamioniar* – vodič kamiónu, (D) *dverár* – kto opravuje dvere, (D) *žeriavár* – kto opravuje žeriavy. Konateľské meno *klieštikár* „sprievodca vo vlaku“ dopĺňa rad príležitostných pomenovaní zamestnania; v tomto prípade sa pomenovacím východiskom stáva nástroj na vykonávanie činnosti.

2.2. Názvy osôb, ktoré sa zaoberajú vytváraním, zhotovovaním predmetu (v širokom zmysle). – Pomenovania *kachličkár* (kto zhotovuje kachličkové obloženie), *krojárka* (osoba, ktorá zhotovuje kroje), *učebničiar* (autor učebnice) boli použité na úsporné označenie pracovných špecializácií. Keďže ide o normatívne tvary, za reálnu považujeme ich uzualizáciu s príznakom hovorových prostriedkov. Okazionalizmus *diktátorka* s významom „tvorkyňa diktátov“ je vtipným využitím slovotvornej štruktúry inovýznamového motivátu na základe sémantickej súvislosti pomenovacích východísk. Príponou *-átor* vzniká hybridný derivát *hranolkátor* – kto pripravuje hranolky. Detský novotvar *obrazár* uprednostňuje v pomenovaní profesie *maliar* konateľský význam pred činiteľským. Ďalšie detské výrazy *sadrovateľ* – kto zhotovuje sadrový obväz (dáva sadru na zlomeninu) – a *uzlič* – kto robí uzlíky na šnúrkach (pri obúvaní) – sa zaraďujú ku skupine konateľských mien svojim konkrétnym lexikálnym významom, no na základe slovotvornej štruktúry by patrili skôr k činiteľským názvom.

2.3. Názvy osôb podľa sklonu k nejakej činnosti alebo podľa záľuby v nej. – Do tejto sémanticky i štruktúrne rôznorodej skupiny patria deriváty tak od apelatív, ako aj od proprií: *okazionalistka* – tá, ktorá má záľubu v tvorení okazionalizmov; *tábornička* – tá, ktorá má záľubu v navštevovaní letného tábora; *kuriar* – kto obľu-

buje ako jedlo kuru; *rezniar* – kto obľubuje ako jedlo rezne; *polievkár* – kto chodí do študentskej jedálne iba na polievku (bez stravného lístka)¹³; *manuelistka* – tá, ktorá má záľubu v sledovaní televízneho seriálu Manuela; *hevierovka* – tá, ktorá uprednostňuje (pri výskume) tvorbu Heviera, *žartiar* – kto rád rozpráva žarty.

2.4. Názvy osôb podľa predmetu, ktorý používajú pri záujmovej činnosti. – Detský okazionalizmus *gumistka* zaplňa voľné miesto v slovnej zásobe pri pomenovaní osoby, ktorá hrá obľúbenú dievčenskú hru, t. j. skáče cez gumu. Rovnakou príponou utvorený derivát od prevzatého slova *walkman* – *walkmanista* – v jedinečnom kontexte značí „ten, kto súťaží o walkman“.

2.5. Názvy osôb podľa toho, čo majú na starosti. – Všetky motiváty patriace do tejto sémantickej skupiny sú utvorené sufixom *-ár*: *odpadkár* – kto má na starosti odvoz odpadkov (smetiari), *aktuár* – kto má na starosti zapisovanie aktuálnych udalostí, *meotarista* – kto má na starosti údržbu meotarov, *pláštiar* – kto má na starosti úschovu plášťov (šatniar), (D) *novinárka* – tá, ktorá roznáša noviny (poštárka)¹⁴.

2.6. Názvy osôb podľa toho, čo majú (v rozličných konkretizáciách). – Do tejto skupiny zaraďujeme výrazy: *hobista* – kto má nejaké hoby; *prázdninár* – kto má prázdniny; *dekár* – kto má dekanský termín skúšky (slangovo „deku“); *utorkár* – kto má vyučovanie v utorok; *simsonár* – majiteľ motorky značky Simson; *oskarovec* – držiteľ Oscara (filmového ocenenia).

2.7. Názvy osôb podľa toho, na čom sa zúčastňujú. – V jedinečných kontextoch boli utvorené nasledujúce konateľské mená motivované podujatím, na ktorom sa osoba zúčastňuje: *expedičnik* – účastník expedície; *horoskopár* – kto sa zúčastňuje na rozhlasovom čítaní horoskopov; *počítačiar* – nie v uzuálnom význame „počítačový pracovník“, ale v okazionálnom význame „účastník počítačovej hry“; *súbojár* – kto sa zúčastňuje na súboji (v súťažnej hre); *kolokviant* – kto sa zúčastňuje na kolokviu; *kurzant* – toto pomenovanie vo význame „účastník kurzu“ konkuruje uzuálnemu výrazu *kurzista*.

Diferenciácia zachytených okazionálnych konateľských mien na viacero sémantických skupín dokazuje variabilitu implicitnej dejovej zložky (t. j. onomaziologického spoja) pri desubstantívnych názvoch osôb, čo sa i v systémových súvislostiach hodnotí ako pozitívna vlastnosť, rozširujúca pomenovacie možnosti (Encyklopédia jazykovedy, 1993, s. 306).

Analyzované slovotvorné útvary sú teda derivované od substantívnych základov, ale v niektorých prípadoch i od adjektív ako určujúcich členov motivujúceho slovného spojenia (napr. *aktuár*; *počítačiar*; porov. Martincová, 1983, s. 41) predov-

¹³ Ide tu zároveň o rozšírenie významov tohto bežného slova: *polievkar* – kto obľubuje polievku, kuchár (čaišník), ktorý má na starosti polievku (KSSJ, 1997, s. 487; Encyklopédia jazykovedy, s. 306).

¹⁴ V danom kontexte ide o novotvorbu dieťaťa. Hotový derivát vstupuje do vzťahu polysémie s uzuálnym pomenovaním *novinárka* (žurnalistka), od ktorého sa odlišuje implicitným dejovým príznakom.

šetkým sufixmi *-ár/-iar, -ník, -ista*. Iné odvodzovacie postupy majú iba jednotlivých reprezentantov.

Ako sme konštatovali už pri činiteľských menách, občas nezávislí hovoriaci okazionalne pomenúvajú rôznym spôsobom tú istú osobu. Stáva sa, že raz je pomenovacím východiskom činnosť, inokedy predmet činnosti: maliar – *mal'ovač, ob-razár*; sprievodca vo vlaku – *štikač, klieštikár*; šatniar – *ukladač, pláštiar*.

3. Názvy osôb podľa príslušnosti reprezentujú a) detské pomenovania športovcov, ktoré sa odlišujú od systémových podôb príponou: *brankarista* (brankár), *futbalovník* (futbalista), *maratonista* (maratónec); b) príležitostné pomenovania príslušníkov istého hnutia: *okulták, okultáčik* (stúpenec okultizmu), *ženistka* (zástankyňa žien, podobný význam ako feministka), *poptista* (vyznávač pop-artu); c) skrátené názvy členov istej spoločenskej skupiny alebo organizácie: *esdebák* (salezián, podľa skratky SDB), *frantíci* (františkáni), *štrajkáč* (člen štrajkového výboru), *osobitniarik* (žiačik patriaci do osobitnej školy).

Prípona *-ník* v pomenovaní *senátnik* (člen akademického senátu) významovo špecifikuje príslušnosť k senátu (uzuálne *senátor* – člen senátu sa v KSSJ, 1997, s. 633, exemplifikuje spojením *americkí senátori*, resp. *rímsky senátor*).

4. V zozbieranom materiáli sme sa stretli s pestrým tvorením názvov osôb podľa typickej vlastnosti.

Suffixom *-ec* vznikajú okazionalne názvy osôb podľa typickej vlastnosti v zhode so súčasným tvorením v jazyku (porov. DSZ, s. 56) od prídavných mien a trpných prídavných: (D) *dospelec* (kto je dospelý, porov. slangové *dospelák*), (D) *nahnevanec* (kto je nahnevaný), (D) *odrastenec* (kto je odrastený, skoro dospelý), (D) *pomalec* (kto je pomalý), *neznalec* (kto je neznalý niečoho; tento tvar možno považovať i za záporovú podobu k slovu *znalec*), *vzdialenec* (kto je vzdialený, obrazne – opak k slovu *blíženec*, výrazný vplyv slovnej analógie). Na rozdiel od normatívneho tvorenia sa sufix *-ec* pripája i k slovesným základom: *nervolezec* (kto „lezie na nervy“, motivát so zloženým onomaziologickým príznakom) a k substantívnym základom: *nikotínek* (od slova *nikotín* vo význame „fajčiar“).

Prípona *-ník/-ík* sa pri tvorení okazionalných názvov osôb podľa typickej vlastnosti pripája k východiskovému slovesu: (D) *podobník* (kto sa podobá na niekoho, v kontextovom význame „dvojča“), (D) *kradník* (kto kradne), (D) *rozkazovník, rozkazníčka* (kto často rozkazuje); adjektívu: (D) *strašník* (kto je strašný – v expresívnom význame), *skúseník* (skúsený človek); adverbium: *dvojmyselník* (kto hovorí dvojmyselne), *stručník* (kto sa vyjadruje stručne) (posledné dva prípady možno analyzovať aj ako tvary s motivujúcim adjektívom, v procese tvorenia bola však bezprostredným pomenovacím východiskom príslovka), *trebovník* (kto neustále opakuje slovo *treba*); substantívu: *kabátnik* (prevracač kabátov – obrazne), *libidník* (obrazne, podľa súvislosti s psychoanalytickým pojmom libido). Okazionalný názov

osoby *zázimník* je vtipným kontextovým uplatnením analógie so slovom záletník: „Chodil na zálety v zime... Bol teda *zázimník*.“

Prípona *-ák/-iak*, ktorá sa pri tvorení názvov osôb v jazyku hodnotí ako menej produktívna (porov. Horecký, 1971, s. 103; DSZ, s. 56), sa pri okazionálnom pomenovaní osôb podľa typickej vlastnosti využíva dosť často. Ako pomenovací motív slúži typická činnosť: (D) *chrapák* – kto chrápe, či typická vlastnosť: (D) *slušák*, *slušniak* – kto je slušný; *pohodliak* – kto je pohodlný; (D) *slabák* – kto je slabý; *márniváčka* – tá, ktorá je márnivá; *potvorák* – ten, kto je potvora (ide tu o dotvorenie mužskej podoby ku gnómickému ženskému tvaru). Typický vzťah osoby k substancii vyjadruje detský derivát *koruniak* (kráľ), posesívna zloženina *bielokošeliak* (človek, ktorý má [oblečenú] bielu košeľu) a rad desubstantívnych odvodenín s totožným onomaziologickým spojmom „často navštevuje“: *barák*, *krčmák*, *reštikák*, *bufeľák*, *espresák* (kto často navštevuje bar, krčmu, reštauráciu [od slangového výrazu *reštika*], bufet, espresso).

Suffixom *-ár*, resp. *-iar* boli utvorené okazionálne názvy osôb podľa vlastnosti od podstatných mien, iba v jednom prípade od slovesa: *dáždničkár* – postavička s dáždnikom; *papučiar*, *podpapučiar* – kto je „pod papučou“; *chrípkar* – kto má chrípku; *utekár* – kto uteká pred problémami.

Výlučne k slovesám sa pripája prípona *-č* v týchto textových nomináciách: (D) *pcháč* – kto sa (niekam) pchá; (D) *strkáč* – kto sa strká; *potič*, *potička* – kto „potí“ (slang. tára) hlúposti; *uhýbač* – kto (pred niečím) uhýba; *unikač* – kto vie dobre unikať; *utekáč* – dnešný ponáhľajúci sa človek.

Suffixom *-oš*, typickým pre tvorenie expresívnych názvov osôb (Ondrus – Horecký – Furdík, s. 99; DSZ, s. 56), vznikli od slovesných alebo menných základov tieto príležitostné pomenovania: (D) *klamoš* – kto klame, klamár; *kazoš* – kto niečo kazí, babrák; *hvezdoš* – namyslenec (obrazne – kto sa pozerá iba hore, ku hviezdám); *izergľoš* – kto má vlastnosti Gorkého literárnej postavy Izergil'; *smädoš* – kto má smäd.

Prekvapujúco sa v tomto type názvov osôb využívajú i prevzaté prípony: *papučista* – kto je „pod papučou“, *halabalistka* – tá, ktorá robí všetko povrchne, halabala.

V hovorených prejavoch sa na pomenovanie osoby podľa typickej vlastnosti viackrát použila neosobná prípona *-dlo* (podobne ako pri činiteľských menách): (D) *kričadlo* – kto kričí; *kychadlo* – kto často kýcha...

Osobitnú skupinu tvoria okazionálne pomenovania detí podľa typickej vlastnosti. V ich tvorení prevažujú zdrobenené názvy s dominujúcou príponou *-ko*, ktorá v jazyku pomenúva skôr zdrobenené názvy vecí (opäť tu môžeme hovoriť o expresívnom napätí medzi osobným lexikálnym a vecným slovotvorným významom): *fučko* (dieťa, ktoré pri dojení odfukuje), *ryšavko* (ryšavý chlapec), *prečoško* (dieťa, ktoré sa neprestajne

pýta „prečo“), *hrajko* (hravé dieťa), *vymýšľajko* (dieťa, ktoré rado vymýšľa niečo nové), *jedničko* (opak slova *dvojča*). Typickým spôsobom tvorenia názvov mláďat, t. j. paradigmatou vzoru *dievča*, vzniklo pomenovanie *právniča* (dieťa právnikov). Zásluhou juxtaponovaného spojenia a prefixálnej modifikácie sa tautologickým výrazom *decko-predecko* vyjadruje význam „veľmi disciplinované dieťa“. Možno tu hádam hovoriť o tvorení podľa frazeologicko-derivačného modelu (porov. Furdík, 1994), ktorý sa však v úze uplatňuje najmä pri adjektívach (*veľký-preveľký*) či pri citoslovciach (*beda-prebeda*), ale nie pri substantívach.

Analyzované okazionálne názvy osôb podľa typickej vlastnosti vznikajú mnohými pomenovacími postupmi. Ako dominantné sa ukázalo sufixálne derivovanie, predovšetkým príponami (v poradí podľa frekvencie) *-ák/-iak* (v DSZ, s. 56, sa prípona *-ák* v tejto sémantickej skupine hodnotí ako menej častá), *-nik/-ík*, *-ec*, *-č*, *-oš*, *-ár/-iar*. Príznačné pre okazionálnu slovtvorbu v tejto skupine názvov osôb je využívanie neosobných prípon (*-dlo*, *-ko*) na vyjadrenie lexikálneho významu osoby. V materiáli nachádzame doklady na to, že ako motivujúci výraz sa môže využiť i frazéma (výrazy *podpapučiar*, *nervolezec*) (porov. Furdík, 1994).¹⁵

Skúmanie okazionálnych názvov osôb z hovorenej komunikácie v rámci vyčlenených sémantických skupín ukázalo, že analyzované motiváty väčšinou kontextovo spresňujú alebo rozširujú pomenovacie prostriedky jazyka, keď v konkrétnom rečovom akte nahrádzajú uzuálne opisné vyjadrenie. Niektoré sú typicky textovými vtipnými nomináciami. Vo viacerých prípadoch boli zámerne alebo nezámerne (najmä deťmi) utvorené ako deriváty konkurujúce uzuálnym lexikálnym (predovšetkým slovtvorným) synonymám.

Kým okazionálne činiteľské mená sú na pozadí kontextu slovtvorne ľahko dešifrovateľné, pri konateľských menách by sa vzhľadom na variabilitu onomaziologického spoja mohli skúmať rôzne prípady nezhody slovtvorného a lexikálneho významu. Najviac odchýlok od normatívneho tvorenia sme zistili pri názvoch osôb podľa typickej vlastnosti, čo pravdepodobne súvisí s výraznou prítomnosťou subjektívno-hodnotiaceho komponentu.

Zaujímavé je zistenie, že niektoré deriváty už fixované v Slovníku slovenského jazyka I – VI alebo v Krátkom slovníku slovenského jazyka (1997) sú individuálnymi hovoriacimi novoutvorené, teda nie reprodukované, a sú hodnotené ako príležitostné nominácie (napr. *budič*, *čítač*, *polievkár*). Hoci v niektorých prípadoch ide o sémantické posuny (*čítač*, *polievkár*), a teda pri analytickom prístupe možno hovoriť o sémantickom tvorení, z hľadiska slovtvorby chápanej procesuálne nepovažujeme

¹⁵ Frazeologizmus vo funkcii motivujúceho výrazu predstavuje i O. Martinová (1985, s. 25). Z konfrontačného česko-slovenského hľadiska je zaujímavé využitie tej istej frazémy pri utvorení okazionálneho názvu osoby: v češtine *být pod pantoflem* – *podpantoflák* (Martinová, op. cit.), v slovenčine *byť pod papučou* – *podpapučiar*, *papučiar*, *papučista* (náš materiál).

tento jav za vplyv už realizovanej slovotvornej štruktúry, ale skôr za dôkaz „sily“ systémového povedomia u používateľov jazyka.

Literatúra

- BUZÁSSYOVÁ, K.: Ako vznikajú nové slová. *Kultúra slova*, 10, 1976, s. 129 – 133.
- BUZÁSSYOVÁ, K.: Aspekty vzťahu slovotvorby a textu. In: *Text a kontext*. Zborník z medzinárodnej konferencie. Red. F. Ruščák. Prešov, Pedagogická fakulta UPJŠ 1993, s. 23 – 33.
- DOKULIL, M.: *Tvoření slov v češtině. Teorie odvozování slov*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1962. 264 s.
- DOLNÍK, J.: *Lexikální sémantika*. Bratislava, Univerzita Komenského 1990. 304 s.
- Encyklopédia jazykovedy*. Red. J. Mistrík a kol. Bratislava, Obzor 1993. 513 s.
- FLEISCHER, W. – BARZ, I.: *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1992. 375 s.
- FURDÍK, J.: Štylistické dimenzie slovotvorne motivovaného slova. *Jazykovedný časopis*, 38, 1987, s. 25 – 31.
- FURDÍK, J.: Princíp motivácie vo frazeológii a v derivatológii. In: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*. VI. Red. M. Basaj – D. Rytel. Warszawa, Slawistyczny ośrodek wydawniczy 1994, s. 7 – 14.
- HORECKÝ, J.: *Slovenská lexikológia 1. Tvorenie slov*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971. 252 s.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. a kol.: *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava, Veda 1989. 436 s.
- Krátky slovník slovenského jazyka*. 3., dopln. a preprac. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava, Veda 1997. 944 s.
- LIPTÁKOVÁ, L.: Komunikačno-pragmatická dimenzia okazionalizmov v hovorených prejavoch. *Slovenská reč*, 63, 1998, s. 32 – 38.
- MARTINCOVÁ, O.: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha, Univerzita Karlova 1983. 160 s.
- MARTINCOVÁ, O.: Okazionální pojmenování a jejich tvoření v současné češtině. In: *Filologické studie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*. XIII. Praha 1985, s. 19 – 31.
- NĚMEC, I.: Slovtvorný význam a expresivita. *Slovo a slovesnost*, 33, 1972, s. 116 – 121.
- OHNHEISER, I.: *Wortbildung und Synonymie*. Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie 1979. 246 s.
- ONDRUS, P. – HORECKÝ, J. – FURDÍK, J.: *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980. 232 s.
- SCHRÖDER, M.: *Wortbildung in Familiengesprächen*. In: *Beiträge zur Phraseologie, Wortbildung, Lexikologie*. Frankfurt am M., Verlag Peter Lang 1992, s. 93 – 99.
- Slovník slovenského jazyka*. 1 – 6. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968.
- VINOGRADOVA, V. N.: *Stilističeskij aspekt russkogo slovoobrazovanija*. Moskva, Nauka 1984. 184 s.

Ladislav Bartko

O JAZYKU SPEVNÍKA CITHARA SANCTORUM Z ROKU 1636 A JEHO ĎALŠÍCH VYDANÍ V 17. STOROČÍ*

BARTKO, L.: On Language of Hymnal *Cithara Sanctorum* From the Year 1636 and on its Subsequent Editions Throughout the 17th Century. *Slovenská reč*, 64, 1999, No. 1, pp. 13 – 23. (Bratislava)

The paper analyses the language problems connected with Lutheran hymnal *Cithara Sanctorum* in its first nine editions (till the year 1696), with the aim to provide detailed survey of existing scholarly literature dealing with this question (starting with P. J. Šafárik and ending with most recently published works). It is important to answer the question, whether the opinion, that Hymnal is written with contemporaneous Czech literary language is reasonable, or not.

1. Evanjelickému kancionálu *Cithara sanctorum – Písne duchovní, staré i nové, kterýchž církev křesťanská při výročních slavnostech a památkách... s prospěchem užívá*, prvý raz vydanému v Levoči roku 1636 zásluhou českého exulanta Juraja Tranovského, patrí jedno z najpoprednejších a najčestnejších miest medzi našimi knižnými pamiatkami. Ako „veľkoknižka“ (Dobšinský, 1885, s. 189; Vlček, 1933, s. 16), „slávna kniha“, „veľkniha“ a „jedna z najpamätnejších kníh našich slovenských“, ktorá po stáročia šírila a v časoch náboženského prenasledovania sa zaslúžila o záchranu viery (Ďurovič, 1940, s. 149), zohrala významnú úlohu v dejinách našej evanjelickej cirkvi; ako zbierka duchovných piesní, ktorá „najzákonitejšie korešpondovala s kultúrnou podobou slovenskou i jej potrebami“ (Mráz, 1953, s. 354) i ako básnická zbierka, ktorej podobu svojou vlastnou tvorbou i prekladmi dotvárali celé generácie slovenských evanjelických literátov, čiže zbierka s vlastnými dejinami, ktoré v 17. a 18. storočí možno stotožniť s vývinom jedného žánru našej barokovej literatúry (Šmatlák, 1988, s. 206), má svoje pevné miesto v dejinách našej literatúry; ako „poklad neoceniteľný“ (Rukoväť dejín slovenskej literatúry, 1936, s. 226), ktorý plnil aj funkciu nástroja vzdelanosti a národného uvedomovania (Doruľa – Vozár, 1987, s. 275; Ďurovič, 1940, s. 137; Minárik, 1985, s. 201; Obert a kol., 1994, s. 77) i prostriedku boja proti odnárodňovaniu (Dobšinský, 1885, s. 190) či zdroja národnej sebazáchovy (Mišianik, 1962, s. 97), sa tento spevník hlboko zapísal aj do našich národných dejín.

Takmer všetky doterajšie nespočítateľné analýzy a hodnotenia tohto spevníka, oddávna známeho podľa latinizovanej podoby mena jeho zostavovateľa a vydavateľa aj pod názvom *Tranoscius* (a toto meno si neskôr zobral za svoje vydavateľský a

* Príspevok odznel na vedeckej konferencii Múdrosť si stavia svoj dom – 100 rokov Transoscia 2. apríla 1998 v Liptovskom Mikuláši.

kníhkupecký spolok i kalendár vydávaný týmto spolkom), sa popri ostatných iných stránkach jeho hodnôt, prínosu a významu v menšej či väčšej miere venujú aj jeho jazykovej zložke. Osobitne sa táto stránka spevníka všima a pripomína, niekedy aj zdôrazňuje, najmä vtedy, keď sa táto naša významná pamiatka dáva do súvislostí s podobným katolíckym spevníkom *Cantus Catholici – Písne katolícké, latinské i slovenské, nové i starodavné*, vydaným o necelé dve desaťročia neskôr (Levoča 1655). Väčšina prác (najmä encyklopedickej a učebnicovej povahy) sa však v rámci krátkych charakteristík a hodnotení Cithary sanctorum (ďalej Cithara alebo Transocius) pri zmienke o jej jazyku uspokojuje len so všeobecným, neraz jednostranným a nepresným konštatovaním o celkovom charaktere tohto jazyka. Iba niektorí autori svoje tvrdenia dokladajú konkrétnym jazykovým materiálom.

Cieľom tohto príspevku je teda jednak podať stručný prehľad a zhodnotenie doterajšej najdôležitejšej literatúry o otázke jazyka Transocia, jednak výsledkami jazykovej analýzy textov z niektorých vydaní tohto kancionála v prvej fáze jeho vydávania (do konca 17. storočia)* doplniť a spresniť doterajšie poznatky o tejto problematike.

2. Uvažovanie o otázkach jazyka Transocia – či už v konfrontácii so spomínaným katolíckym spevníkom *Cantus Catholici* (ďalej *Cantus*) alebo bez tohto porovnávaného – má svoje opodstatnenie a význam len na pozadí poznatkov o celkovej jazykovej situácii na Slovensku v čase, keď tento spevník vyšiel a začal robiť prvé kroky na ceste našimi dejinami, navyše pri chápaní tejto situácie v jej širších kultúrnohistorických, náboženských a literárnych súvislostiach.

2.1. Ako je všeobecne známe, vývin a podobu jazykovej situácie na Slovensku v sledovanom období okrem iných faktorov výrazne ovplyvnila reformácia a na ňu nadväzujúca rekatolizácia. Reformácia vyslovením zásady, že ako jazyk náboženských obrádov sa má používať domáci národný jazyk, posilnila prenikanie češtiny na Slovensko a popri oblasti písomností praktického charakteru, v ktorej sa začala uplatňovať už od 15. storočia, rozšírila používanie češtiny aj do sféry a funkcie bohoslužobného jazyka evanjelickej cirkvi.

Pravda, proces vedúci k tomuto výsledku nebol jednoduchý. Naopak, časť slovenských evanjelikov spočiatku dávala prednosť latinčine a po česky písali iba tí, čo pôsobili v českom spoločenskom prostredí (napr. J. Silván a P. Kyrmezer), navyše v anonymnej tvorbe nenáboženského charakteru sa prehlbovalo uplatňovanie kultúrnej slovenčiny. No jednak vďaka svojej blízkosti a zrozumiteľnosti (na rozdiel napr. od latinčiny a nemčiny), ale aj preto, že bola poruke, sa čeština ako vypracovaný spisovný jazyk na Slovensku ďalej rozširovala. Na posilnenie jej pozícií v evanjelickej

* K dispozícii sme mali len 9. vydanie *Transocia* (z roku 1696), a to z fondov Krajskej vedeckej knižnice v Prešove. Za príkladmi z tohto vydania uvádzame stranu, na ktorej sa nachádzajú. Pri analyzovaných textoch z iných (skorších) vydaní spevníka na ich prameň upozorňujeme priamo v texte.

kej cirkvi výrazne vplývala najmä skutočnosť, že zásluhou mnohých českých utrakvistických kňazov, ako aj Slovákov prichádzajúcich zo štúdia a z pôsobenia v Čechách sa na Slovensko dostalo značné množstvo českej náboženskej literatúry (spevníky, modlitebné knižky, agendy atď.), a zároveň aj to, že kultúrna slovenčina pre nízky stupeň svojej normovanosti a ustálenosti v tom čase (v 2. polovici 16. a na začiatku 17. storočia) potrebám kultového jazyka slovenských evanjelikov ešte nevyhovovala (bližšie porov. Pauliny, 1983, s. 105; Šmatlák, 1988, s. 181 – 182).

V používaní češtiny na Slovensku sa takto popri dávnejšie uplatňovanej tendencii jej slovakizácie začal prejavovať aj druhý smer, a to snaha o udržanie jej kontinuity so spisovnou češtinou v Čechách a úsilie o zachovanie tých jej noriem, ktoré nahlho kodifikovalo vydanie bratského prekladu Biblie v Kraliciach v rokoch 1579 – 1593. Normy tejto češtiny, postupne u nás nazývanej – nie vždy náležite a presne (bližšie porov. Doruľa, 1993, s. 57 – 60) – aj bibličtinou, sa v dielach menšej náboženskej závažnosti určených širšej verejnosti nedodržiavali celkom dôsledne, no v biblických textoch a v duchovných piesňach (najmä po ich vydaní D. Pribišom v roku 1634) sa zachovávali pomerne presne (Pauliny, 1983, s. 106, 111; Šmatlák, 1988, s. 181 – 182). K takýmto dielam patrí aj Tranovského Cithara. Jej jazyk totiž jasne prezrádza vedomé úsilie o zachovanie kultivovanej, normovanej češtiny.

Uvedený druhý smer v používaní češtiny na Slovensku výrazne posilnila rekatolizácia. Tá nepriamo pôsobila ako podnecovateľ kultúrnych úsilí slovenských evanjelikov obrátiť svoje postavenie a zároveň aj ako činiteľ vedúci k prehĺbovaniu ich úcty k českému jazyku, k českej literatúre a vôbec k celkovému zblížovaniu s českým spoločenským a náboženským prostredím (Béder, 1955, s. 69; Doruľa, 1993, s. 24; Pauliny, 1983, s. 112; Šmatlák, 1988, s. 181). Aj tento proces však bol pomalý a postupný. Popri autoroch vedomo zachovávajúcich normy vtedajšej spisovnej češtiny sa totiž u nás ešte aj v ostatnej štvrtine 17. storočia objavuje trojica významných evanjelických vzdelancov – D. Sinapius-Horčička, T. Masník a J. Simonides –, ktorá jazyk svojich diel, súdobú češtinu, zámerne a programovo slovaki- zuje („jako mluvíme, tak i psáti máme“; bližšie o tom porov. Doruľa – Vozár, 1987, s. 273 – 275; Bartko, 1985, s. 168 – 170).

2.2. Táto skutočnosť má aj z hľadiska našej témy osobitný význam. Jeden z uvedenej trojice, D. Sinapius-Horčička, patrí totiž do dejín vydávania Tranoscia a v nich na poprednom mieste stojí v okruhu otázok, ktoré sú predmetom nášho záujmu. Počas svojho krátkého pôsobenia v Levoči (po návrate z exilu v roku 1682) D. Sinapius--Horčička v tomto meste vydal nielen svoj katechizmus Perlička dítek božích z roku 1683 a Komenského učebnicu Orbis pictus z roku 1685, ale aj v poradí 8. vydanie Tranovského Cithary z roku 1684. Vo všetkých troch knihách (a predtým aj inde) uplatnil svoje zámerné slovaki- zujúce snahy. Navyše nie bez významu je aj okolnosť, že uvedené knihy vyšli práve v Levoči, kde sa tlačil aj spomínaný Pribišov evan-

jelický i Sölöših katolícky kancionál, niektoré predchádzajúce vydania Cithary i Masníkova príručka Zpráva písma slovenského (1696; Bartko, 1985, s. 167 – 177), teda všetko tlače poznačené výraznou slovakizáciou svojho jazyka.

Z uvedeného vychodí, že otázku jazyka Cithary treba posudzovať diferencovane, a to vzhľadom na poradie i vzhľadom na miesto jednotlivých vydaní tohto spevníka. Čiastočne sa na to poukazuje už aj v doterajšej odbornej literatúre o tejto problematike.

3. Skúmanie charakteru jazyka Cithary a určité hodnotenie tejto stránky spevníka má u nás už dlhú tradíciu. Nachádzame ho v prácach najmä cirkevnohistorického, literárnohistorického a jazykovedného, čiastočne i encyklopedického a učebnicového charakteru. Primeranú alebo aspoň okrajovú pozornosť mu venovali viacerí významní predstavitelia týchto vedných disciplín, ktorí sa vo svojich dielach z nejakých príčin zaoberali aj miestom Cithary v našich dejinách.

3.1. Pravdepodobne medzi takých autorov ešte nemožno zaradiť P. J. Šafárika, spoluzakladateľa slavistiky a významného historika, literárneho historika, etnografa i jazykovedca z prvej polovice minulého storočia, ktorý v svojej syntetickej práci o histórii, kultúre, literatúre a jazyku Slovanov z roku 1826 Citharu považuje za „česko-slovenský spevník“ (Šafárik, 1992, s. 230 – 231), no toto označenie bližšie nezdôvodňuje. S najväčšou pravdepodobnosťou ho nemožno chápať v jazykovom zmysle.

Ani J. M. Hurban k nim ešte asi nepatrí. Vo svojom pokuse o syntetický prehľad dejín slovenskej literatúry z druhej polovice štyridsiatych rokov minulého storočia tento náš významný predstaviteľ štúrovskej generácie Citharu síce spomína (podľa neho Juraj Tranovský jej vydaním „slávne dokonal“ dielo, ktoré pred ním začal jeho predchodca D. Pribiš; Hurban, 1972, s. 68), no o jej jazyku sa nevyjadruje.

3.2. Ako prvý, kto si jazyk Tranoscia (v roku 1885) všimol bližšie a podal jeho stručnú charakteristiku, sa v našej odbornej literatúre uvádza P. Dobšinský. Za to ho pochválil a tak vlastne vyslovil svoj súhlas s jeho hodnotením už o pár rokov nato J. Vlček, ktorý vo svojich dejinách slovenskej literatúry z roku 1890 toto jeho hodnotenie aj odcitoval: „Skladatelia piesní Tranoscia... dost' šťastní sú i v prekladoch z nemeckého... V pôvodných však skladbách naozaj sú pôvodní: rečou vo výrazoch i vetení blížia sa k mluve svojho slovenského ľudu, ač forma zostáva česká“ (Dobšinský, 1885, s. 189; porov. Vlček, 1933, s. 17). Citát naznačuje, že P. Dobšinský videl určité rozdiely v charaktere jazyka tých piesní Cithary, ktoré pochádzali od českých autorov vrátane Tranovského, a piesní pochádzajúcich od domácich slovenských autorov. Za slovenské jazykové prvky zrejme považoval niektoré slová („výrazy“) a syntaktické javy („vetenie“). Z uvedeného citátu však nie je zrejmé, či Dobšinský mal na mysli prvé alebo aj ďalšie vydania Tranoscia.

Konkrétnejší v tomto smere je J. Mocko, cirkevný historik venujúci veľkú pozornosť dejinám slovenskej evanjelickej duchovnej piesne (vrátane dejín vydávania

Cithary). O 4. vydání spevníka (z roku 1653) uvedol, že jeho vydavateľ „i v tom nasledoval Pribiša, že spisovnú reč značne slovenčil“ (Mocko, 1909, s. 106), a podobne pri charakteristike 9. vydania (z roku 1696) konštatuje, že i vydavateľ tohto vydania „spisovnú reč zhusta slovenčil, čo už aj iní pred ním robili“ (tamže, s. 117). Svoje tvrdenia J. Mocko bližšie nešpecifikuje.

Poznatky o jazyku Cithary podstatne rozšíril a prehĺbil ďalší náš cirkevný historik J. Ďurovič. Vo svojej práci o evanjelickej literatúre v predtolerančnom období (1940) ani on o ňom síce v súvislosti s prvým vydaním spevníka ešte priamo nehovorí (možno aj preto, že toto vydanie nemal v rukách), ale pri ďalších vydaniach si ho pozorne všíma a podáva aj jeho určité hodnotenie. Napr. pri charakteristike 4. vydania, ktoré považuje za „syntézu s Pribišom“, uvádza, že jeho vydavateľ „ako by od Pribiša prevzal aj jeho slovakizujúcu tendenciu, odkláňa sa od čistej češtiny Tranovského a nielen Pribišove piesne prejíma v ich prvej forme, ale aj inde silne slovenčí“ (s. 140). Pri charakteristike tohto vydania teda nepriamo charakterizuje aj jazyk prvého („Tranovského“) vydania ako „čistú češtinu“. Slovakizujúcu líniu pripomína aj pri ďalších levočských vydaniach (s. 143, 145). V súvislosti s vydaním Tranoscia v roku 1696 cituje kritický názor D. Krmana (vydavateľa Biblie podľa textu Kralickej Biblie a na základe toho považovaného za kodifikátora bibličtiny u nás) na jazykovú stránku spevníka, ktorý o nej tvrdí, že „nesčíslnymi literami podle umění dobrého psání nad míru neskorigovanými nemálo u mnohých zlehčená byla“ (tamže, s. 147). Pripája aj konštatovanie, že v tomto vydaní sú bežné výrazy typu *tejto chvíle, z čistej Panny, zvolaj, dát, duše moja* a i. (tamže).

V inej svojej práci J. Ďurovič upozorňuje na jazykovú stránku predhovoru k vydaniu Cithary z roku 1674 od neznámeho vydavateľa (predpokladá, že ním mohol byť slovenský kazateľ v Levoči A. Lazari), v ktorom nachádza „plno slovakizmov“. Uvádza aj niekoľko príkladov na tieto slovakizmy, a to na slovenské koncovky prídavných mien (*daremej, Mikulášskej, v veľkej*) a zámen (*moja*). Na základe chybného zaznamenávania kvantít, resp. jej absencie v spevníku (*čtenáří, Nabožne, mily, Pana, domácich*) usudzuje, že jeho vydavateľom bol Východoslovák (Ďurovič, 1936, s. 360).

Š. Krčméry (odvolávajúci sa na J. Mocka) vo svojom syntetickom diele o dejinách slovenskej literatúry ako príklad na slovakizujúce tendencie vo vydaniach Tranoscia uvádza úryvok z jednej z piesní E. Lániho: *Ját' jsem jako pústnik v hoře / jáť jsem jako jelen v dole / běhající po oudolí / hledající živé vody*, v ktorej za slovakizmy pokladá výrazy *v hoře* (malo by byť *v lese*), *v dole* (*v dolině*) a *pústnik* (*poustevník*) (Krčméry, 1976, s. 146). Na krátkej ukážke textu inej piesne (*Poděkujmež Pánu Bohu*) od anonymného autora Š. Krčméry uvádza jeden z nezriedkavých príkladov nenáležitej úpravy pôvodného znenia tohto textu od domáceho slovenského autora do „správnej češtiny“, ktorej výsledkom je „pokazený rým“.

Zistil totiž, že v druhej slohe tejto piesne, ktorá má dnes podobu *Triatřicet roků pracoval, když na dřevě kříže umřítí měl*, v Pribišovom vydání „rým bol ešte správny, slovenský: mal“ (tamže, s. 141).

V. Vážný vo svojej práci o dejinách spisovnej slovenčiny (1936, s. 175) uverejnil aj krátku ukážku textu piesne *Vyhnancův z České země nařikání* z 8. vydania Cithary (z roku 1684, pripravil D. Sinapius-Horčíčka) a tým nepriamo predstavil aj jej jazyk. Okrem chybnéj kvantity (*nařikání* namiesto *nařikání*, *naše mila vlásti* namiesto *naše milá vlásti* atď.) môžeme v nej identifikovať aj slovenské koncovky tvarov prídavného mena a zámena (z *Českej, svej* namiesto z *České, své*) a absenciu *ě* (*Česka zeme, česke pleme* namiesto *Česká země, české plémě*).

E. Pauliny vo svojich *Dejinách spisovnej slovenčiny* (1983) v podkapitolke o češtine slovenských evanjelikov v 16. – 18. storočí uvádza, že piesne a modlitby, pretože vznikali pod vplyvom českých vzorov alebo boli z češtiny priamo prevzaté, pomerne dobre zachovávali českú spisovnú normu. Avšak v úryvku piesne prevzatej do Cithary z tzv. Bystrickej agendy sám upozorňuje na dva príklady neoznačenej jótácie v slovách *tobe, prawe* namiesto *tobě, pravě* (s. 107).

3.3. Z ostatných hodnotení stručne spomenieme aspoň niektorých autorov a ich práce: A. Mráz (1948, s. 42) uvádza, že Tranovský „iste aj vplyvom svojej zaradenosti do českej kultúrnej sféry“ jazyk Cithary upravil tak, aby sa rešpektovala súveká spisovná čeština; J. Mišianik (1958, s. 224; 1962, s. 96) o tomto jazyku tvrdí, že je to kultivovaná čeština, resp. že je to jazyk rečnícky a bez slovakizmov; J. Béder (1963, s. 95, 97) uvádza, že je to „čistý český spisovný jazyk“; podľa J. Minárika (1985, s. 201) tu ide o kultivovanú češtinu, ktorá sa vyhýba slovakizovaniu; S. Šmatlák (1988, s. 208) ho považuje za kultivovanú, spisovne normovanú češtinu; z českých autorov A. Pražák (1922, s. 46) jazyk 1. vydania Cithary považuje za češtinu, hoci podľa neho sám Tranovský ho na titulnom liste svojho spevníka označil za slovenský; o Tranosciu z roku 1653 ten istý autor konštatuje, že jeho vydavateľ „nedbal dosti školené češtiny“ (Pražák, 1950, s. 222); iný český autor J. Vilikovský (1936, s. 93) považuje za isté, že v reči Cithary sa takmer vôbec nevyskytujú cudzojazyčné slová, ktoré inak vo vtedajšej češtine neboli nijakou vzácnosťou, okrem takých výnimiek ako *grunt, šafovati, vinšovat, retovati*.

Z encyklopedických diel jazyk Cithary Slovenský literárny album (1968, s. 40) považuje za čistou češtinu so znakmi rečníckeho štýlu a so sklonom k abstraktnému výrazu a Slovenský biografický slovník (1994, s. 115) o ňom uvádza, že zostavovateľ spevníka použil kultivovanú češtinu, avšak vyhýbal sa slovakizovaniu a aplikoval knižný, intelektuálny, kazateľský a rétorický štýl. Ako zaujímavosť možno uviesť hodnotenie Tranoscia v *Pedagogickej encyklopédii Slovenska* (1985, s. 450), podľa ktorého tento kancionál zohral „významnú úlohu pri formovaní slovenskej jazykovej kultúry“.

4. Spomenuté poznatky doterajších bádateľov o jazyku jednotlivých vydání Cithary v 17. storočí naznačujú, že konštatovania o čistej, normovanej češtine kancionála možno akceptovať len vo vzťahu k jeho prvým dvom vydaniám v Levoči (v rokoch 1636 a 1638) a k obojm vydaniám v trenčianskej tlačiarňi (v rokoch 1647 a 1659). Vo vzťahu k ďalším piatim levočským vydaniám uskutočneným do konca 17. storočia (v rokoch 1653, 1674, 1680, 1684 a 1696), o ktorých je známe, že boli rozširované o ďalšie piesne domáceho pôvodu, sa takáto charakteristika javí ako nevýstižná a nepresná. Navyše otázkou je aj to, či sa spomínané vedomé úsilie o zachovanie normovanej češtiny v 1. vydání Cithary (a podľa neho aj v 2., 3. a 5. vydání) realizovalo úplne dôsledne, a teda či sa o jazyku prvých vydání Transoscia naozaj dá hovoriť iba ako o čistej češtine, alebo možno tu pripustiť aj menej jednoznačné hodnotenie tejto veci. Ako ukážeme ďalej, otázka má svoje opodstatnenie.

4.1. Napríklad už v texte titulnej strany 2. vydania Cithary z roku 1638 (faksimile pozri napríklad v Slovenskom literárnom albume, 1968, s. 40), všeobecne považovaného za zhodné s 1. vydáním (Mocko, 1909, s. 53, 104; Ďurovič, 1940, s. 135, 138; titulný list 1. vydania sa nezachoval a nie je isté, že jeho kópia z konca 19. stor. [pozri napr. v práci Pauliny, 1983, s. 14] v archíve Transoscia v Liptovskom Mikuláši je verná), *Pjsně duchownj... k nimž přidaný gsau pjsně D. M. Luthera wssecky z německé řeči do nassj Slowenské přeložené... Wytisštěné w Lewoči* za nie celkom „čisto“ české možno označiť tvary *přidaný*, *přeložené* a *wytisštěné* (malo by byť *přidány*, *přeloženy*, *wytisštěno*).

V samotných textoch 1. vydania Cithary (v prepise J. Mocka, 1909, s. 59, 62, 63, 106, 111, 112, 113) ako prvky, ktoré nie sú v súlade s normami vtedajšej češtiny, teda ako slovakizmy, sa javia tvary *z českéj zemi* (namiesto *z české země*), *v velké žalosti* (n. *v velké ...*), *pevná věže* (n. *... věž*), *Archanjel, anjelé* (n. *Archanděl, andělé*), ako aj viaceré prípady nesprávnej kvantity, prezrádzajúce tlak domácej slovenčiny: *jest pozdravená* (n. *... pozdravena*), *nebesá* (n. *nebesa*), *chráň nás* (n. *chráň ...*), *márnotratný* (n. *marnotratný*), *ráč pomoci* (n. *rač ...*), *Chváliž Pána* (n. *Chvaliž ...*), *chváltež* (n. *chvaltež*), *márnost* (n. *marnost*) a i. Uvedené príklady teda do istej miery relativizujú tvrdenia o „čistej“ češtine 1. vydania Cithary. So značnou pravdepodobnosťou možno predpokladať, že podobný stav bol aj v jej 2., 3. a 5. vydání.

5. Ako sme už uviedli, 7. levočské a celkove 9. vydanie Cithary (z roku 1696) z jazykovej stránky patrí k tej skupine vydání tohto kancionála, ktorej jazyk bol v menšej či väčšej miere slovakizovaný. Predpokladá sa, že na vydanie ho pripravil vtedajší levočský slovenský evanjelický farár Š. Francisci (D. Sinapius-Horčička už nežil), ktorý zachoval slovakizačnú prax predchádzajúcich levočských vydání (Ďurovič, 1940, s. 146 – 147). Svedčia o tom aj výsledky nášho štúdia tohto vydania.

5.1. Z hláskoslovných javov sa tu vyskytuje napr. nerealizovaná diftongizácia dlhého *ú* (písané aj ako krátke *u*) na *ou* (*au*): *Swatau Krvj wykúpil* (s. 78), *Bohu*

služite (s. 92), *služj Nemluwňátku* (s. 113), *buřka* (s. 115), *posluchegme* (s. 125), *wykúpenj* (s. 131), *zarmúcenj* (s. 453), *z pút, súdu, w Prudu, duffeg* (s. 499), *prislúchagjcy* (s. 705), *odstuptež* (s. 660) atď. Nenáležitú podobu s *j* namiesto *ě* má substantívum *Dj'átko – Dj'átku* (čes. *děťátko – děťátku* – s. 90, 113). Svojou hláskovou podobou slovenská je aj predložka *preč* (čes. *pryč*) vo verši *ginu cestů se preč brali* (s. 89).

5.2. V tvarosloví relatívne veľký výskyt má prípona *-ej* v gen., dat. a lok. sg. feminín (namiesto českej prípony *-ě*): *tegtó chvjle, w jedneg době* (s. 87), *teg diwneg raddy* (s. 88), *Búh s swej mocy* (s. 89), *Pokog dusse meg* (s. 90), *w tweg sprostnosti, chudeg matky* (s. 91), *w gísteg prawdě, w sweg pokoře, z čisteg Panny* (s. 92), *s čisteg Panny, sweg... Ružičky* (s. 104), *w Betlemskeg zahradce tweg* (s. 105), *tweg Smrti, po tweg wůli, dussy sweg, sweg milosti* (s. 453), *žadneg přimluwy* (s. 454), *z teg bolesti* (s. 499) atď.

Prípona *-u/-ú* v akuz. a inštr. jednotného čísla ženských podstatných mien, prídavných mien, zámen a čísloviek namiesto českej prípony *ou (au)* je napr. vo veršoch *ginu cestů se preč brali* (n. *ginau cestau...* – s. 89), *zwěstugjc radost nowu* (n. *... nowau* – s. 113), *Děkujmež Panu... za gehu milost mnohú* (n. *... mnohau* – s. 114), *mnohau swú dussy, mu dussy* (n. *swau ..., mau ...* – s. 453), *na cestu prawu* (n. *... prawau* – s. 487).

Slovenský tvar inštr. jednotného čísla ukazovacieho zámena (*ten*) v podobe *tym* (n. *tjm*) je vo veršoch *Cžjm gest bylo, tym zustalo / Cžjm nebylo, tym se stalo* (s. 88). Na inom mieste je slovenský tvar tohto zámena v inštr. množného čísla v podobe *tymito* (n. *těmito*) v texte *před tymito věcmi zlymi* (s. 624).

Nekontražovanú podobu má privlastňovacie zámeno *moge* vo verši *zwol sobe moge Srdečko* (n. *mé* – s. 90).

Príponu *-m* v 1. osobe singuláru prezenta sme našli v slovesnom tvare *chcem* (*chcem tě koljbát* n. *chci...* – s. 90). Príponu *-aj* namiesto českej prípony *-ej* má slovesný tvar rozkazovacieho spôsobu *Zwolag* (s. 104).

5.3. Nepochybne ako výsledok tlaku slovenského jazykového povedomia, resp. ako prejav rozporu tohto povedomia s normami knižnej češtiny (porov. Doruľa, 1977, s. 38), príp. aj ako dôsledok nedostatočného poznania noriem spisovnej češtiny u autorov či prekladateľov alebo upravovateľov piesní Tranoscia sa javia prípady nenáležitého výskytu slovenského hláskoslovného, tvaroslovného alebo iného prvku. Takými sú napr.: *chwalmě moc hospodinowau* (n. *chwalme... hospodinowu* – s. 80), *w geslech ležj... Wzdeg chwálu Dj'átku w geslech* (n. *w gesljch ...* – s. 113), *Ma swau vlastnj notau* (n. *... notu* – s. 660), *Gehu métlu, mně pamětnau, rád ljbyti budau* (n. *... budu*), *tam máss ginau twé mladosti dobau* (n. *... dobu* – s. 453), *odwrat' od nas tau Rannu* (n. *... tu ...* – s. 624), *přetrhni wsseliky būj* (n. *... boj*) atď.

5.4. Napriek tomu, že neoznačovanie dĺžky hlások v starších rukopisných aj tlačených pamiatkach sa všeobecne nepovažuje za preukazný dôkaz existencie či neexistencie tohto javu v jazyku príslušnej pamiatky, predsa len uvedieme niekoľko príkladov na chyby či odchýlky od normy aj v tejto jazykovej oblasti. Kvantita hlások sa totiž v Cithare od samých počiatkov jej vydávania pomerne dôsledne označovala, a tak chyby tohto druhu (najmä prípady nesprávneho označovania kvantity) v analyzovanom vydaní Cithary (podobne aj v štyroch predchádzajúcich levočských vydaniach) nemožno pokladať len za bežnú súčasť vtedajšieho vydavateľského úzu, ale azda aj za určitý výsledok vplyvu jazykového povedomia vydavateľov spevníka pochádzajúcich z východného Slovenska (porov. aj Ďurovič, 1936, s. 360). Ide tu napríklad o nenáležité krátke koncovky prídavných mien a zámen v rôznych pádoch: *zmleného* (s. 88), *řečenem* (s. 89), *Radostna* (s. 91), *obwjnute* (n. *obwinuté* – s. 92), *čerwena* (s. 104), *každemu* (s. 453), *nad nami* (n. *nad námi* – s. 487), *bezbožnych* (s. 499), *gina, wseliky* (s. 624) atď.; iné prípady: *Spasýtele* (n. *Spasytele* – s. 77), *nasledowal* (n. *následowal* – s. 78), *Nowjna* (n. *Nowina* – s. 91), *Djtátko přemile* (s. 113), *nežada* (s. 453), *odwrat'* (s. 624) atď.

6. Uvedený stručný prehľad doteraz známych poznatkov a naše doplňujúce údaje o jazyku Tranovského Cithary sanctorum v jej 1. vydaní a ďalších ôsmich vydaniach do konca 17. storočia umožňujú vysloviť názor, že hodnotenia tohto jazyka v 1. vydaní (a s veľkou pravdepodobnosťou aj v 2., 3. a 5. vydaní) ako čistej, normovanej češtiny (bez slovakizmov a pod.) sú bez výhrad akceptovateľné len v rámci, čiastočne zjednodušujúcim pohľade na túto problematiku, osobitne najmä pri porovnávaní s podobným katolíckym spevníkom Cantus Catholici, ktorého jazyk je slovakizovaný neporovnateľne výraznejšie.

Pri podrobnejšej celkovej analýze tohto kancionála, ktorej súčasťou je aj charakteristika jeho jazyka, sa však žiada uviesť, že piesne Tranoscia v jeho 1. (takmer s úplnou istotou aj v 2., 3. a 5.) vydaní, ktoré napísali alebo preložili českí autori, mali podobu normovanej súdobej češtiny, ale piesne domácich, slovenských autorov a prekladateľov (známych aj anonymných), ktorých už v 1. vydaní bola asi jedna desatina a v ďalších vydaniach ešte viac, sú vo svojej jazykovej zložke viac alebo menej (rozdielne aj podľa jednotlivých vydaní) poznačené prvkami domáceho, slovenského jazyka.

Charakteristiky jazyka ďalších piatich levočských vydaní Cithary v rozpätí rokov 1653 – 1696 v odborných prácach možno za výstižné a primerané označiť len vtedy, ak obsahujú aj konštatovania o rôznych formách slovakizácie tohto jazyka.

O relatívne „čistej“, normovanej češtine Cithary sa opäť dá hovoriť až v súvislosti s jej vydaniami v období, keď slovenskí evanjelickí vzdelanci zanechali slovakizačnú jazykovú prax a pridržali sa noriem biblickej češtiny (najmä po vydaní Biblie D. Krmanom v roku 1722). Lepšiemu osvojovaniu si češtiny Slovákmí však

Cíthara v tomto období už veľmi nepomohla, naopak, zotrúvaním na starších normách prispela k jej zarchaizovaniu, k jej postupnému vzd'alo'ovaniu sa od vlastného žriedla v Čechách a na Morave a tým aj k strate jej niekdajšej dorozumievacej sviežosti a pružnosti (Krajčovič, 1980, s. 96). Jazykový vývin na Slovensku totiž nielen v hovorených, ale aj v písaných prejavoch v tom čase už šiel jednoznačne smerom k slovenčine (Doruľa – Vozár, 1987, s. 274) a k jej kodifikácii A. Bernolákom na konci 18. storočia.

Literatúra

BARTKO, L.: Pramene a charakter Masníkovej Zprávy písma slovenského. In: Práce z dějin slavistiky. 10. Starší české, slovenské a slovanské mluvnice. Red. J. Porák. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 167 – 177.

BÉDER, J.: Slovenská literatúra. Učebnica pre 9. ročník všeobecnovzdelávacích škôl. 4. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1955. 216 s.

BÉDER, J.: Dejiny slovenskej literatúry. 1. Dočasná vysokoškolská učebnica pre pedagogické inštitúty. Bratislava, Univerzita Komenského 1963. 444 s.

DOBŠINSKÝ, P.: O kultúrnych ústavoch na území Slováckmi obývanom z doby poreformacionálnej. (Pokus historicko-literárny.) Slovenské pohľady, 5, 1885, s. 178 – 204.

DORUĽA, J.: Slováci v dejinách jazykových vzťahov. Bratislava, Veda 1977. 136 s.

DORUĽA, J.: Tri kapitoly zo života slov. Bratislava, Veda 1993. 152 s.

DORUĽA, J. – VOZÁR, J.: Jazyková situácia a vývin slovenského jazyka. Používanie a vývin slovenského jazyka. In: Dejiny Slovenska. 2 (1526 – 1848). Red. S. Cambel. Bratislava, Veda 1987, s. 114 – 120, 272 – 276.

ĎUROVIČ, J.: Príspevky k dejinám Transocia. 2. Účasť Slovákov na piesňovej tvorbe pred Tranovským. Cirkevné listy, 50, 1936, s. 81 – 84.

ĎUROVIČ, J.: Evanjelická literatúra do tolerancie. Turčiansky Sv. Martin, Matica slovenská 1940. 435 s.

HURBAN, J. M.: Slovensko a jeho život literárny. Bratislava, Tatran 1972. 252 s.

KRAJČOVIČ, R.: Svedectvo dejín o slovenčine. 2. vyd. Martin, Matica slovenská 1980. 268 s.

KRČMÉRY, Š.: Dejiny literatúry slovenskej. I. Bratislava, Tatran 1976. 329 s.

MINÁRIK, J.: Renesančná a humanistická literatúra (svetová, česká, slovenská). Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1985. 272 s.

MIŠIANIK, J. a kol.: Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1958. 320 s. + 106 obr.

MIŠIANIK, J.: Literatúra v období baroka. In: Dejiny slovenskej literatúry. Red. M. Pišút. Bratislava, Osveta 1962, s. 13 – 105.

MOCKO, J.: Historia posvätnéj piesne slovenskej a historia kancionálu. (Odtlačok z Cirkevných listov.) Liptovský Sv. Mikuláš, Transcius 1909. 118 s.

MRÁZ, A.: Dejiny slovenskej literatúry. In: Slovenská vlastiveda. Diel V. Sväzok I. Literatúra a jazyk. Bratislava, Slovenská akadémia vied a umení 1948, s. 3 – 323.

MRÁZ, A.: Česká a slovenská literatúra. In: Zo slovenskej literárnej minulosti. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1953, s. 347 – 359.

OBERT, V. a kol.: Literatúra. I. Učebnica pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl. Bratislava, Litera 1994. 190 s.

- PAULINY, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1983. 256 s.
- Pedagogická encyklopédia Slovenska. 2. P – Ž. Red. O. Pavlík. Bratislava, Veda 1985. 704 s. + 1248 ilustr.
- PRAŽÁK, A.: Dějiny spisovné slovenštiny po dobu Štúrova. Praha 1922. 484 s.
- PRAŽÁK, A.: Dějiny slovenské literatury. I. (Od najstarších časů do nové doby.) Praha 1950. 248 s.
- Rukoväť dejín slovenskej literatúry. 2. vyd. Red. D. Chrobák. Praha 1936. 272 s.
- Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). 6. T – Ž. Martin, Matica slovenská 1994. 660 s. + 32 s. obrazová príloha.
- Slovenský literárny album. Red. J. Juriček a V. Petřík. Bratislava, Obzor 1968. 440 s.
- ŠAFÁRIK, P. J.: Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1992. 416 s.
- ŠMATLÁK, S.: Dejiny slovenskej literatúry od stredoveku po súčasnosť. Bratislava, Tatran 1988. 632 s.
- VÁŽNÝ, V.: Spisovný jazyk slovenský. In: Československá vlastivěda. Řada II. Spisovný jazyk český a slovenský. Praha 1936, s. 145 – 215.
- VILIKOVSKÝ, J.: Duchovní poesie Třanovského. In: Jiří Třanovský. Sborník k 300. výročí kancionálu Cithara sanctorum. Bratislava, Učená spoločnosť Šafaříkova 1936, s. 66 – 126.
- VLČEK, J.: Dejiny literatúry slovenskej. 3. vyd. Martin, Matica slovenská 1933. 406 s.
- VLČEK, J.: Kapitoly zo slovenskej literatúry. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1954. 449 s.

Filip Sabol

O FIKTÍVNEJ NEURČITOSTI NAZNAČOVACÍCH SLOV

SABOL, F.: On Fictive Indefiniteness of Outlined Words. *Slovenská reč*, 64, 1999, No. 1, pp. 24 – 26. (Bratislava)

The paper deals with semantic differentiation among indefinite pronouns with morphemes *-si*, *nie-*, *da-*, *voľa-*. Author differs between factual and fictive indefiniteness of indefinite pronouns (using his own terminology of outlined words). Pronouns formed by prefixes *nie-*, *da-*, *voľa-* express factual indefiniteness, while pronouns with suffixes *-si* give the derivatives an ability to express the semantic shifts from real to unreal (e. g. somebody, somebody's, somewhere, somehow) and, at the same time, they have a function to obscure or to hide something. Semantic differences of these pronouns have to be respected in language utterances as well as in lexicographic works.

Na potrebu adekvátne rozlišovať neurčitosť naznačovacích slov som už poukázal v príspevkoch O faktickej a formálnej neurčitosti zámen (Sabol, 1976, s. 26 – 32) a Ešte raz o neurčitosti zámen (Sabol, 1977, s. 42 – 44). Podľa nich naznačovacie slová utvorené predponami *da-*, *nie-* a *voľa-* vyjadrujú faktickú (ozajstnú) neurčitosť a slová s príponou *-si* vyjadrujú iba fiktívnu (neozajstnú) neurčitosť. Škoda len, že sa tieto poznatky nezužitovali pri spracúvaní Krátkeho slovníka slovenského jazyka (1987 – KSSJ), v ktorom čitatelia hľadajú presvedčivé výklady významu slov *čosi*, *ktosi*, *ktorýsi*, *akýsi*, *čísi*, *kdesi*, *kamsi*, *odkiaľsi*, *akosi*. Ich významová odlišnosť od zámen vyjadrujúcich faktickú neurčitosť sa v slovníku neadekvátne interpretovala len ako výraznejšie či dôraznejšie vyjadrovanie neurčitosti. Spracovanie v KSSJ sa opiera o fakt, že neurčité zámená s morfémi *-si* a *nie-* sú si významovo blízke a v slovenčine sa pomerne často môžu zámenne používať v tých istých kontextoch ako synonymá (zameniteľné). Na druhej strane vo veľkom počte (vo väčšine prípadov) sa dané zámená používajú v špecifických kontextoch s uvedenými významovými špecifikáciami, teda ako významovo jemne odlišené jednotky. A to už KSSJ z priestorových alebo iných príčin nezachytáva.

V opise vyjadrovania faktickej a fiktívnej neurčitosti naznačovacích slov som už vtedy odmietol poznatok, že „zámená s morfémi *-si* neurčitosť alebo nejasnosť vytyčujú, zdôrazňujú. Používajú sa vtedy, keď hovoriaci nepozná vec, vlastnosť, okolnosť...“ (porov. Morfológia slovenského jazyka, 1966, s. 295 – MSJ). Ony totiž inherentne vyjadrujú osobitý význam, ktorý dokonca charakterizujú viaceré stupne

fiktívnej neurčitosti: neúplná či čiastočná, pochybná či problematická a predstieraná či neskutočná neurčitosť. Nezvratný je detailný opis účasti expedienta a agensa na vyjadrovaní adekvátnej neurčitosti. Avšak nasledujúca bezradnosť lexikológov ukázala, že v mojich obsažných príspevkoch bolo treba ešte venovať priestor opisu aplikácie oných významových odlišností v súčasnej jazykovej praxi. Nuž – musím to urobiť dodatočne.

Medzi posudzovanými druhmi neurčitých zámen nejestvuje významová zhoda. Použitá slovotvorná morféma *-si*, ktorá v jazyku plní zneisťováciu, znejasňováciu a zastieráciu funkciu, vstúpuje utvoreným derivátom spôsobilosť na sémantické posuny od ozajstného k neozajstnému či od stopercentného k nulovému. Preto ju využijeme na naznačovanie fiktívnej neurčitosti. Vyjadrovanú fiktívnu neurčitosť pokladáme len za jemný významový odtienok, ktorý už ani nie je dosť povedomý podaktorým používateľom jazyka. A tak nečudo, že sa zámena s morférou *-si* neraz necitlivo nahrádzajú naznačovacími slovami vyjadrujúcimi faktickú neurčitosť.

V KSSJ prekvapujú výklady významu zámen, ktoré vyjadrujú práve fiktívnu neurčitosť. Nepresvedčivo v nich totiž vyznievajú tvrdenia o vyjadrovaní zdôrazňovanej či zvýrazňovanej neurčitosti. Nejestvuje predsa logický dôvod na zdôrazňovanie neurčitosti, tobôž fiktívnej neurčitosti. Neurčité zámena vyjadrujú neurčitosť bez akéhokoľvek dôrazu. Presvedčajú nás o tom aj konštrukcie, v ktorých potenciálnymi nositeľmi dôrazu môžu byť len iné členy syntagmy: *také čosi, ktoréhosi iného, akýsi nesvoj, tu kdesi, kamsi dozadu, kedysi za totalitu*; rovnako však aj *také niečo, daktorého iného, vol'ajakú tmavšiu, tu niekde, dakedy neskoršie*.

Neurčitosť vyjadrenú s dôrazom charakterizuje významový posun od naznačovania k označovaniu. Napr. ak sa s dôrazom (s intenzifikáciou hlasitosti) vypovie slovo *ktosi* v texte piesne *Ty si ktosi, viem to, milý môj*, vtedy už možno hovoriť o jeho významovom posune (získava význam „dôležitá osoba“), ba možno ho aj označiť veľkým začiatočným písmenom: *Ty si Ktosi...* Povahu označovacieho slova nadobudlo aj zámeno *kadekto* použité v konštrukcii *s týmto kadektom* (porov. MSJ, s. 299), pri ktorej sa zaznamenala i zmena skloňovacej paradigmy.

Usilovali sme sa objasniť si nedôrazné naznačovanie neurčitosti. Ostáva už len ozrejmiť si jej sémantickú adekvátnosť. Treba mať na zreteli, že iba zámena s morférou *-si* explicitne naznačujú fiktívnu neurčitosť. A teraz už konkrétne vyjadrenia.

„Pod', Ferko, dám ti *čosi*,“ pozýva mamka. Na myslí má banány, ktoré pred chvíľou doniesla z obchodu. Isteže, naznačenú fiktívnosť javu mala možnosť nahradiť označením: „Pod', dám ti banán.“ Lenže to asi neharmonizovalo s jej vyjadrovacím zámerom. V danej situácii by však nebolo primerané ani pozvanie: „Pod', dám ti *niečo*.“ Ono by totiž bolo aktuálne vtedy, keby ani sama nevedela, čo synčekovi poskytne: čokoládu, jablko či dačo iné.

„Pošlite *daktorého* žiaka po časopisy.“ – „Ale veď som už *ktoréhosi* poslala,“ ohradzuje sa triedna učiteľka. Tu použité neurčité zámená vhodne vyjadrujú odlišnú neurčitosť naznačovaných totožností.

Už tá tu hľadal a kýsi pán. Ide o neurčitosť vlastnosti, ktorú by bolo možno vyjadriť označením „mne neznámy“. – *Prijmem do podnájmu nejakého slobodného pána.* Tu sa už naznačuje faktická neurčitosť, ktorá je významovo blízka tvaru „hocakého“. V emocionálnych vyjadreniach sa však dehonestujúce zámeno *akýsi* kladie vždy za rozvíjané slovo: *loptoš akýsi, s takou potvorou akousi.*

Odišla voľakam. Je to zreteľné vyjadrenie faktickej (až absolútnej) neurčitosti. Naproti tomu výpoveď *Odišla kamsi* naznačuje fiktívnu neurčitosť (tu je expedient presvedčený o tom, že osoba odišla do kina, ale z istých dôvodov sa nechce vyjadriť určito).

Vrátim sa niekedy koncom mesiaca. Uznávame, hovoriaci to nemohol presnejšie termínovať. Ale vo vyjadrení *Bol som tu kedysi pred dvoma rokmi* hovoriaci na danom mieste vyjadruje približnosť, približný čas. Neurčitosť zámena *kedysi* náležite hodnotí aj KSSJ (s. 151).

Z emocionálnych dôvodov sa sémantické rozhranie medzi faktickou a fiktívnou neurčitosťou niekedy nerešpektuje. Napríklad básnik Krasko takto lokalizoval vo svojej básni rodnú dedinku: *Tam niekde v dialke v čerňavých horách...* Teda nie *Tam kdesi v dialke*, ako by to naznačila väčšina z nás. Na použitie faktickej neurčitosti inšpirovala Kraska mučivá nostalgia, ba vari aj metaforická farebnosť výrazu. A tak jeho vyjadrenie hodnotíme ako príznakové.

A nakoniec už iba povzbudzujúca injekcia lexikológom a lexikografom. Medzi faktickou a fiktívnou neurčitosťou zámen možno konštatovať iba čiastočnú synonymitu. Čiastočné synonymá by sa však mali uplatňovať iba pri výklade významu zámen s morféomou *-si* (napr. *ktosi* = niekto, dakto, voľakto), ale pri výkladoch významu zámen s predponami *nie-*, *da-*, *voľa-* treba na to využívať len úplné synonymá (*niekto* = dakto = voľakto, ale nie *ktosi*; *niečí* = dačí = voľací, ale nie *čisi*). Želateľné spoučnenie výkladov významu si bude vyžadovať, aby sa spomedzi nich vypustili zámená vyjadrujúce fiktívnu neurčitosť. Obdobne bude treba vynechať i zámená *čosi* (v KSSJ pri opisoch zámen *niečo* a *voľáčo*), *ktorýsi* (pri zámene *voľaktorý*), *akosi* (pri zámene *nejako* a *voľajako*), *kdesi* (pri zámene *voľakde*), *kadesi* (pri zámene *voľakade*) a *skadesi* (pri zámene *z dakade*).

Literatúra

Krátky slovník slovenského jazyka. 1. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1987. 592 s.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.

SABOL, F.: O faktickej a formálnej neurčitosti zámen. Slovenská reč, 41, 1976, s. 26 – 32.

SABOL, F.: Ešte raz o neurčitosti zámen. Slovenská reč, 42, 1977, s. 42 – 44.

SPRÁVY A RECENZIE

Šiesta konferencia o slangu a argote

V dňoch 15. – 16. 9. 1998 sa uskutočnila na Pedagogickej fakulte Západočeskej univerzity v Plzni 6. konferencia o slangu a argote. Konferenciu zorganizovala katedra českého jazyka a literatúry. Na čele organizačného tímu stál už tradične prof. PhDr. Lumír Klimeš, CSc., ktorý bol iniciátorom a hlavným organizátorom aj predchádzajúcich piatich konferencií v r. 1977, 1980, 1984, 1988, 1995.

Referáty prvého konferenčného dňa spájala myšlienka ďalších perspektív výskumu slangu a argotu v kontexte využitia moderných metód, nových komunikačných oblastí a progresívnych technických prostriedkov. Referáty boli rozdelené do dvoch blokov.

Predpoludním predniesol J. H u b á ě k (Ostrava) referát o aktuálnych úlohách výskumu sociolektov v češtine. Zhodnotil doterajšie výskumy v tejto oblasti, zdôraznil prínos Klimešovej bibliografie o slangu a argote a naznačil možné výskumné úlohy do budúcnosti, medzi ktorými zaujíma popredné miesto spresňovanie a zjednocovanie terminológie a zohľadňovanie sociolingvistických parametrov pri výskume.

Z. T i c h á (Praha) sa ďalej zamerala na lexikografické prístupy k slangovému materiálu a na definovanie slangu v rôznych výkladových a špeciálnych slangových slovníkoch. E. M i n á ř o v á (Brno) sledovala prenikanie slangu do oficiálnych prejavov, hovorila o štylistických funkciách slangu a všimla si niektoré konkrétne slangizmy. J. J o d a s (Olomouc) venoval pozornosť slovám argotického a slangového pôvodu vyskytujúcim sa v súčasnom bežnom hovorenom jazyku. Navrhol vychádzať zo slovníkov a porovnávaním zisťovať, čo sa zo slangu a z argotu dostalo do skúmanej variety jazyka. V obidvoch naostatok menovaných referátoch sa vyskytovali, resp. s nimi súviseli slová *tunel* a jeho deriváty *tunelár* a *tunelovať/vytunelovať*, ktoré sa používajú v súčasnej publicistike. Tieto pomenovania sa v referátoch na konferencii a zväčša ani v odbornej literatúre „nevidia“ synchronno-diachronne, ale len synchronne. Pomenovanie *tunel* s významom „podvod (na ktorý sa nedá prísť)“ a *tunelár* vo význame „podvodník“ sa používali v argote odsúdených a v našom archíve ich máme doložené od 70. rokov. Až v 90. rokoch, resp. v druhej polovici 90. rokov sa tieto lexémy začínajú používať v publicistike na označenie praktík niektorých tiežprivatizérov. Dotvárajú sa aj slovesá *tunelovať/vytunelovať* (s významom „urobiť podvod, na ktorý sa nedá prísť, resp. ktorý sa nedá legislatívne

potrestať““) naznačujúce používanie kriminálnych praktík (metód) v ekonomike, resp. až prepojenie ekonomickej moci a podsvetia. Slová v uvedenom hniezde považujeme v súčasnosti v slovenčine za hovorové. Súčasne sú aj potvrdením tézy, že do bežnej hovorenej slovenčiny, resp. do spisovného jazyka môžu v obmedzenom množstve prenikať aj slová zo sociolektov.

Podnetné boli aj dva ďalšie referáty. M. N o v á k o v á (Praha) hovorila o slangu a textovom korpuse. Český národný korpus má v súčasnosti skoro 100 miliónov slovných tvarov a je budovaný na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Ústave českého národného korpusu v Prahe. Tieto texty synchronného písaného jazyka sú dostupné lingvistom, ktorí o ne požiadajú a uvedený materiál využívajú na pedagogické a vedecké účely. Slang sa v korpuse nenachádza tak často (pretože sa používa najmä v hovorených textoch), no možno dokumentovať jeho využitie aj v písaných prejavoch. Autorka poukázala na fungovanie slangizmu *jazykář* (učiteľ cudzích jazykov; v slovenčine je *jazykár* podľa nášho názoru hovorové slovo). J. K l e č k o v á (Plzeň) predstavila možnosti pri spracovaní slangu počítačom. Zdá sa nám, že práve korpusová lingvistika môže dať v budúcnosti odpoveď aj na niektoré otázky týkajúce sa sociolektov, napr. či ide len o lexiku, alebo o postupne sa formujúci štruktúrny útvar, aká je častosť výskytu slangizmov a profesionalizmov atď.

Popoludňajší blok referátov uviedla O. M a r t i n c o v á (Praha) príspevkom sústreďujúcim pozornosť na slangizmy v chystanom slovníku českých neologizmov. Slangizmy sú spracované v slovníku rovnakou metódikou ako ostatné neologizmy, t. j. najprv je uvedený výraz, potom nasleduje koncovka druhého pádu a skratka rodu, ďalej kvalifikátor slangové, vysvetlenie významu slangizmu, príklad na kontextové použitie slova a uvedenie prostredia, v ktorom sa vyskytuje: napr. *popina*, y, ž – slang. popová skladba: *libozvučná zpěvná popina*; v hudbním prostredí.

R. B l a t n á (Praha) hovorila o chápaní slangu a argotu v tlačenej publicistike. Z. H l a d k á (Brno) referovala o využití subštandardných prostriedkov (medziiným aj slangizmov) v súkromnej korešpondencii mládeže.

Ostatné referáty, ktoré boli prednesené počas prvého konferenčného dňa, sa orientovali na výskum konkrétneho druhu slangu (sociolektu): M. K r č m o v á (Brno) skúmala rodinný slang (je to nový pohľad na špecifickú rodinnú lexiku), J. K l i n c k o v á (Banská Bystrica) predstavila počítačový slang (nový typ slangu v dynamicky sa rozvíjajúcej oblasti), P. O d a l o š (Banská Bystrica) analyzoval futbalový sociolekt (ide o prvú štúdiu v tejto oblasti na Slovensku), Z. S u d a (Plzeň) porovnával futbalový slang v českej tlači v súčasnosti a pred tridsiatimi rokmi a E. P a j e w s k á (Štetín) predstavila poľskú poľovnícku lexiku, ktorá obsahovala aj mnoho slangových výrazov.

Druhý konferenčný deň prebiehal v tradičnom plzenskom poradí prezentovania referátov na osi slang – argot – umelecká literatúra.

Prínosný bol referát M. G r y g e r k o v e j (Ostrava). Hovorila o cirkevnom slangu, ktorý nebol doteraz lingvisticky spracovaný, a preto aj pre účastníkov konferencie bol zväčša neznámy, napr. *čepice* – mitra, *duchna* – duchovná obnova, *brevik* – breviár, *jepta* – mniška (česky *jeptiška*), *káčko* – kostol, *jít do čistírny* – ísť na spoveď, *nedělnák* – veriaci, ktorý chodí do kostola len v nedeľu, a pod.

Zaujímavé boli aj ďalšie lexikologické rekapitulácie výskumu slangov v rôznych oblastiach. Z. O p a v s k á (Praha) zozbierala slang z oblasti moderného tancu, B. J u n k o v á (České Budějovice) zosumarizovala gombikársky slang, hlavne slang výrobcov perleťových gombíkov, J. M á l k o v á (Plzeň) predstavila horolezecký slang, H. C h ý l o v á (Plzeň) referovala o leteckom slangu a K. K o c z u r o v á (Štetín) porovnala poľský a český slang pracovníkov rozhlasu.

Argotom sa zaoberali štyria referujúci. A. J a k l o v á (České Budějovice) pripravila prehľad výskumu argotu v Česku a na Slovensku, pričom zdôraznila ťažiskové práce, ktoré znamenali zásadný prínos v tejto oblasti. K. K a m i š (Ústí nad Labem) sa zaoberal rómskymi argotizmami v reči českej minoritnej spoločnosti. V posledných rokoch sa v rámci argotu najčastejšie skúma argot narkomanov, čo potvrdili príspevky A. R a n g e l o v e j (Praha) o súčasnej českej drogovej lexike a B. F r a n k o w s k e j - K o z a k o v e j (Štetín) o súčasnej poľskej drogovej lexike.

Na fungovanie slangu v umeleckom diele bol orientovaný príspevok J. I g n a t o w i c z o v e j - S k o w r o n s k e j (Štetín), ktorá analyzovala mechanizmy sociolektickej štylizácie v dielach Marka Nowakovského z r. 1958 – 1980.

Na 6. konferencii o slangu a argote bolo prednesených 25 referátov. Predniesli ich českí (19), poľskí (4) a slovenskí (2) účastníci konferencie. Vytýčili sa nové výskumné smery, zjednocovala sa terminológia (napr. používanie termínu sociolekt na nadradené označovanie slangu, profesionalizmov a argotu) a zmapovali sa ďalšie neznáme „slangové teritória“. Konferencia prebehla v príjemnom priateľskom prostredí, za čo je potrebné poďakovať hlavne organizátorom. Poďakovanie patrí aj účastníkom konferencie za vecný a zároveň tolerantný a tvorivý pohľad na konferenčnú problematiku. Dúfame, že 7. konferencia o slangu a argote sa uskutoční opäť o dva či tri roky, aby tak programovo začala systematický výskum sociolektov v treťom tisícročí.

P. Odaloš

Bibliografia slangu

(KLIMEŠ, L.: Komentovaný přehled výzkumu slangu v Česko-slovensku, v České republice a ve Slovenské republice v létech 1920 – 1996. Plzeň, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity 1997. 47 s.)

Zaznamenávanie vedeckej produkcie je úlohou bibliografie. Je možné bibliograficky spracovať vedeckú produkciu jednej vednej disciplíny (väčšinou rozloženej do viacerých období, porov. napr. bibliografie slovenskej jazykovedy od Ladislava Dvonča) alebo vedeckú produkciu jednej osobnosti (napr. pri životnom jubileu). Tretí typ bibliografií predstavujú bibliografie určitého odboru (napr. onomastiky), resp. z určitej oblasti istého odboru (napr. urbanonymie). Bibliografia slangu od Lumíra Klimeša má práve parametre posledného typu bibliografie. Relatívne úzky tematický okruh spracúvania (v porovnaní s nejakou vednou disciplínou) umožnil L. Klimešovi výskum slangu komentovať a tak celý bibliografický prehľad spriežračiť a prehĺbiť.

Podnetom na prácu na bibliografii bola pre L. Klimeša ponuka Katedry maďarského jazyka Univerzity Lajosa Kossutha v Debrecíne na vypracovanie bibliografie prác, ktoré sa zaoberajú českým a slovenským slangom. L. Klimeš túto bibliografiu aj vypracoval; súčasne vyšla v Maďarsku i ako samostatná publikácia v Plzni.

Bibliografia slangu má štyri časti: 1. Úvodný výklad (s. 4 – 7), 2. Metódy výskumu slangu (s. 8 – 10), 3. Výskum slangu v Československej republike, v Českej republike a v Slovenskej republike (s. 10 – 19), 4. Bibliografia (s. 19 – 47).

V úvodnom výklade autor prezentuje viacero definícií slangu. Rozlišuje širšie a užšie chápanie slangu. Za širšie chápanie slangu považuje reč ľudí, ktorí vykonávajú rovnaké zamestnanie alebo ktorí patria do rovnakej záujmovej skupiny. Takto chápe slang L. Klimeš i J. Hubáček. Užšie chápanie slangu zužuje slang na reč ľudí, ktorí pracujú v určitom odbore. Uvedené chápanie slangu zastávajú B. Havránek, A. Jedlička, J. Chloupek alebo aj V. Šmilauer. V súčasnosti je však rozšírenejšie prvé chápanie slangu, ktoré vnútorne rozčleňuje slang na profesijný a záujmový slang. Z tohto dôvodu autor bibliografie uvádza aj ďalej rozdiely medzi profesijným a záujmovým slangom. V úvodnom výklade chýba zmienka o problematike profesionalizmov, resp. o chápaní slangu ako lexikálneho súboru alebo štruktúrneho systému.

V druhej kapitole autor stručne charakterizuje metódy výskumu slangu: metódu počúvania, metódu excerpcie, dotazníkovú metódu, metódu záznamu na magnetofónový pás (v súčasnosti zrejme na novší typ nosiča, ktorým je kazeta do magnetofónu alebo diktafónu) a štatistickú metódu. Za najfrekvencovanejšie metódy výskumu L. Klimeš považuje metódu počúvania a dotazníkovú metódu. Za výhodu metódy počú-

vania pokladá zapisovanie slangizmov bezprostredne v komunikačnom prostredí, kým prednosťou dotazníkovej metódy je možnosť získať veľké množstvo odpovedí na vopred pripravené otázky. Z vlastných výskumov vieme, že práve kombinácia týchto dvoch metód spolu s metódou nahrávania prináša primerané výskumné výsledky. Akýmsi doplnkom druhej kapitoly je uvedenie prác, ktoré sa zameriavajú na zeme-pisné rozdiely, na slangovú onomastiku a na konzervačný výskum. (Pod konzervačným výskumom sa chápe výskum zanikajúcich slangov.)

Prínosná je tretia kapitola. L. Klimeš najprv podáva historický prehľad výskumu slangu v Československu, v Českej republike a v Slovenskej republike, keď do r. 1945 vyzdvihuje práce F. Oberpfalzera, E. Rippla, V. Šmilauera, A. Križka a ďalších (možno by bolo vhodné doplniť prehľad zmienkou o Orlovského práci o študentskom a vojenskom slangu z r. 1941, ktorá sa však nachádza v bibliografii). Po r. 1945 tak rozvíjaním staršej bádateľskej tradície, ako aj aplikáciou nových metód práce a sústavným a mnohostranným opisom slangu sa vyznačujú najmä práce J. Hubáčka, L. Klimeša, J. Nekvapila, A. Jaklovej, P. Odaloša, J. Bosáka a B. Hochela.

Za originálnu považujeme myšlienku rozdeliť inštitúcie, ktoré sa určitým spôsobom zameriavajú na výskum slangu, do dvoch kategórií, a to podľa synchronne a diachronne dosiahnutých výsledkov vo výskume slangu. Prvú skupinu tvoria výskumné centrá, druhú zasa výskumné pracoviská. Klimešove „termíny“ sú utvorené ad hoc, pretože ani jedna inštitúcia nebola oficiálne zriadená na výskum slangu.

Výskumné centrá sa sústavne zameriavajú na slang a koordinujú výskum v tejto oblasti. Sú to vysokoškolské pracoviská v Ostrave, v Plzni, v Českých Budějoviciach a v Banskej Bystrici. L. Klimeš každé centrum charakterizuje a uvádza prínos týchto inštitúcií pri skúmaní slangu.

V Ostrave sa venovali výskumu slangu V. Křístek, J. Hubáček, B. Tema, A. Kropa, J. Skulina. Od r. 1950 tu vzniklo až 60 prác; 41 z nich napísal J. Hubáček. Podrobne a všestranne bol preskúmaný banický a železničiar-sky slang. Metodologicky je prínosné skúmanie slangu priamo v mieste jeho uplatnenia a autentické zaznamenávanie jazykových prejavov. V ostravskom centre vzniklo 6 monografií a slovníkov.

V Plzni skúmali slang L. Klimeš, P. Suchá, L. Kubů, M. Terčová, J. Jelenová, Z. Suda, H. Chýlová. Spolu tu vzniklo od r. 1957 49 prác, z nich väčšinu (36) napísal L. Klimeš. Prínos plzenského centra možno vidieť vo výskume študentského, banického, železničiar-skeho a športového slangu, pričom bádanie o slangu bolo rozšírené o onomastiku v slangu, boli aplikované nové metódy, najmä štatistická metóda a nahrávanie na magnetofón. Zásadným prínosom je zorganizovanie piatich konferencií o slangu a argote v r. 1977, 1980, 1984, 1988, 1995 za účasti výskumníkov zo zahraničných pracovísk.

V Českých Budějoviciach zaznamenávali a analyzovali slang F. Oberpfalzer, J. Koldová, A. Jaklová, V. Šolc, V. Scheufler, M. David. Vzniklo tu od r. 1934, najmä však od r. 1983 24 prác, z nich väčšinu (18) vypracovala M. Jaklová. Aktíva juhočeského centra sú vo výskume rybárskeho, pltnického, cirkusového a mládežníckeho slangu.

V Banskej Bystrici sa venujú výskumu slangu J. Klincková a P. Odaloš; od r. 1983 tu vzniklo 24 prác. Prínos stredoslovenského centra je vo výskume slangu (sociolektu) mládeže, športovcov, zdravotníckych pracovníkov a argotu, pričom výskumníci sa zaoberajú aj všeobecnými psycholingvistickými a sociolingvistickými otázkami a ich vzťahom k slangu (sociolektu).

Je zaujímavé, že za výskumné centrá autor monografie označil pedagogické pracoviská: Filozofickú fakultu Ostravskej univerzity v Ostrave, Pedagogickú fakultu Západočeskej univerzity v Plzni, Pedagogickú fakultu Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach a Pedagogickú fakultu a Fakultu humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je to aj logické, pretože vedecké pracoviská sa zameriavajú viac na základný výskum spisovného jazyka a na dialekty.

Výskumné pracoviská sa zaoberajú výskumom slangu skôr okrajovo, hoci ich prínos v tejto oblasti môže byť niekedy pomerne veľký. Autor publikácie medzi výskumné pracoviská zaradil pražské inštitúcie, a to Ústav pro jazyk český ČSAV – AV ČR (od r. 1992), Filozofickú fakultu a Pedagogickú fakultu Karlovej univerzity i Univerzitu 17. listopadu (existovala od septembra 1961 do 30. septembra 1974). Z pražských výskumníkov vyzdvihuje L. Klimeš najmä výsledky práce Jiřího Nekvapila, ktorý sa zaoberal tramským a vojenským slangom, pričom dospel k dôležitým zovšeobecňujúcim sociolingvistickým poznatkom. Zachytené sú aj práce S. Utěšeného, M. Churavého, V. Křístka (pôsobil tu od r. 1968), K. Kamiša a ďalších.

Medzi výskumnými pracoviskami sa nachádzajú aj Vysoká škola pedagogická v Hradci Králové (práce B. Dejmeke, J. Zemana, J. Bartůňkovej, V. Koblížka) a Filozofická fakulta a Pedagogická fakulta Masarykovej univerzity v Brne (práce P. Hausera, E. Minářovej, M. Krčmovej, F. Uhra, M. Jelínka, M. Čejku).

Zo slovenských inštitúcií sú medzi výskumné pracoviská zaradené Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (práce P. Ondrusa, E. Paulinyho, J. Mlacka, B. Hochela, ktorý je nesprávne zaradený do Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV) a Jazykovedný ústav L. Štúra SAV v Bratislave (práce J. Bosáka, S. Šokovej, J. Šikru, M. Majtánovej). Do bratislavského bádateľského okruhu zaradil autor monografie aj práce M. Urbančoka, V. Uhlára a J. Orlovského. Za druhé výskumné pracovisko považuje Nitru a Univerzitu Konštantína Filozofa (práce Š. Krištofa a E. Krošlákovej).

Najrozsiahlejšia (skoro tridsaťstranová) je štvrtá kapitola práce, ktorú tvorí textová časť k bibliografii a bibliografia o slangu z obdobia rokov 1920 až 1996

v Československu, Česku a na Slovensku. Bibliografia obsahuje 429 bibliografických jednotiek (z toho 80 titulov zo Slovenska) zo 68 slangov. Sú to tieto druhy slangov: administratívny, banický, cirkusový, cukrovarnícky, čašnícky, divadelný, elektrikársky, filmový, fotografický, herecký, hrnčiarsky, hudobnícky, hutnícky, chartistický, jazdecký, kartársky, koksársky, kriminálny, miškársky, lekárnický, letecký, lunaparkový, manažérsky, dopravný, mládežnícky, mlynársky, motoristický, narkomanský, obchodný, obuvnícky, pekársky, pivovarnícky, pltnícky, počítačový, policajný, poľnohospodársky, poľovnícky, poštový, slang pracovníkov na jatkách, pracovníkov v atómovej elektrárni, pracovníkov v porcelánkach, publicistický, rozhlasový, rybársky, rybnikársky, remeselnícky, sklársky, zlievarenský, športový, stavebnícky, strojársky, študentský a žiacky, šachový, školský, šoférsky, technický, televízny, teplárenský, textilný, trampský, vagonársky, väzenský, včelársky, vojenský, výtvarnícky, záhradnícky, zdravotnícky a železničiarsky. Pri každom druhu slangu sa v zátvorke uvádza rok uverejnenia práce. Zdá sa, že takýto register slangov je potrebný a sprehľadňuje orientáciu v bibliografii, ak by sa prípadný záujemca zaujímal o istý druh slangu.

Slovenské skúmanie slangu v bibliografii zastupujú práce J. Bosáka (6 prác; ďalej len počet publikácií zastúpený číslicou), L. Dvonča (1), J. Felixa (1), J. Findru (1), E. Gašince (1), A. Habovštiaka (1), B. Hochela (8), J. Klinckovej (3), S. Košeckého (1), Š. Krištofa (1), E. Krošlákovej (1), E. Kudrjavceovej (1 spolu s P. Odalošom), M. Majtánovej (1), M. Marsinovej (1), J. Mihála (1), F. Mika (1), J. Mistriky (1), J. Mlacky (1), P. Odaloša (20), J. Orlovského (1), E. Paulinyho (2), J. Petrikoviča (1), R. Schnecka (1), J. Šikru (1), S. Šokovej (4), J. Štibraného (2), M. Urbančoka (2), J. Vozára (1).

V závere práce sa nachádza ešte zoznam 22 monografií o slangu, medzi ktorými slovenské skúmanie slangu v tejto oblasti zastupuje trojica slovenských knižných prác v poradí B. Hochel Slovník slovenského slangu (1993), P. Odaloš Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí (1997) a P. Ondrus Sociálne nárečia na Slovensku I. Argot slovenských detí (1977), resp. je tu aj päťica zborníkov z konferencií o slangu a argote, ktoré sa konali v Plzni v r. 1977 – 1995.

Monografia *Komentovaný prehľad výskumu slangu* od L. Klimeša je významným prínosom ku skúmaniu slangu (argotu, sociolektu), pretože podáva analytický prehľad historického skúmania slangu, kategorizuje výskumné inštitúcie na výskumné centrá a na výskumné pracoviská podľa ich kvalitatívno-quantitatívneho prínosu a prináša komplexnú bibliografiu výskumu slangu v Československu, v Česku a na Slovensku v r. 1920 – 1996 sumarizovaním 429 bibliografických jednotiek.

Bibliografia L. Klimeša je moderným typom bibliografie, ktorá môže byť inšpiráciou aj pre ďalšie odvetvia jazykovedy.

P. Odaloš

PLESKALOVÁ, J.: Tvoření nejstarších českých osobních jmen.
Brno, Masarykova univerzita 1998. 160 s.

Významným príspevkom v oblasti historických jazykovedných disciplín je monografia Jany Pleskalovej *Tvoření nejstarších českých osobních jmen*. Spracovanie najstarších českých osobných mien je organickým článkom autorkinho systematického záujmu o onomastiku, ktorej predmet bádania – výskum vlastných mien – je v historickom aspekte prostriedkom dotvárania obrazu o starších vývinových etapách jazyka, t. j. o období, z ktorého sa v inojazyčných textoch zachovala najstaršia lexika a slovotvorné postupy. V *Úvode* (s. 6 – 11) J. Pleskalová charakterizuje základný inventár bohemík s orientáciou na najstaršiu pramennú základňu českej antroponymie. Autorka vychádza z obdobia 9. stor. a hlavný dôraz kladie na obdobie 11. – 13. stor., pretože historický pramenný materiál z tohto obdobia je „jedinečným svědectvím o počátcích formování české antroponymie a toponymie, o jejich nejstarším stadiu v údobí češtiny“ (s. 6). Ďalšia časť *Úvodu* obsahuje prehľad antroponomastických prác a vývinu terminológie v oblasti historickej antroponomastiky. V tejto časti práce by sa žiadalo zaujať stanovisko k pojmom antroponomastika, antroponymia (antropos – označenia ľudskej bytosti), ktoré nemajú nadradený štruktúrny pendant na takej úrovni, ako je to v prípade zemepisných názvov (toponomastika – toponymia: ojkonymia, hydronymia, urbanonymia, hodonymia). Ďalšia významná kapitola posudzovanej práce má názov *Rekonstrukce nejstarších českých osobních jmen* (s. 12 – 16). Autorka v nej charakterizuje vzťah formálnej stránky pamiatky a jej obsahu. Táto charakteristika je dôležitá nielen z hľadiska výkladu staršej českej antroponymie, ale je nevyhnutná pri rekonštrukcii staršej slovotvornej štruktúry (typ *Schyrynin*, *Zchyryninus*, t. j. *Črnín*, resp. *Zlugacsh* = *Slugáč*...). Z hľadiska slovanskej historickej porovnávacej jazykovedy má veľkú poznávaciu hodnotu kapitola *Kompozice* (s. 17 – 31). J. Pleskalová v nej vychádza z praslovenského dedičstva spoločného pre všetky slovanské jazyky. Tento postup tvorenia antroponým obsahoval v porovnaní s ostatnými derivačnými postupmi viac informácií o pomenovaných osobách a výstižnejšie ich charakterizoval. Kapitola o kompozičnom slovotvornom postupe je dopracovaním čiastkových problémov, ktoré autorka publikovala v samostatných štúdiách. Syntetizujúcim spracovaním tejto problematiky vzniká ucelený obraz o štruktúrnych vzťahoch najstaršej českej antroponymie a apelatívnej lexiky motivujúcej vznik antroponým.

Druhou časťou posudzovanej monografie je kapitola *Derivace* (s. 32 – 102). V nej J. Pleskalová prostredníctvom slovotvornej štruktúry staršej českej antroponymie opisuje základné tendencie prefixácie a všíma si motiváciu predponových antroponým vo vzťahu k slovnodruhovej príslušnosti základu (desubstantívne, deadjektívne, depronominálne a deverbatívne antroponymá, s. 32 – 35). V rámci príponového

tvorenia antroponým osobitnú pozornosť venuje desubstantívnym antroponýmám (s. 39 – 69), deadjektívnym antroponýmám (s. 69 – 86) a deverbatívnym antroponýmám (s. 87 – 102). Súčasťou základného opisu týchto skupín staršej českej antroponymie je aj retrospektívna charakteristika afixov siahajúca do ich praslovanského základu. Záver monografie (s. 103 – 111) tvorí zhrnajúci poznatok o parasystémovej povahe staršej českej antroponymie, zodpovedajúcej vtedajším pomenovacím potrebám. Z hľadiska ďalšieho štúdia majú veľký význam aj prehľadné tabuľky antroponoformantov a abecedný a retrográdny register analyzovaných mien (s. 127 – 145, resp. 146 – 158).

Monografia J. Pleskalovej *Tvoření nejstarších českých osobních jmen* je svojou poznávacou hodnotou cenným prameňom poznatkov nielen pre bohemistiku a onomastiku, ale je aj významným zdrojom širšieho slavistického konfrontačného výskumu.

P. Žigo

SIČÁKOVÁ, L.: *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej*. Prešov, Pedagogická fakulta UPJŠ 1996. 110 s.

Predmetom monografie Luby Sičákovvej *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej* je – ako hovorí názov práce – spracovanie hydronymie slovenskej časti povodia rieky Slaná. Táto práca je súčasťou širšie poňatého výskumu hydronymie Slovenska, ktorého východiskom je rozsiahly medzinárodný onomastický projekt *Hydronymia Europaea*. Konceptne je teda práca aktuálna. Autorka sa v nej podujala spracovať názvy vodných tokov tohto povodia využitím historického pramenného i súčasného materiálu. Hlavným cieľom práce je výkladový slovník hydroným, ich jazyková charakteristika s osobitným zreteľom na základné štruktúrne typy názvov, spôsob ich vytvorenia a sémantickú motiváciu v súvislosti s osídľovaním jednotlivých oblastí.

Práca L. Sičákovvej je rozdelená do troch základných častí. V prvej časti venuje autorka pozornosť odrazu osídlenia Gemera a Malohontu v hydronymii a ojkonymii (s. 7 – 12). V tejto časti práce sa osobitne rozpracúva odraz slovanského osídlenia v hydronymii a ojkonymii sledovaného regiónu a charakterizujú sa najstaršie záznamy hydronymie spracované v stoličných monografiách (Ia) a v starších prácach jazykovedcov (V. Šmilauer, J. Stanislav) a historikov (B. Varsik). Problematiku

osídlenia dokresľuje autorka charakteristikou vplyvu maďarského, nemeckého a ruského-osídlenia.

Jadro *Hydronymie slovenskej časti povodia Slanej* tvoria heslá (s. 13 – 98). V tejto časti práce autorka spracúva historický pramenný materiál získaný excerpciou starších, najmä publikovaných prameňov (Šmilauerov Vodopis starého Slovenska, Ilova monografia Gömör megye, názvy jednotlivých tokov získané excerpciou starších katastrálnych máp od r. 1868, resp. práce Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae, zv. 1 – 2). Synchronický materiál získala autorka excerpciou súčasných štandardizačných prác – vodohospodárskych máp (1 : 50 000), Hydrografického číselníka tokov na Slovensku, staršej práce Hydrografické pomery Československé socialistické republiky (1971), súčasných štandardizačných príručiek vydaných Úradom geodézie, kartografie a katastra SR (okresy Rožňava a Rimavská Sobota). Súčasť synchronickej pramennej základne tvoria kartografické pramene – základné mapy skúmaného regiónu v mierke 1 : 10 000 a 1 : 50 000, turistické príručky, Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Jednotlivé heslá sú zoradené v abecednom poriadku. Heslovým slovom je súčasný štandardizovaný názov toku, za ním sa uvádza hydrografická poloha (prítok, dĺžka povodia, názov obce, ktorého chotárom, resp. chotári preteká, ústie), varianty názvu, príp. vzťah k ojkonymu. Po tejto charakteristike nasledujú historické doklady s udaním prameňa, po nich sa uvádzajú súčasné štandardizované názvy zachytené v jednotlivých kartografických prameňoch rozličnej mierky a nárečová podoba získaná priamym terénnym výskumom. V prípade, že hydronymum je v nejakom vzťahu s toponymom, uvádza sa najstarší doklad ojkonyma, resp. iného toponyma a historický prehľad vývinu tých názvov, ktoré mohli mať v kontakte s inojazyčným kultúrnym a historickým kontextom viac podôb (v sledovanom regióne najmä maďarskú). V závere hesla sa uvádza etymológia hydronyma. V tejto časti hesla sa L. Sičáková snaží o posilnutie onymickej situácie, v ktorej vzniklo konkrétne hydronymum (typ *Borový potok*: potok pretekajúci borovým porastom, s. 17). Niekedy sa to však autorke nepodarilo celkom presvedčivo: etymológiu hydronyma *Dobogov* by bolo žiaduce vysvetľovať nie ako *TN Dobogov* (s. 26, TN = terénny názov, toponymum), ale ako potok tečúci popri terénnom útvare (vrchu) s názvom *Dobogov*. Takto by sa žiadalo vyložiť viaceré hydronymá (*Krásňanský potok*, s. 47, *Ladina*, s. 49, *Ladový potok*, s. 49, *Mních*, s. 57, *Radaš*, s. 68...). Niekedy sa zasa etymologický výklad dostáva do polohy slovtvornej charakteristiky (*Kačkava*, etym.: apel. základ *kačk-*, suf. *-ava*, s. 42), ktorá nepostihuje onymický pomenovací proces, resp. onymickú situáciu, v ktorej názov vznikol. Pozitivisticky pôsobí nekonečné množstvo rovnakých príkladov z rozličných rokov v heslách typu *Slaná* (s. 74), *Blh* (s. 17), *Rozložnica* (s. 72), *Turiec* (s. 85)... Na druhej strane sú však tieto heslá svedectvom precízneho štúdia starších archívnych prameňov a ich konfrontácie so súčasnou štandardizovanou podobou.

Tretiu, záverečnú časť práce (s. 99 – 107) tvorí poznámkový aparát: zoznam použitej literatúry a jej skratiek, zoznam prameňov, ostatných skratiek a značiek a mapa riečnej siete slovenskej časti povodia Slanej.

Prínosom monografie *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej* Ľ. Sičákovkej je spracovanie rozsiahleho hydronomastického materiálu konkrétneho regiónu. Publikovanie získaných dokladov je inšpiratívne a poskytuje zároveň ďalšie možnosti postupného utvárania obrazu o staršej hydronymii Slovenska, o jej kontinuitnom vývine a súčasnom stave.

P. Žigo

Nestor slovenskej jazykovedy Profesor Eugen Jóna deväťdesiatročný

Profesor PhDr. Eugen Jóna, CSc., sa narodil pred deväťdesiatimi rokmi, 20. februára 1909 vo Veľkej Suchej, ktorá je dnes súčasťou obce Hrnčiarska Ves, v okrese Poltár. Po maturite na gymnáziu v Lučenci r. 1928 odišiel študovať slavistiku a romanistiku na Filozofickú fakultu Karlovej univerzity v Prahe. Vysokoškolské štúdium absolvoval r. 1932 a po dvojročnom študijnom pobyte v Slovenskom seminári nastúpil ako stredoškolský profesor na gymnázium do Martina. Popri pôsobení na gymnáziu sa zúčastňoval na práci Jazykovedného odboru Matice slovenskej, od r. 1945 sa stal riadnym pracovníkom tohto odboru. Po zrušení vedeckých odborov Matice slovenskej r. 1950 prišiel do Bratislavy a v r. 1950 – 1953 a 1960 – 1976 až do odchodu do dôchodku pracoval v Ústave slovenského jazyka, v dnešnom Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV. Medzitým v r. 1953 – 1960 pôsobil ako docent a profesor slovenského jazyka na Katedre slovenského jazyka a literatúry Vysokej školy pedagogickej.

Publikovať začal E. Jóna pred šesťdesiatimi piatimi rokmi, r. 1934. Svoje prvé štúdie *O povahe velár v strednej slovenčine* (1935), *Príspevok k otázke takzv. bohemizmov v nárečiach Novohradu a Gemera* (1936) a *Ešte raz o takzv. bohemizmoch v nárečiach Novohradu a Gemera* (1939) uverejnil v Zborníku Matice slovenskej. Matica slovenská vydávala v r. 1946 – 1949 *Slovník spisovného jazyka slovenského*, rozsiahly výkladový a dokladový slovník spisovnej slovenčiny, ktorý koncipoval E. Jóna so svojim o päť rokov starším kolegom, martinským stredoškolským profesorom A. Jánošíkom. Počas necelých štyroch rokov vyšlo 43 zošitov, prvý zväzok slovníka (písmená A – J). Po zrušení vedeckých odborov Matice slovenskej sa vydávanie slovníka zastavilo. Veľa dobrej práce vykonal E. Jóna aj neskôr pri príprave a redigovaní *Slovníka slovenského jazyka* a v sedemdesiatych rokoch aj na príprave koncepcie *Slovenského historického slovníka* (jeho ukážkový zväzok vyšiel r. 1973).

Už v Martine, ale najmä po príchode do Bratislavy sa jubilant postupne čoraz viac venoval aj rozličným javom súčasného spisovného jazyka, neskôr aj veľmi podrobne viacerým otázkam a osobnostiam z dejín spisovnej slovenčiny. Popri množstve štúdií, článkov, recenzií a správ bol členom autorského kolektívu pri vypracúvaní *Pravidiel slovenského pravopisu*, ktoré vyšli r. 1953, a spoluautorom viacerých stredoškolských i vysokoškolských učebníc slovenského jazyka. Do

druhého zväzku vysokoškolskej učebnice *Dejiny spisovnej slovenčiny* napísal E. Jóna obsiahlu a podrobnú kapitolu o martinskom období utvárania a formovania nášho spisovného jazyka v r. 1875 – 1918.

Ani v sedemdesiatke neprestal E. Jóna pracovať. V Slovenskom pedagogickom nakladateľstve r. 1985 vyšiel súbor jeho štúdií a úvah o významných osobnostiach z dejín slovenskej jazykovedy (*Postavy slovenskej jazykovedy v dobe Štúrovej*), obsahujúci do detailov rozpracované odborné pohľady na život a vedecké dielo A. Bernoláka, J. Palkoviča, J. Kollára, P. J. Šafárika, L. Štúra, J. M. Hurbana, M. M. Hodžu a M. Hattalu, takže publikácia ako celok predstavuje zasvätený a v istom zmysle slova vyčerpávajúci pohľad na vývin a formovanie slovenského spisovného jazyka a na vývin slovenskej jazykovedy v 19. storočí. Svoj úmysel skromne, avšak veľmi výstižne charakterizoval autor v predhovore ku knižke, keď napísal, že „uveřejňované štúdie a úvahy majú za cieľ prehĺbiť poznanie slovenčiny a osobností, ktoré ju svojimi prácami uzákonnili a zveľadovali, a to nielen u študentov a učiteľov slovenčiny, ale u všetkých kultúrnych pracovníkov a milovníkov materinského jazyka“.

V knižných i časopiseckých štúdiách sa prof. Jóna predstavil ako skúsený a erudovaný odborník, dobrý pedagóg a za jazykovednú prácu zapálený vedecký pracovník. V prístupe ku svojim spolupracovníkom, ako i k mladším kolegom ako dobrý, milý, mierny, rozvážny a tolerantný človek.

Medzi posledné práce E. Jónu patria memoárové články o situácii v slovenskej jazykovede tridsiatych, štyridsiatych a päťdesiatych rokov, o diskusiách o reforme slovenského pravopisu a o histórii Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1931, 1940 i 1953, ako aj o praktickej činnosti v oblasti jazykovej kultúry a o celkovej orientácii časopisu *Slovenská reč v čase*, keď jeho vydavateľom bola Matica slovenská, ktoré vyšli v tomto časopise na pokračovanie v r. 1986 – 1987 pod názvom *Zo spomienok hlavného redaktora Slovenskej reči*.

Prof. E. Jóna vykonával redakčnú činnosť už v Matici slovenskej. V r. 1946 – 1948 redigoval *Jazykovedný zborník Matice slovenskej*, jeho zásluhou sa zachovalo aj posledné vytlačené a nevydané 4. číslo tretieho ročníka. Funkciu zodpovedného redaktora *Slovenskej reči* vykonával v r. 1946 – 1950, hlavným redaktorom bol potom v r. 1955 – 1970, členom redakčnej rady tohto časopisu je viac ako pol storočia, od r. 1946 až podnes. Okrem toho bol prof. E. Jóna členom redakčných rád časopisov *Slovenský jazyk a literatúra v škole* (1955 – 1956) a *Československý terminologický časopis* (1962 – 1966).

Život a dielo prof. E. Jónu sme si v *Slovenskej reči* pripomenuli už pri predchádzajúcich okrúhlych životných jubileách pred tridsiatimi, dvadsiatimi i pred desiatimi rokmi. Pri tomto ďalšom krásnom životnom jubileu, pri príležitosti deväťdesiatych narodenín, nám opäť prichodí úprimne sa poďakovať jubilantovi a učí-

teľovi viacerých už tiež nie celkom mladých jazykovedcov v mene celého slovenského jazykovedného spoločenstva, ako aj v mene celej slovenskej kultúrnej verejnosti za všetku jeho doterajšiu prácu v oblasti slovenskej jazykovedy, jazykovednej slovakistiky, pri výchove učiteľov, stredoškolských i vysokoškolských profesorov slovenského jazyka, za roky jeho redakčnej práce i za jeho životné skúsenosti a rady, ktoré nám mladším sprostredkúval. Do ďalších rokov mu i pri tejto príležitosti želáme dobré zdravie a pohodu pri završovaní osobných i pracovných cieľov, ktoré naplňal vo svojej bohato rozvetvenej jazykovednej práci. Kiežby sa splnil aspoň jeden z nich: akademické vydanie základného diela slovenskej jazykovedy 19. storočia, Štúrovej *Nauky reči slovenskej* z r. 1846, ktoré prof. E. Jóna roky pripravoval na vydanie!

M. Majtán

Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1988 – 1998

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1978 – 1987 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v *Slovenskej reči*, 54, 1989, s. 41 – 43.

1988

Spisovná slovenčina v období Memoranda. – In: *Z prameňov národa. Na pamiatku stodvadsiateho piateho výročia vzniku Memoranda slovenského národa z roku 1861*. Red. M. Eliáš. Martin, Matica slovenská 1988, s. 72 – 76.

Spisovná slovenčina a slovenská jazykoveda v Matici slovenskej. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 7, 1988, č. 4, s. 15 – 19 (tézy prednášky konanej 25. 6. 1988 na podujatí Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV na Donovaloch).

Životné jubileum Jozefa Orlovského. – *Slovenská reč*, 53, 1988, s. 359 – 362 (k 80. narodeninám).

1989

Šafárikov hlas o spisovnom jazyku. – In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Red. I. Sedlák. Martin, Matica slovenská 1989, s. 233 – 240, rus. res. s. 241 – 242, nem. res. s. 242 – 243.

Spisovná slovenčina a slovenská jazykoveda v Matici slovenskej (1863 – 1875). – *Kultúra slova*, 23, 1989, s. 10 – 26.

1990

Anton Bernolák a jeho *Grammatica Slavica* (1790). – *Slovenská reč*, 55, 1990, s. 321 – 327.

Slovenská reč, 64, 1999, č. 1

1991

Historický slovník slovenského jazyka. 1. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava, Veda 1991. 536 s. (spoluautori V. Blanár, I. Kotulič, E. Krasnovská, M. Majtán, M. Majtánová, Š. Peciar, B. Ricziová, J. Skladaná).

Ref.: 1. Habovštiak, A.: Literárny týždenník, 4, 1991, č. 23, s. 5. – 2. Habovštiaková, K.: Jazykovedný časopis, 42, 1991, s. 138 – 142. – 3. Krošláková, E.: Národná minulosť priblížená slovami. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/92, s. 187 – 188. – 4. Kačala, J.: Prvé dva zväzky Historického slovníka slovenského jazyka. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 249 – 253. – 5. Žigo, P.: Slovenská reč, 57, 1992, s. 123 – 126. – 6. Kačala, J.: Inšpiratívne dielo. Máme historický slovník slovenčiny. – Národná obroda, 4. 4. 1991, s. 12. – 7. Kačala, J.: Slovo v dejinách. – Slovenské národné noviny, 2 (6), 1991, č. 18, s. 7. – 8. Ripka, I.: Knižná revue, 1, 1991, č. 12, s. 1.

Gramatika Daniela Krmana. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 109 – 112.

Štúrova gramatika. – Slovenská reč, 56, 1991, s. 65 – 78.

1992

Miesto A. Bernoláka vo vývine slovenskej a českej jazykovedy. – In: Pamätnica Antona Bernoláka. Red. J. Chovan v spolupráci s M. Majtánom. Martin, Matica slovenská 1992, s. 65 – 68.

Redakčná činnosť

Slovenská reč, 53, 1988 – 63, 1998 (člen red. rady).

Zostavil *L. Dvonč*

Pri osemdesiatke Gejzu Horáka

Hoci desať rokov prešlo ako prekvapujúco krátky skok, veľa sa stalo, zmenilo a za tých desať rokov aj popremieňalo. Gejza H o r á k patrí do prvých radov tých, čo medzi šťastné chvíle svojho života rátajú obnovenie slovenskej štátnosti, nový rozlet činnosti Matice slovenskej i prijatie zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky.

Aj desaťročie 1988 – 1998 je u G. Horáka naplnené prácou a činnosťou, ktorá je neprerušným pokračovaním práce a činnosti predchádzajúcich rokov a desaťročí.

Najviacej svojho čínorodého autorského úsilia venoval G. Horák jazykovej kultúre v najširšom zmysle. Desiatky jeho malých štúdií a príspevkov uverejňovaných

v Kultúre slova, v novinových jazykových rubrikách i mimo nich majú jazykovovýskumný a jazykovovýchovný charakter, vysvetľujú, osvetľujú, poučajú, nabádajú a orientujú zainteresovaného čitateľa v hustej sieti otázok dotýkajúcich sa významu slova, spisovnej výslovnosti, kodifikácie spisovného jazyka v oblasti gramatiky, dotýkajú sa frazeológie a štylistiky – vhodnosti/nevhodnosti využívania prostriedkov spisovnej slovenčiny v rozličných oblastiach používania spisovného jazyka vo verejnom styku atď. Na krátku ilustráciu si uvedieme poučenie G. Horáka o tom, *kedy dažďu nohy visia*: „Vysvetlí to úryvok z prózy V. Mináča *Urazený: Odtiaľ spoza vrchu sa znovu a znovu vysúvajú ťažké, dažďom nabité mraky a pomaly sadajú na dolinu. Dažďu nohy visia, hovoria gazdovia*. – Frazeologické spojenie *dažďu nohy visia* vtipne vystihuje náladu v prírode pred dažďom. Dážď sa v nej zosobňuje, akoby už bol z oblaku nohy spustil, nachystaný zoskočiť: kvapkami začal polievať zem. No kde-tu počujeme aj čítame ‚Dážď je na spadnutie‘. Ale kdežeby! To starý dom, stodola, buda môže byť na spadnutie, keď sa už-už ide zvaliť... Krátko: nepleťme v reči to, čo je dobre ustálené a rozlíšené.“ Podobných brilantných vysvetlení a poučení nájde vďačný záujemca o zdokonaľovanie svojho spisovného prejavu v príspevkoch G. Horáka celé desiatky, ba stovky v širokom zábere a vo farbistej pestrosti. G. Horák tu často s citom a porozumením načiera do bohatých žriedel nárečí a hovoreného spisovného jazyka, často si pomáha príkladmi a dokladmi z diel slovenských spisovateľov (porov. bibliografiu autora – príspevky o jazyku Dobšinského povestí, o bohatstve jazyka M. Kukučina, M. Figuli, M. Ďuríčkovej i J. Beňa).

Výtrvalá, na vysokej odbornej úrovni predkladaná spoločensky významná poradenská činnosť G. Horáka si nachádza cestu k záujemcovi najmä prostredníctvom dennej tlače. Príspevky G. Horáka pravidelne vychádzali v novinách *Lud*, *Slovenský denník*, *Nedeľná Pravda*, *Národná obroda*, *Práca*, *Republika*, *Slovenská republika*, redšie aj v ďalších novinách a časopisoch (*Nový čas*, *Katolícke noviny*, *Večerník* a i.). V bohatom výbere ich G. Horák predstavuje v spracovaní pre knižné vydanie *Slovo o slove* (Matica slovenská 1998).

S vďačnosťou a obdivom si pripomínam dlhú sériu odborných seminárov – stretnutí s učiteľmi, žiakmi a študentmi základných a stredných škôl i s členmi miestnych odborov Matice slovenskej po celom Slovensku, na ktorých G. Horák ako predstaviteľ Jazykového odboru Matice slovenskej prednášal svoje výklady o vzťahu spisovného jazyka a nárečí, o využívaní nárečí pri výučbe spisovného jazyka, o metódach vyučovania spisovného jazyka a pestovania vzťahu k nemu ako vzácnnej národnej hodnote a o mnohých ďalších otázkach jazykovej kultúry a výchovy. Ako skúsený učiteľ vedel svojim poslucháčom poradiť, vedel ich svojím spontánnym prejavom zaujať a erudovane odpovedať na otázky predkladané v neformálnych besedách.

Ako výskumný pracovník v jazykovede sa G. Horák, pravdaže, predstavil aj v iných oblastiach svojej disciplíny. V minulom desaťročí vyšli práce, v ktorých predkladá výsledky svojich terénnych nárečových výskumov – v krajových monografiách o Detve, Zvolene, Lešti, Novom Klenovci a v niektorých ďalších príspevkoch.

V roku konania medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave (1993) vyšla monografia G. Horáka *Slovesné kategórie osoby, času, spôsobu a ich využitie*, vyšli jeho ďalšie odborné príspevky, viaceré z nich boli prednesené na vedeckých konferenciách.

Tento krátky komentár k dielu G. Horáka v predchádzajúcom desaťročí nám obnovuje známy obraz jazykovedca, pre ktorého je slovenčina predmetom záujmu, láskou i osudom.

Milý Gejza! Nech je Ti úprimné priateľské uznanie a žičlivosť tých, ktorí si vďaka Tvoju prácu, činnosť a postoje, ocenením, ktoré nahradí vyznamenania tých, čo ani teraz nezabudli zabudnúť. Veď každý si svoje vyznamenanie u niekoho a od niekoho zaslúži. Ty si si od všetkých tých, v mene ktorých a za ktorých Ti teraz píšem, zaslúžil vyznamenanie vzácnejšie ako to kovové. Viem, že ho prijmeš s takou úprimnosťou, s akou Ti ho prinášame.

J. Doruľa

Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1988 – 1998

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1978 – 1987, ktorý vyšiel v *Slovenskej reči*, 54, 1989, s. 45 – 80.

1988

Detvianske nárečie. – In: Zemko, J. a kol.: Detva. Martin, Osveta 1988, s. 261 – 288.

Príležitosť porovnávať slovenskú a českú frazeológiu. – *Kultúra slova*, 22, 1988, s. 16 – 20.

Z jazykovej pracovne Jána Beňu. – *Kultúra slova*, 22, 1988, s. 266 – 272.

[Príspevok do diskusie o Krátkom slovníku slovenského jazyka.] – *Slovenské pohľady*, 104, 1988, č. 6, s. 74 – 75.

Jazyková poradňa odpovedá. [Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková poradňa odpovedá. Bratislava 1988.] – In: *Lud*, 17. 8. 1988, s. 4 (ref.).

Kto je *neposedný* a kto *nepostojný*? – In: Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková poradňa odpovedá. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988, s. 17 – 18. – Tamže: Čo

značí, keď počujeme, že *agát meduje*? (s. 20). – Čo je *zimné ovocie*? (s. 21). – Čím nahradíť prevzaté spojenie „čo nevidieť“? (s. 32). – Aký je rozdiel medzi slovesami *holiť* a *hólit*? (s. 35 – 36). – Aký je rozdiel medzi *vrchovcom* a *vrcholcom*? (s. 36). – Čo je *vrtkavé* a čo *vrtké*? (s. 36). – Aký je rozdiel medzi slovami *peniaze* a *peňazstvo*? (s. 36 – 37). – Keď niekto vo vlaku spí dlhšie, ako má, vravíme, že *zaspal*, *odspal* alebo že *prespal* svoju stanicu? (s. 60). – Môže sa dakto *zapovedať*, že niečo vykoná? (s. 75). – Je vyjadrenie *kúpenská klobása* správne? (s. 90). – Môžu byť objektívne prekážky *zásterkou na niečo*? (s. 90). – Potrebujeme slovo *voňavina*? (s. 98). – Slovo *príbudok* pôsobí novo. Ako vzniklo? (s. 99). – Kto sú *detné priateľky*? (s. 99). – Má ploská fľaša osobitné pomenovanie? (s. 99). – Čo značí slovo *násol*? (s. 99 – 100). – Čo je *ohňava*? (s. 100). – Keď sme hladní, *hladujeme*. Keď sme smädní, *smädujeme*? (s. 100). – Kto je *nepriznajko*? (s. 100). – Čo je *prízmurok*? (s. 100 – 101). – Prečo daktorí staniční hlásatelia vravia *na tretej kolaji*? (s. 125 – 126). – Prečo je *hľadiet* – *hľad*, ale *vediet* – *vedz*? (s. 126). – Je správne, keď ktosi povie *Vozidlo má štyri dvere*? (s. 126). – Ako čítame športový výsledok 3:1? (s. 126 – 127). – Neprijemný hmyz v skrini voláme *moly* či *mole*? (s. 127). – Prečo sa pri slovese *rozumieť* natíska nesprávny tvar „oni rozumia“? (s. 127). – Dávame prednosť podobe *trocha* pred *trochu* a či naopak? (s. 127). – Keď naraz napadne veľa snehu, povieme, že *sa naváľalo snehu* alebo že *naváľalo snehu*? (s. 128). – Prečo *slamený*, *drevený*, ale *plátenný*, *kamenný*? (s. 139). – Tvorí sa od prídavného mena *ťažký* stavové sloveso v podobe *ťažknúť* alebo *ťažiet*? (s. 139). – Ktoré z trojice slovíčok *vyzdravieť*, *vyzdravieť sa*, *vyzdraviť sa* je spisovné? (s. 140). – Kto píše ľavou rukou, je *ľavoruký* a či *ľavoručný*? (s. 140). – Oslavovaná žena je *oslávenka* a či *oslávenkyňa*? (s. 140). – Ako sa tvorí prídavné meno od slova *nos*: *nosný* a či *nosový*? (s. 140 – 141). – Aký je rozdiel medzi upozornením *Fajčiť zakázané* a *Fajčenie zakázané*? (s. 154 – 155). – V čom je rozdiel medzi vetami *Umrel mi otec* a *Odumrel ma otec*? (s. 155). – *Počkaj, keď navarím*, a či *Počkaj, kým navarím*? (s. 155). – Ako sa v obchode (zdvorilo) odpovedá na zápornú otázku? (s. 155 – 156). – Tu *dostať* poháre alebo tu *sú dostať* poháre? (s. 156). – Môžeme *dopomôcť dakomu v úspechu*? (s. 163). – Treba sa spýtať: *Čo tomu vravíš* a či *Čo na to vravíš*? (s. 163 – 164). – Usťojí v spisovnej slovenčine väzba *vystudujeme ho my*? (s. 164). – Kedy čakáme *naňho* a kedy *naň*? (s. 171). – Má sa vyslovovať a písať *pohrdnúť* a či *pohrdnúť*? (s. 190). – Nechávame po sebe *závet* alebo *závet*? (s. 190). – Máme vravieť iba *dlžen*, *dlžný* alebo *dlžny*, *dlžnik*? (s. 190 – 191). – Kedy píšeme *Nový rok* a kedy *nový rok*? (s. 205). – Možno dakoho pochváliť výrokom *Jabĺko nepadlo ďaleko od stromu*? (s. 232). – Môže sa o človeku povedať, že *zmenil perie*? (s. 232). – Je veta *Veď sa tam za jazykom dostaneš* významovo zreteľná? (s. 232). – Čo značí *neudriet ani prst o prst*? (s. 233). – Jestvuje v spisovnej slovenčine zvrat, že *sa nám voľačo dvakrát/dva razy nechce*? (s. 233). – Treba vravieť, že sme niekam *merali* a či *vážili* cestu zbytočne? (s. 233). – Ako treba rozumieť spojeniu *odísť pod lípu*? (s. 233 – 234). – Kedy *dažďu nohy visia*? (s. 234). – Je to chyba, keď dakto povie, že *obvinený sa z obžaloby vyliže* namiesto *vyseká*? (s. 234). – Máme frázu „byť ten tam“? (s. 234). – Aké miesto má v našom slovníku slovo *vzpriek*? (s. 254). – Prečo spojenie *nechal sa počuť* znie v našej reči cudzo? (s. 254 – 255). – Je slovo *skutočnosť* výstižnejšie ako zámeno *to*? (s. 255). – Znovu publikované: Kedy píšeme *Nový rok* a kedy *nový rok*? – Práca, 2. 1. 1989, s. 5. – Tamže: Aký je rozdiel medzi upozornením *Fajčiť zakázané* a *Fajčenie zakázané*? (3. 7., s. 7).

Bol nadpis „Pár minút od katastrofy“ presný? – Kultúra slova, 22, 1988, s. 319 – 320.

Ďaleko bližší? – Ľud, 13. 1. 1988, s. 4. – Tamže: *Napomáhať dakoho, dačo* (27. 1., s. 4). – *Vlak sa pohýňa* [! = *pohýna*], *čas sa miňa* (10. 2., s. 4). – *Zlato, ušaté zlato* (9. 3., s. 4). – *Hruda a hrud* (6. 4., s. 4). – O jednom rečovom návyku (20. 4., s. 4). – *Fľaška* a *sviečka* (11. 5., s. 4). – *Vidieť/vidno rybky* (25. 5., s. 4). – Z Kukučínovej školy (8. 6., s. 4). – Z Kukučínovej školy (2) (22. 6., s. 4). – Z Kukučínovej školy (3) (6. 7., s. 4). – Z Kukučínovej školy (4) (20. 7., s. 4). – Z Kukučínovej školy (5) (3. 8., s. 4). – *Hladná voda* (31. 8., s. 4). – Z Kukučínovej školy (6)

(14. 9., s. 4). – Z Kukučínovej školy (7) (28. 9., s. 4). – *Oberačka – oberačky* (19. 10., s. 4). – Úvodzovky ako výhovorka (9. 11., s. 4). – Nakoniec, na to je tam (23. 11., s. 4). – *Zapál' si aj ty!* (7. 12., s. 4). – Okolo Vianoc (21. 12., s. 4).

Čítate slovensky – čítate po česky? – Výběr z nezájímavějších knih, příloha týdeníku Nové knihy, 1988, č. 3, s. 7 (odpověď v anketě).

1989

Jazykové prechádzky prózou. 1. vyd. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1989. 216 s.
Ref.: 1. Doruľa, J.: Kultúra slova, 24, 1990, s. 120 – 122. – 2. Mlacek, J.: Z jazyka našej prózy. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, s. 53 – 59.

Nárečové prvky v rukopisnom zábavniku Život. – In: Jednota mládeže slovenskej a literárny romantizmus. Materiály z vedeckej konferencie konanej 16. a 17. mája 1986 v Levoči. Red. E. Hleba. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo pre Maticu slovenskú a Gemerskú vlastivednú spoločnosť 1989, s. 145 – 148.

Popudy z Kukučínovej cestopisnej prózy Dojmy z Francúzska. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 77 – 83.

Tri slovné hry v diele Petra Jaroša. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 212 – 218.

Starý rok – nový rok. – Ľud, 4. 1. 1989, s. 4. – Tamže: Škola pre prváčika radosť (11. 1., s. 4). – *Ručať a ručiť* (25. 1., s. 4). – *Lavica – ľavica, uhol – uhoľ* (8. 2., s. 4). – *Chváľkár a chválenkár* (15. 2., s. 4). – *Strašná suma – horibilná suma* (22. 2., s. 4). – *Vájanské nábrežie?* (1. 3., s. 4). – *Od mala malička* (8. 3., s. 4). – *Krškany – Krškán, nie Krškian* (15. 3., s. 4). – O vzťahu *á – ia* a samohláske *ä* (22. 3., s. 4). – *Vzdialiť sa – vzdalovať sa* (29. 3., s. 4). – Kto berie, ešte nevzal (5. 4., s. 4). – *Udrieť po hlave* (12. 4., s. 4). – *Objaviť sa i zjaviť sa* (19. 4., s. 4). – *Výžiadany a zažiadany* (26. 4., s. 4). – *Nedalo mi...* (3. 5., s. 4). – *Dať i navyše* (17. 5., s. 4). – Osobitosť slovesa *môcť* (tamže). – *Porobila mu...* (24. 5., s. 4). – Osobitosť slovesa *môcť* (31. 5., s. 4). – *Chrbát – za chrbtom* (7. 6., s. 4). – Imperatív (14. 6., s. 4). – „Choj“ rovno do školy! (28. 6., s. 4). – *Vystavať dom, ale vystaviť tovar* (5. 7., s. 4). – *Fajčím si...* (12. 7., s. 4). – *Za tebou, za chodníkom, za jazykom* (26. 7., s. 4). – *Zívať prázdnotou a praskať vo švikoch* (2. 8., s. 4). – *Z času na čas* (9. 8., s. 4). – Voľačo (nielen) pre rybárov (16. 8., s. 4). – *Prvý – posledný (ostatný)* (23. 8., s. 4). – *Cez balockie čierne hory...* (13. 9., s. 4). – *Spravím vám kávu...* (20. 9., s. 4). – O zámene *svoj* (27. 9., s. 4). – *Bude = hádam je* (4. 10., s. 4). – *Často a zriedka* (11. 10., s. 4). – *Vzal nohy na plecía* (18. 10., s. 4). – *I keď = hoci* (25. 10., s. 4). – *Do Hradca Králové* (1. 11., s. 4). – *Keby si bol prišiel...* (8. 11., s. 4). – *Zelenaj sa, burina!* (30. 11., s. 7). – *Odtajniť* nie je *odtajniť* (6. 12., s. 4). – *Ostrý uhol, čierny ako uhoľ* (15. 12., s. 4). – *Ani hľadu, ani pravu* (20. 12., s. 4).

Ku kultúre človeka patrí aj ovládanie rodnej reči. Čítaj s ceruzkou v ruke. Naš rozhovor s jazykovedcom PhDr. Gejzom Horákom, CSc. – Ľud, 18. 9. 1989, s. 4 (rozhovor I. Galla s G. Horákom).

1990

Rad je na mne / Ja som na rade. – Kultúra slova, 24, 1990, s. 294 – 298.

Jazykové ozveny tentoraz ako predvolebná besednica. – Národná obroda, 28. 5. 1990, s. 8. – Tamže: *Prestala mu kukučka kukat'* (2. 6., s. 9). – Dúšok z Tajovského (16. 6., s. 9). – Dva slovesné nepodarky (29. 6., s. 8). – *Hovorca* (11. 7., s. 9). – *Kedy neutláčaj keď!* (24. 7., s. 8). – „Nachádzame sa“ na nádvorí (1. 8., s. 9). – *Čo nevidieť = čochvíľa* (18. 8., s. 8). – *Znedelieva sa* (25. 8., s.

8). – Ani „doprovodná“, ani „potiaže“ (8. 9., s. 8). – Štipka zo školskej slovenčiny (15. 9., s. 8). – *Miesto pre dakoho*, ale *miesto na dačo* (22. 9., s. 8). – Poučná premena slova (1. 10., s. 9). – *Klingať ani za dušičky* (2. 11., s. 9). – Zastávka pri slovesnom vide (22. 11., s. 9). – *Zaťat' sa a neopúšťať sa* (3. 12., s. 8). – Čas radosti, veselosti (22. 12., s. 12).

Dieťa – deti. – *Eud*, 10. 1. 1990, s. 4. – Tamže: *Polovičatý nie je polovičný* (17. 1., s. 4). – *Zhodili kožu = obrátili kabát* (31. 1., s. 4). – *Už by ťa v kapuste zedli* (7. 2., s. 4). – Nepotrebná výpožička (14. 2., s. 4). – *Do Kórey*, ale *v Kórei* (21. 2., s. 4). – Je to tak? (Čas, 28. 2., s. 5). – *Harpya* (8. 3., s. 5). – *Kedy a keď* (14. 3., s. 5). – *Pani učiteľky* (21. 3., s. 5). – Potešujúca správa (4. 4., s. 5). – *Predo dvermi* Veľká noc (11. 4., s. 5). – *Za domami*, ale *poza domy* (18. 4., s. 5). – *Čušiavať a pršavať* (25. 4., s. 5). – *Mäso* – zo všetkých *mias* (8. 5., s. 5). – Na kedy? – Na *dnešok* (16. 5., s. 5). – *Dosť a dostatok* (23. 5., s. 5). – *Pred dvadsiatimi rokmi* (6. 6., s. 6). – Za obsluhu – *obslužené* (12. 6., s. 5). – *Treba – bolo treba* (20. 6., s. 5). – *Hasič a požiarník* (27. 6., s. 5). – *Zrnie a vajco* (?) (4. 7., s. 5). – Zabúdame na spojku *hoci* (11. 7., s. 5). – *Huta ako ruda* (nie „hut“) (25. 7., s. 5). – *Tak isto a takisto* (1. 8., s. 5). – *Začať – začať sa, končiť – skončiť sa* (15. 8., s. 5). – *Rozkriklo sa = rozchýrilo sa* (28. 8., s. 5). – Odobríme príslovku „nadobro“? (12. 9., s. 5). – *Predať – predaj* – výstava s *predajom* (19. 9., s. 5). – Nechcem to „zakríknúť“ (3. 10., s. 5). – „Pred a počas jazdy“ (10. 10., s. 5). – *Pamätať sa i pamätať si* (24. 10., s. 5). – Záporná predpona *ne-* (31. 10., s. 3). – Zvratné zámeno *svoj* (5. 11., s. 3). – *Kliniec do rakve* (12. 11., s. 3). – Nielen pravopis (27. 11., s. 3). – *Výkričná cena* (17. 12., s. 3).

Na dôvernej linke Gejza Horák, jazykovedec. – Národná obroda, 16. 8. 1990, s. 10.

1991

Po prvé, po druhé, po tretie... – Národná obroda, 9. 1. 1991, s. 9. – Tamže: *Boleráz, boleráz...* (17. 8., s. 12). – *Páliť* či „zlacnieť“? (21. 9., s. 12). – Michaela, ľúbim Ťa (28. 9., s. 12). – *Boli počuť výbuchy?* (19. 10., s. 12). – *Oberačka a šarkany* (28. 10., s. 12). – *Budzogánia politika* (2. 11., s. 12). – *Jesť a žrať* (7. 12., s. 12). – *Hotové obry* a *politický seizmografi* (28. 12., s. 12).

Trubiroh a *žabykláč* alebo vtíp na jazyku. – Slovenský denník, 20. 11. 1991, s. 5.

Nevidaná vianočná sviečka. – Čas, 7. 1. 1991, s. 3. – Tamže: *Trčať a vytrčať* (15. 1., s. 3). – „Osobne si myslím“ (5. 2., s. 3). – *Zimné ovocie* (19. 2., s. 3). – *Občanské fórum* a *Verejnosť proti násiliu* (13. 3., s. 3). – *Je pôpršno* (25. 3., s. 3). – *Schôdzka sa začala* (15. 4., s. 3). – *Žene treba to i to...* (13. 5., s. 3). – *Nespratné kedy* (27. 5., s. 3). – *Idú ho zožrať* (4. 6., s. 3).

Viem studničku. – Nový Čas, 24. 8. 1991, s. 11.

Aj ďalej *spiritualita*. – Katolícke noviny, 106 (142), 1991, č. 39, s. 10.

Saleziánsky titul *don*. – Katolícke noviny, 106 (142), 1991, č. 49, s. 11.

Na slovičko o slove. Dve otázky jazykovedcovi Gejzovi Horákovi. – Literárny týždenník, 4, 1991, č. 28, s. 2 (rozhovor O. Marušiaka s G. Horákom).

1992

Michal Miloslav Hodža a slovenčina. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 45 – 50.

Prírovnania v povestiach Pavla Dobšinského. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 103 – 108.

Starký, pozdrav sa mu! – Slovenská nedeľa, 2, 1992, č. 19, s. 1.

Netreba mu dierky do nosa dľabať. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 121 – 123.

Moja vlasť je... – Slovenská nedeľa, 2, 1992, č. 19, s. 6.

Gejza Horák – Voľačo o sebe. Predstavujeme našich autorov. – Slovenská nedeľa, 2, 1992, č. 19, s. 2.

Treba – „trebalo“ – *načim*. – Nedeľná Pravda, 1, 1992, č. 7, s. 6. – Tamže: *Diamant v hrude* (č. 33, s. 6). – Nové, a už obdrané... (č. 35, s. 6).

Ovšem? – Národná obroda, 3. 4. 1992, s. 12. – Tamže: *Opät', opät', opät'...* (10. 4., s. 12). – Dajte si povedať! (17. 4., s. 12). – *Trafiť sa do čierneho?* (24. 4., s. 12). – Neodstrkujme spojku *lebo* (1. 5., s. 12). – *Omät' – omínať* (8. 5., s. 12). – *Niklovka zrušená* (15. 5., s. 12). – *Kibic a kibuc* (22. 5., s. 12). – *Rozhádať národ* (29. 5., s. 12). – *Škrtať nie je štrkať* (5. 6., s. 12). – *Semiačko a semienko* (12. 6., s. 12). – *Bez ozveny...* (?) (19. 6., s. 12). – *Darebák zíza* (26. 6., s. 12). – *Kamenný, ale gumový* (3. 7., s. 12). – *Tri zrnká z rozprávok* (10. 7., s. 12). – *Pozor na väzbu slovesa* (17. 7., s. 12). – *Až na – okrem* (24. 7., s. 12). – *Mútivodníci* (7. 8., s. 16). – *Šušky – šuštičky – šušťice* (16. 8., s. 16). – *Samodruhá, tarchavá...* (21. 8., s. 20). – *Pre lačnieho niet planieho* (28. 8., s. 20). – *Z reči našich politikov* (4. 9., s. 20). – *Prepytujem pekne...* (11. 9., s. 20). – *Zastaviť a či zrušiť vyplácanie* (25. 9., s. 20). – *Treba vymeniť spojku?* (2. 10., s. 20). – *Nepotrebné zámeno svoj* (9. 10., s. 20). – *Dá sa a možno* (26. 10., s. 7). – *Zavítala som...* (2. 11., s. 7).

Tvrdohlavé chyby. – Slovenský denník, 12. 2. 1992, s. 5. – Tamže: Akí sme, tak hovoríme (29. 4., s. 5). – „Koho chleba ješ...“ (?) (20. 5., s. 5). – Pod zrúcaninami hradu Strečna (17. 6., s. 5).

1993

Slovesné kategórie osoby, času, spôsobu a ich využitie. 1. vyd. Bratislava, Veda 1993. 176 s.

Ref.: Ondrejovič, S.: Jazykovedný časopis, 46, 1995, s. 46 – 48.

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (člen kolektívu autorov).

Ref.: 1. Dvonč, L.: Nedefná Pravda, 2, 1993, č. 38, s. 6. – 2. Gašinec, E.: Všetko o jazyku a štýle pre slovenčinárov a jazykárov. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 40, 1993/94, s. 125 – 127. – 3. Jarošová, A.: Knižná revue, 3, 1993, č. 17, s. 1. – 4. Dolník, J.: Jazykovedný časopis, 45, 1993, s. 58 – 60. – 5. Dubníček, J.: Najpodrobnejšie o slovenčine. – Práca, 24. 2. 1994, s. 5. – 6. Chmelík, A.: Na okraj recenzie o Encyklopédii jazykovedy. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/95, s. 121 (k J. Dubníčkovi). – 7. Uhlár, V.: Literárny týždenník, 7, 1994, č. 2, s. 5. – 8. Králik, L.: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 71 – 73.

Z Kukučínovej frazeológie. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 152 – 157.

Nárečie. – In: Zvolen. Monografia k 750. výročiu obnovenia mestských práv. Red. V. Vaníková. Martin, Gradus 1993, s. 295 – 314.

Ref.: Krasnovská, E.: Nárečie Zvolena. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 241 – 244.

Poldruha storočia spisovnej slovenčiny a naša jazyková kultúra. – In: Slovo o slovenčine. Red. D. Harušiak. Bratislava, Veda 1993, s. 51 – 60.

Spomienka na nepravú českú korunu. – Republika, 28. 12. 1993, s. 8.

Vážení priatelia – Hlas Matice slovenskej. Metodicko-inštruktážny a informačný bulletin Matice slovenskej – členského ústredia v Martine. Č. 12. (Materiály zo zakladajúcich valných zhromaždení Jazykového a Historického odboru Matice slovenskej uskutočnených v Martine 5. 12. a 11. 12. 1992.) Red. C. Žuffá – V. Čipka. Martin, Matica slovenská 1993, s. 9 – 12.

Časové stupne kondicionálu v spisovnej slovenčine. – Zápisník slovenského jazykovedca, 12, 1993, s. 25 – 26 (téma prednášky konanej 15. 6. 1993 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).

Dvoje volieb. – Nedefná Pravda, 2, 1993, č. 15, s. 6. – Tamže: Včely oddychujú, včelári... (č. 17, s. 6). – *Deti tiež vedia...* (č. 26, s. 6). – *Zbierame sa (?) na poklad* (č. 28, s. 6). – *Zbytočné predpony* (č. 34, s. 6).

Životné jubileum Jána Doruľu. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 247 – 249 (k 60. narodeninám).

1994

- Zakladajúci spis nášho spisovného jazyka. – In: Nad Tatrou sa blýska. Red. D. Haruštiak. – Bratislava, Veda 1994, s. 112 – 119, angl. res. s. 119 – 120.
- Je zámenný tvar *oňho* správny? – Kultúra slova, 28, 1994, s. 285 – 288.
- Jazykoveda v Tatráne. – In: Tatrán (1844 – 1944). Príspevky zo seminára pri príležitosti celonárodných osláv vzniku spolku. Red. M. Kocák. Martin, Matica slovenská 1994, s. 25 – 31.
- Jazyková kultúra v praxi. – In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Budmerice 27. – 29. októbra 1994 (konferenčné materiály). Red. J. Doruľa. Bratislava – Martin, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Matica slovenská 1994, s. 44 – 46.
- Kultúra slova do všetkých matičných odborov. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 65 – 67.
- Prečo ma nechceli v Polomke prenocovať. – Slovenské pohľady, 4 + 110, 1994, č. 7, s. 102 – 105 (spomienky na dialektologický výskum).
- Za zdravú slovenčinu. – Republika, 5. 1. 1994, s. 10. – Znovu publikované: Kultúra slova, 28, 1994, s. 59 – 60.
- Do nového ročníka spoločne s Maticou slovenskou. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 3 (spoluautor J. Doruľa).
- Zamozolená ruka. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 115 – 116.
- Porovnávať a zrovnávať. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 246 – 247. – Tamže: Z reči o zime (s. 318). – Ciagel' v prirovnani (s. 368). – Je to tak (s. 368 – 369).
- Pán Počas(a). – Nedefná Pravda, 3, 1994, č. 3, s. 6. – Tamže: Porovnávať a zrovnávať (č. 11, s. 6). – Drobňava (č. 17, s. 6). – Oblaky bieliť a... (č. 28, s. 6).
- Dve stránky slova. – Republika, 8. 3. 1994, s. 8. – Tamže: Česť, cnosť/čnosť, statočnosť (24. 3., s. 8). – Slovo = hláskový útvar (29. 3., s. 8). – Mat' – primat' (13. 4., s. 4). – Striedanie (alternácia) hlások (20. 4., s. 11). – Cudzie a vlastné (28. 4., s. 5). – „Obdržať dopis“ (3. 5., s. 8). – Pozor na číslovky (10. 5., s. 8). – Platieb, mlatieb, modlitieb (1. 6., s. 8). – Doma, v škole i v novinách (7. 6., s. 7). – Noviny a novinky (15. 6., s. 8). – Pomknúť dakoho (22. 6., s. 6). – Kubo robí, Kubo je (29. 6., s. 10). – Akuzatív ako nominatív (7. 7., s. 5). – Susedný a susedský (25. 7., s. 5). – Zvratné prívlastňovacie zámeno svoj (1. 8., s. 5). – Spotvorené sloveso (8. 8., s. 5). – Príslovka *strašne* priveľmi „straší“ (15. 8., s. 5). – Rozváž, čo máš povedať (22. 8., s. 5). – Jachtaví milionári (30. 8., s. 8). – Znova o zámene svoj (12. 9., s. 5). – Poznove v škole (19. 9., s. 5). – Jedným uchom dnu alebo poznove o slove *susedský* (3. 10., s. 5). – Tabuľa (10. 10., s. 5). – Dva a dva je štyri (17. 10., s. 5). – Jest' a žrať (24. 10., s. 5). – Pred a počas referenda (31. 10., s. 5). – Žiadať „po vláde“, uvažovať „s tým“ (7. 11., s. 5). – Nie „gdo“, ale kto (21. 11., s. 5). – Devianska Huta (30. 11., s. 5). – Holecová, ale Strelcová (5. 12., s. 5). – Lučenec – lučenský (12. 12., s. 5).
- „Zvykne hovoriť“ = *hovorieva*. – Večerník, 4. 2. 1994, s. 3. – Tamže: *Nevykláňajte sa z okien!* (16. 3., s. 3).
- Láska celoživotná. Hovoríme s jazykovedcom Gejzom Horákom. – Literárny týždenník, 7, 1994, č. 15, s. 1, 11 (rozhovor I. Masára s G. Horákom).

1995

- Jazyková kultúra v praxi. – In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994. Red. J. Doruľa.

Bratislava, Veda 1995, s. 128 – 134. – Časť príspevku znovu publikovaná:
Kultúra slova, 29, 1995, s. 11 – 13.

Zo slovného pokladu Margity Figuli. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 71 – 75.

Vladimír Mináč: *Bol som napísal*. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 141 – 146.

Monológ Dr. Gejzu Horáka, jazykovedca. – Slovenská Republika, 21. 7. 1995, príl. Víkend, s. 1, 10 – 11.

Väzba slovesa *uvažovať*. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 114 – 115.

Poznáte slovo *dostácia*? – Slovenské pohľady, 4 + III, 1995, č. 2, s. 116 – 117.

Praskať vo švíkoch. – Slovenská Republika, 4. 1. 1995, s. 10. – Tamže: *On – ona – ono; oni – ony* (9. 1., s. 5). – „Zvykneme robiť“ = *robiť* (16. 1., s. 5). – *Hrať, trubiť, písať* (25. 1., s. 5). – *Faux pas a déjã vu* (30. 1., s. 5). – Kde „pánu“ a kedy „pánovi“? (15. 2., s. 5). – *Pán a pani* (27. 2., s. 5). – Rok Ludovíta Štúra (9. 3., s. 5). – „Usilovať o niečo“ (13. 3., s. 5). – Príslovka a predložka „kvôli“ (21. 3., s. 5). – „Vmešovať sa“ (27. 3., s. 3). – *Tie – tieto*: vyslovuj tvrde *t* (11. 4., s. 5). – Nevedia skloňovať... (25. 4., s. 5). – *Skývražia na mňa* (2. 5., s. 5). – *Mať rád, ľubiť a milovať* (10. 5., s. 6). – *Odvaha, ale i smelosť* (17. 5., s. 6). – „Vypadni!“ (24. 5., s. 6). – *Veľká mláka* (30. 5., s. 5). – *Vadajko – hrať na vadajku* (5. 6., s. 5). – *Uvažovať o dačom/o dakom* (15. 6., s. 7). – Hlásková stavba slova (22. 6., s. 7). – *Jedinec a jednotlivec* (28. 6., s. 7). – *Brniansky, ale plzenský* (18. 7., s. 5). – Ako sa „vyslovuje“ ypsilon (25. 7., s. 5). – *Hádzať hrach na stenu* (1. 8., s. 5). – *Koniec, ale klinec* (8. 8., s. 5). – *Chytať zajaca za chvost* (15. 8., s. 5). – *Mútivodník – mútivodníci* (22. 8., s. 5). – *Začať – začať sa; skončiť – skončiť sa* (26. 8., s. 5). – *Treba, bolo treba, bude treba* (5. 9., s. 5). – Kedy *k* a kedy *ku*? (6. 9., s. 8). – Škola volá (12. 9., s. 5). – Voláčo pre fajčiarov (26. 9., s. 5). – Je obec *Brďárka* brďárka? (16. 10., s. 5). – Meravý prvok v nárečí (! = reči; 23. 10., s. 5). – *Dva – jedna alebo Dva – jeden?* (30. 10., s. 5). – *Ku mne aj ko mne?* (6. 11., s. 5). – *Jedni – jedny, dvoje, troje, štvoro, päťoro...* (13. 11., s. 5). – *Hody – hodár – hodári* (20. 11., s. 5). – Vitajte u nás! (4. 12., s. 6). – *Tvrdohlavé kedy* (11. 12., s. 6). – *Vianoce – Hody a oblátky* (19. 12., s. 5).

Ide mi o zdravú slovenčinu. S prof. Horákom pri prvom výročí rubriky Slovo o slove. – Slovenská Republika, 8. 3. 1995, s. 6 (rozhovor M. Poláka s G. Horákom).

1996

Jazyk, nárečie. – In: Lešť. Monografia obce vyst'ahovanej v roku 1951. Zost. S. Kmeť s kolektívom. Bratislava, Vojenská informačná a tlačová agentúra MO SR 1996, s. 54 – 77.

...,aby sme neupadli do zadlženosti. – Slovenská Republika, 8. 1. 1996, s. 9. – Tamže: *Závet a závrat* (22. 1., s. 9). – *Často* a „častokrát“ (3. 2., s. 9). – Veru, *rozumejú*, nie „rozumia“ (4. 3., s. 9). – „Potrebujem pomôcť, potrebujem poradiť“ (11. 3., s. 5). – [Odpovede na otázky čitateľky] (18. 3., s. 19). – *Čiastkový* a *tvorivý* (25. 3., s. 9; znovu publikované: 1. 4., s. 9). – Poriadok v reči (15. 4., s. 9). – *Pohorelá – Pohorelec – Pohorelka* (22. 4., s. 9). – *Špatný* (29. 4., s. 9). – *Idú ho zožrať* (13. 5., s. 9). – *Pamätať sa i pamätať si* (20. 5., s. 9). – Zabúdame na spojku *hoci?* (27. 5., s. 9). – *Na meniny, na dnešok* (1. 6., s. 9). – „Pred a počas jazdy“ (17. 6., s. 9). – Nielen pravopis (24. 6., s. 19). – *Číry* a *mútny* (8. 7., s. 9). – Ako ďalej? (15. 7., s. 9). – Krátke úvahy i rady čitateľom. Vynovená rubrika Slovo o slove (7. 10., s. 9). – Nezneužívajme si zemiakovú babu (14. 10., s. 9). – Vybrané z litery C. *Labužník* či *maškrtník* (21. 10., s. 9). – Prerábanie slov (28. 10., s. 9). – Vybrané z litery Č. Venujme im pozornosť (11. 11., s. 9). – Vybrané z litery D (18. 11., s. 9). – Slová so začiatočným Ď (21. 11., s. 10). – Vybrané z litery E (Ako voláte egreš?) (28. 11., s. 10). – Zrnká z Maroška (5. 12., s. 10). – Vybrané z litery F. Fajčiari, fajčiari... (12. 12., s. 10).

1997

Nárečie Nového Klenovca. – In: Pamätnica prvej päťdesiatky. 3. máj 1947. Kráľ 3. a 4. mája 1997. Slávnosť návratu Novoklenovčanov. Záujmové združenie Novoklenovčanov 1997, s. 14 – 17.

Pokračovanie z litery F. – Slovenská Republika, 8. 1. 1997, s. 12. – Tamže: Tri zrnká z Figuličkiných Koní (5. 2., s. 12). – Vybrané z litery G (12. 2., s. 12). – Dobrý zvyk v reči. Odpovede jazykovedca na otázky čitateľov (17. 2., s. 4). – Ďalšie zrnká z Figuličkiných Koní (19. 2., s. 12). – Nevyrušujte klopaním! Odpovede jazykovedca na otázky čitateľov (24. 2., s. 4). – Ešte z litery G. *Galamuta, gániť, gladiol, guľa a guľáš* (5. 3., s. 12). – O replike Pletky. Z novely Tajomstvo Pavla Horova (12. 3., s. 12). – Odpovede jazykovedca. Moje znamenie je... (17. 3., s. 4). – Z novely Tajomstvo Pavla Horova (19. 3., s. 12). – Vybrané z litery H. *Háklivý, hladkať, hlavnica* (2. 4., s. 12). – Vybrané z litery H. *Hnať, hoci, hrdlačiť, hrianka* (9. 4., s. 12). – Privlastňovacie zámeno *svoj*. Odpovede jazykovedca na otázky čitateľov (14. 4., s. 4). – *Správa nie je správa* (16. 4., s. 12). – Odpovede jazykovedca. Sudca a zákon (21. 4., s. 4). – *Holoruč ako holokolenačky* (14. 5., s. 13). – *Česko, márnomyseľnosť... a balíček*. Vybrali sme z nášho denníka (20. 5., s. 11). – *Kamenný, ale sklený*. Odpovede jazykovedca na otázky žiakov (3. 6., s. 4). – *Faux pas, par excellence, atrocity...* (4. 6., s. 12). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (11. 6., s. 12). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (2) (25. 6., s. 12). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (3) (2. 7., s. 12). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (4) (9. 7., s. 12). – Zemiakové „hranolky“ (23. 7., s. 11). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (5) (6. 8., s. 12). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (6) (14. 8., s. 10). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (7) (20. 8., s. 12). – Jazykovedec odpovedá (28. 8., s. 8). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (8) (3. 9., s. 12). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (9) (22. 10., s. 10). – Ako volať obyvateľov obce Koš. Jazykovedec odpovedá (5. 11., s. 10). – Zo studničiek Márie Ďuričkovej (10) (26. 11., s. 10). – Dunajské povesti privolávajú (10. 12., s. 12).

Plný život s resumé U Boha viac. Človek by nemal zmeravieť – keď žije, má i pracovať a stále sa stávať sám sebou. – Slovenská Republika, 28. 6. 1997, príl. Magazín, s. 1 (rozhovor P. Jánošika s G. Horákom).

Z pani učiteľky známa spisovateľka. Svet detí je plný radostnej budúcnosti. – Slovenská Republika, 25. 10. 1997, príl. Magazín, s. 1 (rozhovor G. Horáka s M. Ďuričkovou).

1998

Čítali sme – počuli sme. – Slovenská Republika, 13. 1. 1998, s. 8; 21. 1., s. 10; 29. 1., s. 10; 7. 2. s. 10; 14. 2., s. 9; 20. 2., s. 6; 25. 2., s. 10; 7. 3., s. 18; 14. 3., s. 18; 28. 3., s. 18; 4. 4., s. 18; 11. 4., s. 18; 16. 5., s. 5; 23. 5., s. 18; 6. 6., s. 18; 13. 6., s. 16; 2. 7., s. 18; 8. 7., s. 10; 14. 7., s. 9; 22. 7., s. 8; 28. 7., s. 9; 11. 8., s. 9; 8. 9., s. 10; 23. 9., s. 19; 24. 9., s. 10; 29. 10., s. 9; 3. 11., s. 10; 17. 11., s. 10; 30. 12., s. 18.

Prekladateľská činnosť

Daudet, A.: Hviezdy. Rozpráva provensalský pastier. – Ľud, 11. 1. 1990, s. 10.

Redakčná činnosť

Kultúra slova, 22, 1988 – 32, 1998 (člen red. rady).

Zostavil L. Dvonč

Ad multos felicissimosque annos, Štefan Vragaš!

Začiatkom februára posilnil rady „starších“ slovenských jazykovedcov čerstvý sedemdesiatnik univ. prof. ThDr. PhDr. Štefan V r a g a š. Náš jubilant prišiel na svet na Hromnice (2. 2.) r. 1929 v záhorskej obci Koválov. Gymnaziálne štúdiá v Trnave ukončil maturitou r. 1949 a po nej na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave študoval kombináciu slovenský jazyk, všeobecná jazykoveda a história (1949 – 1953).

Na jazykovednú dráhu vykročil Š. Vragaš ako diplomant profesora Jána Stanislava. Jeho rozsiahla diplomová práca *Nárečie obce Koválov* má hodnotu solídnej nárečovej monografie a je na škodu slovenskej dialektológie, že ostala v rukopise. Po skončení základnej vojenskej služby bol r. 1955 na odporúčanie J. Stanislava prijatý do Ústavu slovenského jazyka SAV ako odborný pracovník a hneď sa naplno zapojil do prác na príprave *Slovníka slovenského jazyka* – je spoluautorom jeho 2. – 5. zväzku. V r. 1957 – 1960 zároveň externe prednášal slovenský jazyk na Pedagogickom inštitúte v Bratislave. Na stránkach Slovenskej reči debutoval r. 1957 a do r. 1965 v nej publikoval pravidelne. Viaceré jeho príspevky sú venované slovtvornej problematike (*Opilý, či opitý*, 1957; *Osvojiteľ, osvojovateľ*; *Neskorogotický – pozdnotický*, 1958; *Okruch, okruh, kruch a ich zdobneniny*, 1960; *Ubytovňa, ubytovačka*, 1961; *Onuca, onučka*, 1962; *Mäsový, ľadový, strojový*, 1963), vyjadroval sa však aj k pravopisným, prozodickým, syntaktickým a terminologickým otázkam.

V štúdiu *Cudzie slová v Slovníku slovenského jazyka* (1961) sa zaoberal metodologickými aspektmi lexikografie a túto oblasť jazykovednej práce sledoval aj ako recenzent. Osobitnú recenzentskú pozornosť venoval na stránkach Slovenského odborného názvoslovia (1957, 1958) a Československého terminologického časopisu (1964) slovenskej odbornej terminológii, vypracovanej v spolupráci lingvistov a zástupcov jednotlivých odborov. Svedectvo o tom, že sa Š. Vragaš prostredníctvom rozhlasu pričínal aj o šírenie jazykovej kultúry, máme v 2. a 3. zväzku *Jazykovej poradne* (1960, 1964).

Svojou hrivnou prispel náš jubilant aj pri príprave *Atlasu slovenského jazyka* – pre jeho 1. a 2. zväzok zozbieral východiskové údaje v šiestich južnoslovenských bodoch a do 1. zväzku aj rozpracoval kapitolu o geografickom rozsahu zmeny skupiny *tľ, dľ > kľ, gľ*. Stál i na začiatku budovania kartotéky *Slovníka slovenských nárečí*, keď v dialektologickom oddelení istý čas viedol excerpciu zo súvislých nárečových textov. Na pole slovenskej dialektológie sa prednedávnom vrátil uverejnením záznamu nárečového prejavu zo svojho rodiska v oblastnom vlastivednom periodiku *Záhorie* a vlani v dvoch medailónoch o poprednom slovenskom dialektológovi Jozefovi Štolcovi pri jeho nedožitej deväťdesiatke.

Koncom roka 1964 sa Š. Vragaš ako emigrant vydal na cestu za svojím pôvodným cieľom – kňazským povoláním. Teológiu a filozofiu študoval na Pápežskej lateránskej univerzite v Ríme (1965 – 1970). R. 1970 ho Pavol VI. vysvätil za kňaza pre Trnavskú arcidiecézu, tam však pre politické pomery účinkovať nemohol. Keď po doktorandskom štúdiu teológie v Ríme získal r. 1972 hodnosť Doctor in Sacra Theologia, nastúpil do kňazskej pastorácie vo Viedenskej arcidiecéze a pôsobil tam až do r. 1994. Zároveň si na Viedenskej univerzite nostrifikoval bratislavské filologické štúdium a rozšíril ho o odbory nemecký jazyk, taliansky jazyk, slovenská literatúra (1977 – 1980). Hodnosť PhDr. mu táto univerzita udelila už r. 1979 a súčasne mu aj ponúkla miesto lektora slovenského jazyka vo svojom Slavistickom inštitúte (Institut für Slawistik der Universität Wien). Š. Vragaš ho zastával plných pätnásť akademických rokov.

Súpis Vragašových jazykovedných prác nás presvedča, že ani pri svojom kňazskom povolaní nestratil kontakt s lingvistickou produkciou na Slovensku. V slavistickom orgáne Viedenskej univerzity Wiener Slawistisches Jahrbuch recenzoval viaceré práce slovenských jazykovedcov, okrem iných aj normatívne príručky Krátky slovník slovenského jazyka a Pravidlá slovenského pravopisu (1988, 1992), v zborníku Padovskej univerzity Il mondo slavo (1982) zasa predstavil talianskym slavistom súčasnú spisovnú slovenčinu. V časopise Most, kultúrnom orgáne zahraničných Slovákov, publikoval rozbor Trnavského slovníka z roku 1648 (1972) a zhodnotil životné dielo troch slovenských jazykovedcov – Eugena Paulinyho, Henricha Bartka a Jána Oravca (1988). V Slovenských hlasoch z Ríma uvažoval o staroslovenčine ako o liturgickom a kultúrnom jazyku Slovanov, ako aj o veľkomoravskej literárnej tvorbe (1985) a tu r. 1987 poukázal aj na dôležité miesto Bernolákovej Dizertácie pri prvom uzákonení spisovnej slovenčiny. Jazykovedné dielo Antona Bernoláka širšie predstavil na stránkach mníchovského periodika Slowakei (1988).

1100. výročie smrti sv. Metoda podnietilo Š. Vragaša napísať knižku *Cyrlometodské dedičstvo v náboženskom, národnom a kultúrnom živote Slovákov* (Sv. Gabriel pri Viedni 1985; jej prepracovaná a podstatne rozšírená verzia vyšla r. 1991 aj v Bratislave). Úvahami o jazyku Cyrila a Metoda obohatil jubilejné zborníky SS. Cyril and Methodius Among the Slovaks (Middletown 1985) a Prvoučiteľ národa slovenského (Rím 1988). Slovenská kultúra vďačí Š. Vragašovi aj za najnovší preklad *Života sv. Konštantína-Cyrila a Života sv. Metoda*, ktorý pri rovnakej príležitosti vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme (1986) s pôsobivými ilustráciami Stana Dusíka. O druhé a tretie vydanie tejto krásnej knižky sa zaslúžila už Matica slovenská (1991, 1994). Ako prekladateľ sprístupnil slovenským čitateľom viaceré diela po nemecky píšucich teológov Muschalka, Günthöra a Schmausa.

Po páde komunizmu začal Š. Vragaš na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave z poverenia jej veľkého kancelára arcibis-

kupa-metropolitu J. Sokola prednášať sociálnu náuku cirkvi – najprv ako externý odborný asistent, od r. 1993 ako docent. Na Slovensko sa definitívne vrátil r. 1995. Koncom roka 1997 bol vymenovaný za univerzitného profesora v odbore sociálna náuka cirkvi. Okrem nej na RKCMBF UK od r. 1994 prednáša poslucháčom denného štúdia aj starosloviensky jazyk – pre ich potreby napísal aj vysokoškolskú učebnicu staroslovienskej. Popri pedagogickej práci pôsobí aj vo vedení tejto fakulty – v školskom roku 1994/95 bol jej dekanom, od školského roku 1995/96 je prodekanom a zároveň aj vedúcim katedry filozofie a sociálnej náuky cirkvi. Je členom vedeckej rady svojho materského pracoviska, vedeckej rady Teologickej fakulty Trnavskej univerzity i vedeckej rady Matice slovenskej.

Do vedeckého života v zahraničí sa teológ Š. Vragaš zapája ako člen Prípravného výboru medzinárodných konferencií o etike a sociálnych vedách na Katolíckej teologickej fakulte Viedenskej univerzity aj ako člen Výskumného centra pre štúdium sociálnej náuky cirkvi na univerzite Sacro Cuore v Miláne.

Bohaté a košaté je doterajšie dielo bývalého člena kolektívu tvorcov šesťzväzkového *Slovníka slovenského jazyka*. Pred štyrmi desaťročiami vyoral hlbokú brázdú na roli národa dedičnej ako služobník slova slovenského, dnes vo vinici Pánovej slúži Slovu večnému. Pri jeho sedemdesiatke mu dvíhame na zdravie kalich plný iskrivého vína s úprimným privolaním *Mnoga ljeta živio*.

A. Ferenčíková

Súpis jazykovedných prác prof. Štefana Vragaša za roky 1957 – 1998

Bibliografia jazykovedných prác prof. Štefana Vragaša je usporiadaná chronologicky a v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdiá v odborných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petítom) články, recenzie, drobné príspevky, správy. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tom istom časopise alebo v tej istej publikácii, sa uvádzajú súhrnne (hniezdajú sa). Pripojená je prekladateľská a redakčná činnosť.

1957

Veterinárska terminológia. 1. Histológia a embryológia. Sprac. Komisia pre veterinársku terminológiu pri Ústave slovenského jazyka SAV pod vedením J. Hovorku. Bratislava 1957. – In: Slovenské odborné názvoslovie, 5, 1957, s. 156 – 158 (rec.).

Opilý, či opitý? – Slovenská reč, 22, 1957, s. 139 – 140.

Betón ľahší dreva? – Rozhlas a televízia, 13, 1957, č. 32, s. 16.

Index k XXII. ročníku Slovenskej reči. – Slovenská reč, 22, 1957, s. 377 – 385.

1958

- Zememeračská terminológia. Sprac. Komisia pre zememeračskú terminológiu pri Ústave slovenského jazyka SAV. Bratislava 1958. – In: Slovenské odborné názvoslovie, 6, 1958, s. 313 – 315 (rec.).
- Šterc, J.: Tělocvičné názvosloví. Praha 1957. – In: Slovenské odborné názvoslovie, 6, 1958, s. 121 – 125 (ref.).
- Osvojiteľ, osvojovateľ.* – Slovenská reč, 23, 1958, s. 63. – Tamže: *Neskorogotický – pozdnogotický* (s. 375 – 376).
- Index k XXIII. ročníku Slovenskej reči. – Slovenská reč, 23, 1958, s. 377 – 386.

1959

- Spojovacie výrazy *nieby, nieto.* – Slovenská reč, 24, 1959, s. 360 – 363.
- Lexikografičeskij sbornik. 1 – 2. Red. O. S. Achmanovová. Moskva 1957. – In: Slovenská reč, 24, 1959, s. 236 – 242 (rec.).
- Niekoľko sto, či niekoľko sto?* – Slovenská reč, 24, 1959, s. 60.

1960

- Slovník slovenského jazyka. 2. diel. L – O. Red. Š. Peciar et al. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1960. 678 s. (spoluautori V. Albrechtová, O. Kajanová, F. Kočíš, M. Marsinová, Š. Michalus, E. Smiešková, M. Šalingová, M. Urbančok).
- Ref.: 1. M. H. [= Hayeková, M.]: Druhý diel Slovníka slovenského jazyka. – Ľud, 28. 1. 1961, s. 5. – 2. M. H. [= Hayeková, M.]: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 7, 1961, s. 125 – 126. – 3. Kočíš, F.: Slovanský prehľad, 47, 1961, s. 189. – 4. F. K. [= Kočíš, F.]: Slovník pokračuje. – Slovenské pohľady, 77, 1961, č. 4, s. 114 – 116. – 5. Míhál, J.: Nad Slovníkom slovenského jazyka. – Ľud, 8. 4. 1961, s. 4 (aj o 1. diele z r. 1959). – 6. J. R. [= Ružička, J.]: Druhý diel Slovníka. – Práca, 21. 1. 1961, s. 5 – 6. – 7. tk [= Trávníček, F.]: Pěče o slovenštinu. – Host do domu, 8, 1961, s. 95 (aj o publikácii Jazyková poradňa 2, Bratislava 1960). – 8. O. K. [= Kajanová, O.]: Novinársky sborník, 8, 1963, s. 232 – 233. – 9. Habovštiak, A.: Slovník slovenského jazyka I, 1959; II, 1960; III, 1963; IV, 1964. – Slavia, 33, 1964, s. 466 – 468. – 10. Kovács, I.: Slavica, 5, 1965, s. 248 – 252 (o prvých štyroch dieloch z r. 1959, 1960, 1963, 1964). – 11. Orlovský, J.: K Slovníku slovenského jazyka. – Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 5, s. 119 – 121 (o prvých štyroch dieloch). – 12. Peciar, Š.: Odpoveď recenzentovi. – Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 11, s. 107 – 109 (odpoveď J. Orlovskému).
- Okruch, okruh, kruch* a ich zdobneniny. – Slovenská reč, 25, 1960, s. 171 – 174.

- Slovník slovenského jazyka. 1. diel. Red. Š. Peciar. Bratislava 1959. – In: Smena, 6. 1. 1960, s. 3 (ref.).
- Šalingová, M.: Malý slovník cudzích slov. Bratislava 1959. – In: Slovenské odborné názvoslovie, 8, 1960, s. 220 – 223 (rec.).
- Kvantita slova *okruhliak.* – Slovenská reč, 25, 1960, s. 120 – 121.
- Zaviazadlo – batožina.* – In: Jazyková poradňa. 2. Red. G. Horák – J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1960, s. 48 – 49. – Tamže: O slovách *durný* a *varyto* (s. 57 – 58). – Je správne spojenie *jazdiť po nemocnici?* (s. 168 – 169). – „Betón ľahší dreva“? (s. 194 – 195). – *Zhostiť sa* (s. 220 – 221).
- Dialektologická konferencia v Bratislave. – Slovenská reč, 25, 1960, s. 361 – 363 (správa o konferencii o stave prác na Atlase slovenského jazyka, výskume slovnej zásoby slovenských nárečí a o monografickom spracovaní slovenských nárečí, konanej 29. 2. – 1. 3. 1960 v Bratislave).

1961

Cudzie slová v Slovníku slovenského jazyka. – Slovenská reč, 26, 1961, s. 220 – 225.

Ubytovňa, ubytovačka. – Slovenská reč, 26, 1961, s. 123 – 124. – Tamže: *Tretry, tretre, klincovky* (s. 379 – 380).

1962

Západoslovenské nárečia. – Vlastivedný časopis, 11, 1962, s. 14 – 16.

Onucka, onučka. – Slovenská reč, 27, 1962, s. 373 – 374.

1963

Slovník slovenského jazyka. 3. diel. P – R. Red. Š. Peciar et al. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963. 912 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, M. Hayeková, O. Kajánová, F. Kočiš, M. Marsinová, Š. Michalus, Š. Peciar, J. Pikorová, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, M. Šalingová).

Ref.: 1. Kačala, J.: III. diel Slovníka slovenského jazyka. – Pravda, 11. 7. 1963, s. 4. – 2. O. K. [= Kajánová, O.]: Novinářský sborník, 8, 1963, s. 232 – 233 (o prvých troch dieloch slovníka z r. 1959, 1960, 1963). – 3. IR [= Ripka, I.]: Už vyšiel. – Učiteľské noviny, 13, 1963, č. 28 – 29, s. 7. – 4. Habovštiak, A.: Slovník slovenského jazyka I, 1959; II, 1960; III, 1963; IV, 1964. – Slavia, 33, 1964, s. 466 – 468. – 5. Kovács, I.: Slavica, 5, 1965, s. 248 – 252 (o prvých štyroch dieloch z r. 1959, 1960, 1963, 1964). – 6. Orlovský, J.: K Slovníku slovenského jazyka. – Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 5, s. 119 – 121 (o prvých štyroch dieloch slovníka). – 7. Peciar, Š.: Odpoveď recenzentovi. – Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 11, s. 107 – 109 (odpoveď J. Orlovskému). – 8. Šumec, A.: Smena, 29. 6. 1965, s. 1.

Mäsový, ľadový, strojomý. – Slovenská reč, 28, 1963, s. 313 – 315. – Tamže: Ako písať a vyslovovať cudzie slovo *juice*? (s. 372 – 373).

1964

Slovník slovenského jazyka. 4. diel. S – U. Red. Š. Peciar et al. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, M. Hayeková, O. Kajánová, A. Keder, F. Kočiš, Š. Michalus, Š. Peciar, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, M. Urbančok).

Ref.: 1. Habovštiak, A.: Slovník slovenského jazyka I, 1959; II, 1960; III, 1963; IV, 1964. – Slavia, 33, 1964, s. 466 – 468. – 2. Kačala, J.: IV. zväzok Slovníka slovenského jazyka. – Pravda, 17. 1. 1965, s. 2. – 3. Kovács, I.: Slavica, 5, 1965, s. 248 – 252 (o prvých štyroch dieloch z r. 1959, 1960, 1963, 1964). – 4. Orlovský, J.: K Slovníku slovenského jazyka. – Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 5, s. 119 – 121. – 5. Peciar, Š.: Odpoveď recenzentovi. – Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 11, s. 107 – 109 (odpoveď J. Orlovskému). – 6. E. Š. [= Šutková, E.]: Úplná slovná zásoba v slovníku. Slová doložené z kartotéky. – Večerník, 5. 1. 1965, s. 3.

Neskresľovať fakty! – Kultúrny život, 19, 1964, č. 43, s. 4 (spoluautori E. Ďurovič, J. Horecký, E. Jóna, Š. Michalus, V. Slivková, E. Smiešková).

Železničná terminológia (I, II). [1. Železničná terminológia. 1. Návestenie a zabezpečovanie. Bratislava 1963. – 2. Železničná terminológia. 2. Strojová technická prevádzka železníc. Bratislava 1964.] – In: Československý terminologický časopis, 3, 1964, s. 360 – 363 (ref.).
Z názvov pri zbere obilia. – In: Jazyková poradňa. 3. Red. G. Horák – J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1964, s. 44 – 45. – Tamže: Niektoré slová zo športovej terminológie (s. 53 – 54). – Význam slova *operatívny* (s. 82 – 83). – Je správne prídavné meno „siat'ový“? (s. 120 – 121). – O skloňovaní slova *album* (s. 144 – 145).

1965

Slovník slovenského jazyka. 5. diel. V – Ž. Red. Š. Peciar et al. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1965. 848 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, J. Kačala, O. Kajanová-Šulcová, F. Kočíš, Š. Peciar, Š. Michalus, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, M. Šalingová, M. Urbančok).

Ref.: 1. Čítáková, M. [= Pisárčiková, M.]: Už len dodatky. – Predvoj, 2, 1966, č. 13, s. 14. – 2. -ja [= Kačala, J.]: V. diel Slovníka slovenského jazyka. – Pravda, 4. 2. 1966, s. 2. – 3. Ondruš, Š.: Rudé právo, 26. 4. 1966, s. 2.

Pamätať si niečo, pamätať sa na niečo. – Slovenská reč, 30, 1965, s. 59. – Tamže: S ktorým pádom sa viaže sloveso *konzultovať*? (s. 59 – 60).

1972

Trnavský slovník z r. 1648. – Most (Cambridge, Kanada), 19, 1972, č. 3 – 4, s. 76 – 80.

1982

Lo sviluppo recente della lingua letteraria slovacca. [Súčasný vývin spisovnej slovenčiny.] – In: Il mondo slavo. 8. Red. M. S. Ďurica. Padova, Ceseo-Liviana editrice 1982, s. 111 – 114.

1984

Horecký, J.: Vývin a teória jazyka. Bratislava 1983. – In: Wiener Slawistisches Jahrbuch, 30, 1984, s. 208 – 210 (rec.).

1985

Cyrlometodské dedičstvo v náboženskom, národnom a kultúrnom živote Slovákov. 1. vyd. Sv. Gabriel pri Viedni 1985. 64 s. – 2., kritické a rozšírené vyd. Bratislava, Lúč nákladom Zahraničnej Matice slovenskej v Zürichu 1991. 128 s.

The Cyrillo-Methodian Language. – In: SS. Cyril and Methodius Among the Slovaks. Red. I. Kružliak – F. L. Miženková. Middletown, Slovak Catholic Federation 1985, s. 238 – 282.

Starosloviencina ako liturgický, kultúrny a spisovný jazyk Slovanov. – Slovenské hlasy z Ríma, 34, 1985, č. 2, s. 16 – 19.

Veľkomoravská literárna tvorba. – Slovenské hlasy z Ríma, 34, 1985, č. 5, s. 5 – 8.

Slovenská reč, 64, 1999, č. 1

1986

Život sv. Konštantína-Cyrila a Život sv. Metoda. Podľa staroslovienskeho textu a iných doterajších prekladov pripravil a úvod napísal Štefan Vragaš. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1986. 104 s. – 2. vyd. Život sv. Konštantína-Cyrila a Život Metoda. Martin, Matica slovenská 1991 (s úvodnou štúdiou A. Bagina). – 3. vyd. Martin, Matica slovenská 1994 (s úvodnou štúdiou A. Bagina a záverečnou štúdiou Š. Vragaša).

Ref.: 1. Hollá, A.: Život Konštantína a Život Metoda. – Knižnice a informácie, 24, 1992, s. 17 – 20. – 2. Horecký, J.: Život a dielo veľkomoravských vierozvestov. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 219 – 222. – 3. Krošláková, E.: Výrazové kategórie a ich posuny v slovenských prekladoch Život Konštantína a Život Metoda. – In: Zborník k XI. medzinárodnému zjazdu slavistov. Red. F. Miko. Nitra, Vysoká škola pedagogická – Fakulta humanitných vied 1993, s. 7 – 18. – 4. Maťovčík, A.: Už tretie vydanie Života Konštantína Cyrila a Života Metoda. – Knižná revue, 4, 1994, č. 13 – 14, s. 6. – 5. Palkovič, K.: Životy našich prvoučiteľov. – Katolícke noviny, 109, 1994, č. 29, s. 11. – 6. Matejko, L.: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 69 – 70.

Pôvod slova *pápež* a jeho obsahová náplň. – Slovenské hlasy z Ríma, 35, 1986, č. 6, s. 14 – 15.

1987

Bernolákova Dizertácia značí zrod prvej spisovnej slovenčiny. – Slovenské hlasy z Ríma, 36, 1987, č. 12, s. 9 – 11.

Filipec, J. – Čermák, F.: Česká lexikologie. Praha 1985. – In: Wiener Slawistisches Jahrbuch, 33, 1987, s. 213 – 215 (rec.).

1988

Cyrilometodský jazyk na Veľkej Morave. – In: Prvoučiteľ národa slovenského. Red. I. Kružliak za spolupráce J. Hnilicu a v úprave F. Litvu a J. Loydla. Roma, Unitas et pax 1988, s. 192 – 201.

Sprachwissenschaftliches Werk Anton Bernolák's. – Slowakei (Mníchov), 25, 1988, s. 17 – 30.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava 1987. – In: Wiener Slawistisches Jahrbuch, 34, 1988, s. 218 – 219 (rec.).

Traja významní jazykovedci. (In memoriam E. Paulinyho, H. Bartka a J. Oravca.) – Most (Cambridge, Kanada), 35, 1988, s. 20 – 30.

1992

Ako vznikli smrdácke kúpele. – Záhorie, 1, 1992, č. 3, s. 25 (záznam nárečového prejavu).

Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava 1991. – In: Wiener Slawistisches Jahrbuch, 38, 1992, s. 350 – 351 (rec.).

1994

Habovštiaková, K. – Krošláková, E.: Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov. Trnava 1993. – In: Wiener Slawistisches Jahrbuch, 40, 1994, s. 219 – 220 (rec.).

1995

Starosloviensky jazyk. 1. vyd. Bratislava, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského 1995. 102 s.

1998

[Diskusný príspevok.] – In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Bratislava 30. augusta – 8. septembra 1993. Záznamy z diskusie k predneseným referátom. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slovenský komitét slavistov – Slavistický kabinet SAV 1998, s. 43.

Reč je Boží dar. (Spomienka na profesora Jozefa Štolca.) – Katolícke noviny, 113, 1998, 29. 3., s. 11. – Ďalšia autorova spomienka: Vďačná spomienka na jazykovedca Jozefa Štolca. – Most, 43, 1998, č. 1 – 2, s. 105 – 106.

Prekladateľská činnosť

Muschalek, H.: Moderní přírodovědci o Bohu. 1. zv. Řím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1978. 152 s.

Schmaus, M.: Církev. 1. vyd. Řím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1979. 412 s. – 2. vyd. Bratislava, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského 1993.

Muschalek, H.: Moderní přírodovědci o Bohu. 2. zv. Řím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1980. 148 s.

Redakčná činnosť

Slovak Review, 1, 1992 (člen red. rady).

Naša univerzita, 40, 1993/94 (člen red. rady).

Most, 57, 1997 (člen red. rady).

Zostavil *L. Dvonč*

Životné jubileum profesora Jána Sabola

J. Furdík na konci svojho jubilejného analytického článku v 1. čísle Slovenskej reči v r. 1989, v ktorom sa podrobne uvádzajú aj životopisné údaje, zaželel doc. PhDr. Jánovi Sabolovi, CSc., aby „múdrym i citlivým slovom obohacoval ľudské poznanie v jeho racionálnom i estetickom rozmere“. Dnes, z pohľadu uplynulého desaťročia, môžeme len konštatovať, že tohoročný jubilant prof. PhDr. Ján S a b o l, DrSc., toto želanie naplno uskutočnil. Dynamika jeho života a tvorby sa ako keby ešte vystupňovala. Životné jubileum, v našom prípade 25. január, je imaginárnym bodom v toku času, pri ktorom sú jubilant i jeho okolie pod miernym spoločenským tlakom nútení uvedomiť si zastávku na svojej životnej púti. V prípade prof. Sabola je to prestávka viac-menej symbolická, je to skôr pauza estetická, ktorá dáva vyznieť predchádzajúcemu desaťročiu i rokom pred ním s očakávaním toho, čo príde, než pauza fyziologická či sémantická. Jubilant vstupuje do ďalších období svojho života s prepĺneným diárom, s rozpracovanými rukopismi na pracovnom stole, rozvíjajúc tak vedecký, pedagogický, popularizačný i organizačný rozmer svojich bohatých aktivít.

Do prelomu 80. a 90. rokov sa sústredilo niekoľko významných udalostí: v r. 1989 vychádza monografia *Syntetická fonologická teória*, ktorou sa autor začlenil do radu slovenských fonológov, predstavovaných menami ako L. Novák, E. Pauliny, L. Ďurovič, J. Horecký, a vychádzajúc zo všeobecnolingvistického základu, priniesol originálny, koncízny opis slovenského fonologického systému. Monografia sa zároveň stáva východiskom, na základe ktorého je po jej obhajobe v r. 1991 J. Sabolovi udelená vedecká hodnosť doktora filologických vied. S tým istým vročením ako spomínaná monografia sa v spoluautorstve s Á. Kráľom objavuje základná vysokoškolská príručka zameraná na zvukovú rovinu slovenčiny *Fonetika a fonológia*. V r. 1992 je J. Sabol vymenovaný za profesora v odbore slovenský jazyk.

Jubilant si aj v 90. rokoch udržiava záujem o široké spektrum vedeckých a vedecko-pedagogických otázok. Dokazujú to ďalšie monografie, desiatky štúdií, učebné texty, heslá v *Encyklopédii jazykovedy* (1993), odborné a popularizačné články, prednášky, diskusné vystúpenia, rozhovory a príležitostné prejavy, ktorých celkový sumár je viac ako úctyhodný. J. Sabol v nich naďalej rozvíja svoje výskumné domény: zvukovú stavbu jazyka so zameraním na metodologické a typologické otázky fonetiky a fonológie (porov. aj kapitolu *Zvuková rovina* v kolektívnej monografii *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk*, 1998), slabiku, suprasegmentálne javy (v r. 1994 vychádza v spoluautorstve s dlhoročným pracovným a priateľským súputníkom jubilanta doc. Ing. J. Zimmermannom, CSc., monografia *Komunikačný štátút prízvuku v spisovnej slovenčine*, v ktorej našiel nateraz najpln-

šie vyjadrenie spoločný vedecko-metodologický záujem oboch autorov: počítačová analýza zvukového signálu); morfonematiku; verzológiu, textiku, štylistiku, hlavne štylistiku zvuku a jazykovú kultúru (v spoluautorstve s D. Slančovou a M. Sokolovou vychádzajú v r. 1990 učebné texty *Kultúra hovoreného slova*); slovenskú literatúru (spomenieme len okruh prác venovaný J. Cigerovi Hronskému a v r. 1992 v spoluautorstve s F. Ruščákom a O. Sabolovou publikované učebné texty *Interpretácia umeleckého textu*), ako aj verbálnu a neverbálnu komunikáciu a ďalšie, hlavne semiotické otázky v rámci všeobecnej jazykovedy. V r. 1993 publikoval autor v spolupráci s G. Moškom a J. Nižníkovou ďalšie učebné texty *Súčasný slovenský jazyk. Cvičenia zo syntaxe*. V poslednom období badať u J. Sabola prehĺbenie duchovno-filozofického rozmeru jeho mysliteľských prístupov k jazyku, literárnej tvorbe, ako aj k životu vôbec. Rad jubilejných článkov z jeho pera pomáha vytvárať pamäť slovenskej jazykovedy. V posledných troch rokoch sa J. Sabol stal gestorom a spoluautorom novokoncipovaných, komunikačne zameraných učebníc slovenského jazyka pre základné školy. Praktický jazykovokultúrny charakter má aj pokračujúca práca J. Sabola ako popredného slovenského autora krížoviek a hádaniek.

Život prof. J. Sabola je bytostne spätý s Filozofickou fakultou v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, od r. 1997 Prešovskej univerzity v Prešove. Od r. 1962 pôsobí ako vysokoškolský učiteľ na katedre slovenského jazyka a literatúry tejto fakulty. Jeho náročné prednášky, semináre, konzultácie, ako aj bežné rozhovory pomáhajú formovať stovky študentov. Spoločenské zmeny v r. 1989 mu konečne dovolili na prospech katedry, fakulty, univerzity i celého slovenského vysokého školsťva naplno prejavíť aj jeho organizačný talent: na začiatku hodnoteného obdobia pôsobí krátko ako vedúci svojej materskej katedry a prodekan pre vedu a výskum, aby sa po pôsobení vo funkcii dekana filozofickej fakulty (v r. 1990 – 1994) na post vedúceho katedry v r. 1996 znova vrátil.

Popri učiteľskej práci na materskej univerzite, na ktorej je garantom, resp. spolugarantom magisterského štúdia v odboroch slovenský jazyk a literatúra, fonetika (v týchto odboroch aj rigorózneho konania), všeobecná jazykoveda a masmediálna komunikácia, prednáša prof. Sabol na ďalších slovenských i zahraničných univerzitách. Je garantom doktorandského štúdia, habilitačného konania a konania na vymenúvanie za profesorov v odbore slovenský jazyk, všeobecná jazykoveda a jazykoveda konkrétnych jazykových skupín. Od vzniku Letného seminára slovenského jazyka a kultúry na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave Studia Academica Slovaca pôsobí ako jeho prednášateľ a lektor, „ktorý sa zamiloval do SAS“ – tak to hodnotil titulok rozhovoru uverejneného v novinách SME v r. 1993. Od r. 1992 je predsedom vedeckej rady Metodického centra tejto inštitúcie. Okrem toho je prof. Sabol členom vedeckých a obhajobných komisií, poradných odborných komisií, rád, kolégií a grantovej agentúry na úrovni fakúlt, univerzít, vedeckých

ústavov, ako aj na vládnej úrovni. Pôsobil a pôsobí ako člen redakčných rád Jazykovedného časopisu, časopisu Slovak Review, Kultúra slova (do r. 1993), časopisu Verbum (od r. 1997 predseda redakčnej rady), medzinárodného fonetického časopisu Govor v chorvátskom Záhrebe, dočasne aj ako člen redakčnej rady časopisu slovenských hádankárov a krížovkárov Lišiak. Od r. 1994 je predsedom Medzinárodnej komisie pre fonetiku a fonológiu slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Je dlhoročným členom výboru Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV a predsedom jej pobočky v Prešove, členom medzinárodných vedeckých spoločností International Society of Phonetic Sciences a Societas Linguistica Europaea a od r. 1990 aj členom Spolku slovenských spisovateľov a členom výboru jeho východoslovenskej odbočky.

Jednoduchý výpočet aktivít prof. Sabola naznačuje, že tento čerstvý šesťdesiatnik prežíval v uplynulom desaťročí skutočne veľmi bohaté, často až hektické obdobie svojho života. A všetky okolnosti nasvedčujú, že podobný štýl života a práce, pre ktorý sú mu oporou a zdrojom energie jeho rodina i východoslovenská príroda, bude uňho prevládať aj v rokoch budúcich. Zaželajme preto prof. PhDr. Jánovi Sabolovi, DrSc., aby aj naďalej v plnom zdraví a tvorivej sile charizmaticky a inšpiratívne pôsobil na svojich študentov, kolegov, priateľov, ako aj na jazykovednú a širšiu kultúrnu obec na Slovensku i mimo jeho hraníc.

D. Slančová

ROZLIČNOSTI

Euro – eur. – V roku 1999 sa v jedenástich štátoch Európskej únie zaviedla jednotná európska mena euro. Nemecko, Francúzsko, Holandsko, Rakúsko, Luxembursko, Portugalsko, Írsko, Belgicko, Fínsko, Španielsko a Taliansko prijali názov spoločnej menovej zóny *Euroland*. Názov peňažnej jednotky meny Európskej únie *euro* registrujú najnovšie slovníky cudzích slov. Veľký slovník cudzích slov S. Šalinga – M. Ivanovej-Šalingovej – Z. Maníkovej z r. 1997 (s. 353) uvádza výraz *euro* ako podstatné meno stredného rodu s genitívnou singulárovou príponou *-a* (*aura*). Kolektívny prekladový Slovník cudzích slov z r. 1997 (s. 255) slovo *euro* uvádza na prvom mieste ako podstatné meno stredného rodu s genitívnou príponou *-a* (*aura*), na druhom mieste ako nesklonný výraz stredného rodu. V prostriedkoch masovej komunikácie sme výraz *euro* zachytili ako sklonné podstatné meno: *Vplyv e u r a na rozvojové trhy* (Pravda, 7. 1. 1999, s. 12). – *Po zavedení e u r a v 11 štátoch EÚ sa prijal názov spoločnej menovej zóny Euroland.* – *Francúzi, ktorí sa najviac zasadzovali za zrod e u r a...* (Nový čas, 7. 1. 1999, s. 4). – *Trh s pôžičkami v e u r e prežil v roku 1998 nevídaný rozmach.* – *...ilustruje dôležitú úlohu e u r a... – ...medzinárodných investorov v e u r e* (Sme/ Smena, 7. 1. 1999, s. 6).

V genitíve množného čísla sme pri výraze *euro* zaregistrovali dvojakú podobu – *euier* i *eur*: *Pôžičky v hodnote dve miliardy e u i e r najmä pre krajiny východnej Európy.* – *Európska komisia a dvanásť veľkých medzinárodných bánk podpísali v utorok v Bruseli rámcový program pôžičiek v hodnote dvoch miliárd e u i e r...* – *Viac ako sto miliárd e u i e r bolo vydaných v tomto roku na trhu...* (Sme/Smena, 7. 1. 1999, s. 6). – *Rakúsko sa však zároveň obrátilo na Európsku komisiu so žiadosťou, aby boli v roku 2002 plánované prvé európske mince v hodnote dvoch e u r dané do obehu radšej v podobe bankoviek* (Sme/Smena, 22. 1. 1999, s. 6).

V denníku Pravda (7. 1. 1999, s. 12) sme zaznamenali medzinárodný trojpísmenový kód EUR na označenie menovej jednotky euro: *Európska komisia podpísala v utorok úverový rámec v objeme viac ako dve miliardy EUR...* – *V roku 1998 boli emitované dlhopisy denominované v eurách v objeme 100 mld. EUR... – ...a časti súkromných dlhopisov na euro od 1. januára 1999 sa eurotrh s objemom 3300 mld. EUR stal najväčším trhom s dlhopismi na svete.* Tu teda nejde o genitív plurálu slova *euro*, ale o medzinárodný kód, ktorý má zhodou okolností rovnaký hláskový sklad ako genitív plurálu slova *euro*. Pravda, medzinárodný kód EUR sa vždy píše s veľkými písmenami ako medzinárodné kódy menových jednotiek. Trojpísmenovými kódmi sa zapisujú aj iné menové jednotky, a to nielen v kurzových lístokoch. Slovenská reč, 64, 1999, č. 1

tkoch, ale niekedy aj v publicistických textoch: *Minulý rok prestali byť schopné splácať syndikovaný úver v hodnote 35 miliónov USD... – ...ponúkol úver v objeme 50 miliónov DEM pre slovenské zdravotníctvo* (Sme/Smena, 1. 2. 1999, s. 1 a 15). V Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1998 (s. 67) sa v kapitole o písaní veľkých písmen v skratkách a ustálených značkách v 6. bode uvádzajú príklady na pomenovanie menových jednotiek *Sk* (slovenská koruna), *Kč* (koruna česká), *Ft* (forint), *L* (lira), *Fr* (frank). V rámci medzinárodného menového kurzu sa slovenská koruna zapisuje trojmiestnym kódom v podobe *SKK*: *...na úroveň 42,950/43, 050 SKK/EUR*. Česká koruna má medzinárodný kód *CZK*, maďarský forint *HUF*, talianska líra *ITL*, francúzsky frank *FRF* atď.

Názov menovej jednotky *euro* sa skloňuje podľa vzoru *mesto*. V slovách, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *mesto*, má v genitíve množného čísla základné postavenie nulová prípona, sekundárne postavenie má prípona *-í*, ktorá je podmienená istými fonologickými vlastnosťami, napr. *štúdio – štúdií*, *rádio – rádií*, *gymnázium – gymnázií*, *múzeum – múzeí* a i. V genitíve množného čísla sú tvary s nulovou pádovou príponou a so zdĺžením poslednej kmeňovej slabiky najmä pri slovách, ktoré majú na konci kmeňa jednu spoluhlásku: *lano – lán*, *dynamo – dynám*, *auto – áut*, *lyko – lýk*, *brdo – brád* atď., ale aj v niektorých slovách, ktorých kmeň sa končí na dve spoluhlásky: *saldo – sáld*, *salto – sált*, *tango – táng*. Posledná kmeňová slabika sa nepredlžuje (ostáva krátka) v prevzatých, ešte nie celkom zdomácnených slovách s kmeňovými spoluhláskami *e*, *o*: *dueto – duet*, *kwarteto – kvartet*, *geto – get*, *eso – es*, *konto – kont*, *porto – port*, *korzo – korz*, *tempo – temp* a pod. Takto sa tvorí aj genitív množného čísla od slova *euro – eur*. S nulovou pádovou príponou a s vkladnou hláskou sa tvorí genitív množného čísla pri slovách, v ktorých spoluhlásková skupina na konci kmeňa pozostáva zo spojenia akejkoľvek spoluhlásky so zvučnou spoluhláskou: *bedro – bedier*, *bahno – bahien*, *jadro – jadier*, *rebro – rebier*. Slovo *euro* do tejto skupiny slov nepatrí.

Slovo *euro* na pomenovanie jednotnej európskej meny treba v príručkách spisovnej slovenčiny označovať ako podstatné meno stredného rodu, ktoré sa pravidelne skloňuje podľa vzoru *mesto*. Popri tvare genitívu jednotného čísla *eura* treba v príručkách spisovnej slovenčiny uvádzať aj genitívny tvar množného čísla *eur*. Takto sa uvádzajú aj genitívne podoby jednotného i množného čísla pri podstatných menách *dueto – dueta*, *duet*; *geto – geta*, *get*; *kwarteto – kvarteta*, *kvartet*; *tempo – tempa*, *temp* a pod.

J. Jacko

INFORMÁCIE AUTOROM

V súvislosti so zmenenými technickými podmienkami pri vydávaní časopisu redakcia od začiatku roka 1994 prijíma príspevky spracované na počítači – textový editor Text602 (T602) pod operačným systémom MS DOS. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať tieto zásady:

V celom texte používať jednotné riadkovanie 2; prípadný petit vyznačiť len na vytlačenej stránke príspevku.

V texte za každým interpunkčným znamienkom urobiť medzeru (napr. R. Auty; s. 312 a pod.).

Tvrдый koniec riadka používať iba na konci odsekov!

Pri rozlišovaní typov písma pridržať sa naďalej úzu časopisu, používať kurzívu, riedenie, horný/dolný index. Nič nepodčiarkovať, nepoužívať široký a vysoký typ písma a pod.

Pri riedení použiť najprv jednu normálnu medzeru (medzerovník) a jednu tvrdú medzeru (pri stlačení klávesu ALT stlačiť aj kláves M); na obrazovke sa medzi jednotlivými písmenami objaví malý bod. Po skončení riedenia postupovať opačne. (Napri. Treba vždy vyznačiť aj toto ·v·š·e·o·b·e·c·n·e·p·l·a·t·n·é· pravidlo.)

Pomlčky vyznačovať dvoma spojovníkmi s medzerou na začiatku aj na konci (napr. s. 3 -- 12; v r. 1888 -- 1889; G. Altmann -- V. Krupa; spojovníky: T. Slama-Cazacu; vedeko-metodologický a pod.).

Znaky, ktoré neobsahuje textový editor T602 (poľské písmená, praslovanské a pod.), pisať kombináciou dvoch znakov tak, aby jednoznačne určili príslušné písmeno. Napri.

#Z = Ź	#z = ź	&Z = Ź	&z = ź
#N = Ń	#n = ń	#L = Ł	#l = ł
#E = Ę	#e = ę	#A = Ą	#a = ą

Zoznam používaných znakov uviesť na začiatku príspevku.

Poznámky pod čiaru používať iba v nevyhnutných prípadoch. V texte označiť horným indexom (napri. vzniká tým synergický efekt,¹ ktorý...), poznámky uviesť na konci príspevku v tvare horný index, medzera, obsah poznámky (napri. ¹ Synergia znamená spolupôsobenie...).

Grafy a schémy pripojiť na osobitnom liste maximálne vo veľkosti šírky a výšky strany časopisu (podľa požadovanej veľkosti).

Do redakcie treba poslať dva vytlačené exempláre príspevku. Po posúdení a redakčnom spracovaní redakcia vráti autorovi jeden exemplár. Tento exemplár autor pošle späť redakcii spolu so skorigovanou disketou 5¼' alebo 3½' a opraveným vytlačeným príspevkom.

Upozorňujeme autorov, ktorí chcú mať separátne výtlačky uverejnených štúdií, aby svoju požiadavku o počte separátov poslali do redakcie spolu s ponúkanou štúdiou. Separáty, ako aj doberku si však musia zaplatiť (cena 1 separátneho výtlačku je 3 Sk).

Súčasťou každej štúdie od 1. čísla 63. ročníka Slovenskej reči je záväzne abstrakt v anglickom jazyku (vrátane preloženého titulku). Abstrakt by mal mať max. 100 slov a obsahovať tzv. kľúčové slová na identifikáciu príspevku v rámci vedeckovo-výskumnej oblasti.

**SLO-
VENS**

**ROČNÍK
64-1999**

REC

časopis pre výskum slovenského jazyka

ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU
EUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

SAP
SLOVAK ACADEMIC PRESS

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

MIČ 49 611

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 64, 1999. Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26. Hlavný redaktor: I. Ripka. Výkonná redaktorka: S. Duchková. Technický redaktor: V. Radik.

Vychádza šesť ráz za rok. Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava. Registračné číslo 7089.

Distributed by SAP – SLOVAK ACADEMIC PRESS Ltd., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia.

Objednávky do zahraničia prijíma a vybavuje SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4,
P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia.

Distribution rights held by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 Mün-
chen, Germany.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o., 1999

